

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI**

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

**Hazırlayan
Nesibe TAKCI**

**Danışman
Doç. Dr. Akın ÜNAL**

Yüksek Lisans Tezi

Ağustos 2021, KAYSERİ

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU
(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan
Nesibe TAKCI

Danışman
Doç. Dr. Akın ÜNAL

Ağustos 2021, KAYSERİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Nesibe TAKCI

T.C.

ERCIYES ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı : Özel Hukuk
Program Adı : Yüksek Lisans
Tez Başlığı : Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

Yukarıdaki bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Önsöz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam sayfalık kısmına ilişkin .../.../20..... tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % ...' dır.

Filtrelemeye **alıntılar dâhil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim./...../....

Danışman: Doç. Dr. Akın ÜNAL

Öğrenci: Nesibe TAKCI

KILAVUZA UYGUNLUK

“Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Nesibe TAKCI

Danışman

Doç. Dr. Akın ÜNAL

Özel Hukuk ABD Başkanı

Prof. Dr. Murat DOĞAN

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

Nesibe TAKCI

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Ağustos 2021

Danışman: Doç. Dr. Akın ÜNAL

ÖZET

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, Türk Borçlar Kanunu m. 67 ve m. 68’de düzenlenmiştir. Özen yükümlülüğüne dayanan kusursuz sorumluluk hallerindendir. Kurtuluş kanıtı getirilerek sorumluluktan kurtulma imkânı olduğu için olağan sebep sorumluluğu olarak kabul edilmektedir. Hayvan bulunduranın sorumluluğu için hayvan ve hayvan bulunduran kavramlarının ne anlama geldiğı önem arz etmektedir.

Hayvan bulunduranın rücu hakkına ilişkin özel bir düzenleme mevcuttur. Hayvanın bir başkası veya bir başkasının hayvanı tarafından ürkütülmesi halinde hayvan bulunduranın bu kişilere rücu hakkı bulunmaktadır.

Hayvanın bir başkasının taşınmazı üzerinde zarara sebep olması halinde, taşınmaz zilyedinin alıkoyma hakkı, hayvanı etkisiz hale getirme hakkı ve haber verme yükümlülüğü vardır. Hayvanı etkisiz hale getirme hakkının hayvanı öldürme hakkını içerip içermediğı ise tartışmalıdır. Çalışmamızda bu hususlar üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Kusursuz Sorumluluk, Özen Sorumluluğu, Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu, Hayvan Bulunduran, Hayvan

LIABILITY OF ANIMAL KEEPER

Nesibe TAKCI

Erciyes University, Graduate School of Social Sciences

Master Thesis, August 2021

Supervisor: Doç. Dr. Akın ÜNAL

ABSTRACT

Liability of animal keeper is settled in article 67 and 68 of Turkish Obligation Code. It is the strict liability based on the duty of care. It is accepted as the ordinary causality liability because it is possible to get rid of liability by bringing proof of liberation. The meaning of the concepts of animal keeper and animal is important for liability of animal keeper.

There is a special regulation regarding the recourse right of the animal keeper. If the animal is scared by another person or someone else's animal, animal keeper has the right of recourse to these people.

If the animal causes damage to someone else's immovable property, possession of immovable property has the right of capture of animal, the right to inactivate the animal and the obligation to inform. Whether the right to inactivate the animal includes the right to kill the animal is discussed. These issues will be focused on in our study.

Keywords: Strict Liability, Care Liability, Liability of Animal Keeper, Animal Keeper, Animal

İÇİNDEKİLER

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞU

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUMLULUK HUKUKUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Sorumluluk Kavramı Ve Türleri.....	4
1.1.1. Sorumluluk Kavramı	4
1.1.2. Sorumluluk Türleri	5
1.1.2.1. Şahıs İle Sorumluluk	5
1.1.2.2. Malvarlığı ile Sorumluluk	5
1.1.2.2.1. Sınırsız Sorumluluk.....	6
1.1.2.2.2. Sınırlı Sorumluluk	6
1.2. Sorumluluk Hukuku Kavramı	7
1.3. Sorumluluk Hukukunun Amaçları.....	7
1.4. Sözleşme Sorumluluğu İle Sözleşme Dışı Sorumluluk	8
1.5. Sorumluluk Sebepleri	9
1.6. Sorumluluk Hukukunun Tarihi Gelişimi	10
1.6.1. Kıyas İlkesi	10
1.6.2. Hukuki Sorumluluk İle Cezai Sorumluluğun Ayrılması	11
1.6.3. Kusur Sorumluluğunun Kabulü	11
1.6.4. Kusursuz Sorumluluğun Kabulü	11
1.7. Hukuki Sorumluluk Türleri	12
1.7.1. Kusur Sorumluluğu.....	12

1.7.2. Kusursuz Sorumluluk	14
1.7.3. Hukuka Uygun Müdahaleden Doğan Sorumluluk	16
1.8. Kusursuz Sorumluluğa Kusurun Etkisi	16
1.9. Kusursuz Sorumluluğun Dayandığı Düşünceler	17
1.9.1. Sebep Olma Düşüncesi	17
1.9.2. Tehlike Düşüncesi	18
1.9.3. Yararlanma Düşüncesi	18
1.9.4. Hâkimiyet Düşüncesi	18
1.9.5. Hukuka Aykırılık Düşüncesi	18
1.9.6. Anormallik Düşüncesi	19
1.9.7. Objektif Özen Gösterme Düşüncesi	19
1.9.8. Hakkaniyet Düşüncesi	19
1.10. Türk Borçlar Kanunu'nda Düzenlenen Kusursuz Sorumluluk Halleri	20
1.10.1. Hakkaniyet Sorumluluğu	20
1.10.2. Özen Sorumluluğu	20
1.10.2.1. Genel Olarak	20
1.10.2.2. Özen Sorumluluğu Türleri	21
1.10.2.2.1. Olağan Özen Sorumluluğu	21
1.10.2.2.2. Ağırlaştırılmış Özen Sorumluluğu	21
1.10.2.3. Türk Borçlar Kanunu'nda Düzenlenen Özen Sorumluluğu Halleri	21
1.10.2.3.1. Adam Çalıştıranın Sorumluluğu	22
1.10.2.3.2. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu	22
1.10.2.3.3. Yapı Malikinin Sorumluluğu	23
1.10.3. Tehlike Sorumluluğu Ve Denkleştirme	23
1.11. Sorumluluğun Sigorta Ettirilmesi	24

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ, DAYANDIĞI ESAS, TARİHSEL GELİŞİMİ VE DİĞER KANUN HÜKÜMLERİ İLE ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Hukuki Niteliği Ve Dayandığı Esas	26
--	----

2.1.1. Kusur Sorumluluğu.....	26
2.1.2. Kusursuz Sorumluluk	27
2.1.2.1. Sebep Olma Düşüncesi	29
2.1.2.2. Tehlike Düşüncesi	29
2.1.2.3. Yararlanma Düşüncesi.....	30
2.1.2.4. Hâkimiyet Düşüncesi.....	30
2.1.2.5. Anormallik Düşüncesi	31
2.1.2.6. Objektif Özen Gösterme Düşüncesi	31
2.2. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Tarihsel Gelişimi	32
2.2.1. İslam Hukuku	32
2.2.1.2. Genel Olarak	32
2.2.1.3. Hayvanların Bağ, Bahçe Ve Ekine Verdiği Zararlar	33
2.2.1.4. Kanatlı Hayvanların, Binek Hayvanlarının Ve Yarı Vahşi Hayvanların Verdiği Zararlar	35
2.2.1.4.1. Kanatlı Hayvanlar	35
2.2.1.4.2. Binek Hayvanları	35
2.2.1.4.3. Yarı Vahşi Hayvanlar	36
2.2.1.5. Hayvanın Tekme-Çifte İle Verdiği Zararlar	37
2.2.2. Roma Hukuku.....	37
2.2.2.1. Genel Olarak	37
2.2.2.2. Actio De Pauperie.....	38
2.2.2.3. Contra Naturam (Doğasına Aykırılık) İlkesi	40
2.2.2.4. Edictum De Feris	41
2.2.2.5. Actio De Pastu	41
2.2.3. İngiliz Hukuku	42
2.2.3.1. Ortak Hukuk (Common Law).....	42
2.2.3.2. Hayvan Yasası (Animals Act 1971)	43
2.2.4. İsviçre Hukuku	44
2.2.4.1. İsviçre Borçlar Kanunu.....	44
2.2.4.2. İsviçre Borçlar Kanunu 2020 Tasarısı	45
2.2.5. Türk Hukuku.....	45
2.2.5.1. Mülga Borçlar Kanunu	45

2.2.5.2. Türk Borçlar Kanunu.....	46
2.3. Diğer Kanun Hükümleri İle Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Arasındaki İlişki.....	47
2.3.1. Hayvanları Koruma Kanunu.....	47
2.3.2. Çevre Kanunu	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

3.1. Hayvanın Varlığı Ve Hareketi.....	54
3.1.1. Hayvan Kavramı Ve Kapsamı.....	54
3.1.2. Hayvanın Hareketi	58
3.2. Hayvan Bulunduran Kişinin Varlığı.....	61
3.2.1. Hayvan Bulunduran Kişi Kavramı	61
3.2.1.1. Mülga Borçlar Kanunu’na Göre	61
3.2.1.2. Türk Borçlar Kanunu’na Göre.....	65
3.2.2. Yardımcı Kişilerin Durumu.....	71
3.2.3. Terk Edilen Hayvanın Ve Kaçan Hayvanın Durumu	74
3.2.4. Birden Fazla Kişinin Sorumlu Olması.....	75
3.3. Hukuka Aykırılık.....	76
3.4. Zarar.....	77
3.5. İlliyet Bağı	79
3.6. Hayvan Bulunduranın Kurtuluş Kanıtı Getirememesi	82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HÜKÜM VE SONUÇLARI

4.1. Zararın Tazmini	87
4.2. Rücu Hakkı	90
4.2.1. Genel Olarak.....	90
4.2.2. Hayvanın Başka Biri Veya Başka Bir Hayvan Tarafından Ürkütülmesi	91
4.3. Taşınmaz Zilyedinin Hakları Ve Yükümlülüğü	93
4.3.1. Alıkoyma Hakkı	94
4.3.1.1. Hukuki Niteliği	94

4.3.1.2. Şartları	95
4.3.2. Etkisiz Hale Getirme Hakkı.....	96
4.3.3. Haber Verme Yükümlülüğü	99
SONUÇ	101
KAYNAKÇA.....	104

KISALTMALAR LİSTESİ

AÜHFD	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
BGE	: Enstscheidungen des Schweizerischen Bundesgerichtes
BK	: 818 Sayılı Borçlar Kanunu
bkz.	: bakınız
C	: Cilt
Çev.	: Çeviren
ÇK	: 2872 Sayılı Çevre Kanunu
D	: Danıştay
dn.	: dipnot
E	: Esas
Ed.	: Editör
ET	: Erişim Tarihi
EÜHFD	: Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Haz.	: Yayına Hazırlayan
HD	: Hukuk Dairesi
HKK	: 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu
İBK	: İsviçre Borçlar Kanunu
İNÜHFD	: İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
JdT	: Le Journal des Tribunaux
K	: Karar
KTk	: Karayolları Trafik Kanunu
m.	: madde
MK	: 743 Sayılı Medeni Kanun
MÜHF-HAD	: Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi- Hukuk Araştırmaları Dergisi
s.	: sayfa
SÜHFD	: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TBK	: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu

TMK	: 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve devamı
Y	: Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBK	: Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı

GİRİŞ

Geçmişten günümüze insanoğlu birçok alanda hayvanlardan yararlanmıştır. İnsanlar, maddi yarar sağlamak amacıyla hayvanların güçlerinden ve ürünlerinden faydalandıkları gibi manevi yarar sağlamak amacıyla da hayvan bulundurmuşlardır.

Ülkemizin geçim kaynaklarından biri hayvancılıktır. Hayvancılıkla geçimlerini sağlayan kişiler, genellikle çok sayıda küçükbaş veya büyükbaş hayvana bakmaktadırlar. Hayvancılığın yanı sıra, çoğu kişi de evlerinde veya bahçelerinde çeşitli amaçlarla hayvan beslemektedirler. Özellikle son zamanlarda kedi, köpek gibi hayvanlara bakan kişilerin sayısı artmıştır. Dolayısıyla, hayvanlar hayatımızda önemli bir yer teşkil etmektedir.

Hem sürü halinde hem de tek başlarına hayvanlar çeşitli zararlara sebep olmaktadır. Zira hayvanlar, bilinçli varlıklar değildir ve içgüdüleri ile hareket etmektedirler. Örneğin, sürü halindeki küçükbaş veya büyükbaş hayvanlar başkasının bahçesine, ekinine ya da ağaçlarına zarar verebilmektedirler. Bu hayvanların verdikleri zarar, sayıları ile orantılı olarak büyük boyutlara ulaşabilmektedir. Bazı hayvanlar tek başlarına da büyük zararlara sebep olmaktadır. Örneğin, bir köpek başkasını ısırarak hem manevi hem de maddi zararlara sebep olmaktadır. Bu gibi durumlar ise hayvan bulunduranın sorumluluğunun önemini artırmaktadır.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun önemi her geçen gün artmasına rağmen konuya ilişkin çalışmalar ise yeterli sayıda değildir. Zira bu çalışmaya başladığımızda hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ilgili yüksek lisans tezi bulunmamaktaydı. Ayrıca TBK kapsamında hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin, Şakir Kaleli'ye ait "Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I) ve "Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II)" isimli makaleler; İrem Berksoy'a ait "Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu" isimli makale; Metin Umut'a ait "6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre

Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu” isimli makale; Deniz Tavşancıl Kalafatoğlu’na ait “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu ve Hayvan Hakları” isimli makale ile Emre Koroğlu’na ait “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68)” isimli makale bulunmaktaydı.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu TBK m. 67 ve m. 68’de düzenlenmiştir. Çalışmamız, bu kanun hükümleri çerçevesinde şekillenmiştir. Sorumluluğun niteliği, şartları ve sonuçları, bahse konu hükümlere göre ele alınmıştır.

Çalışmamızın konusu hayvan bulunduranın sorumluluğu olup, üç ana bölümden oluşmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde, sorumluluk hukukuna ilişkin genel bilgiler kısaca ele alınmıştır. Sorumluluk kavramı ve türleri, sorumluluk hukuku kavramı, sorumluluk hukukunun amaçları, sözleşme sorumluluğu ile sözleşme dışı sorumluluk, sorumluluk sebepleri, sorumluluk hukukunun tarihi gelişimi, hukuki sorumluluk türleri, kusursuz sorumluluğa kusurun etkisi, kusursuz sorumluluğun dayanakları ile Türk Borçlar Kanununda düzenlenen kusursuz sorumluluk hallerine yer verilmiştir. Çalışmamızın yüksek lisans tezi olması göz önünde bulundurularak maksadını aşmaması ve tez konumuzun dışına çıkmamak amaçlarıyla çalışmamızın bu bölümünde ayrıntıya girilmeyerek konulara kısaca yer verilmiştir.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise hayvan bulunduranın sorumluluğun daha iyi anlaşılabilmesi için hayvan bulunduranın sorumluluğunun hukuki niteliği, dayandığı esas, tarihsel gelişimi ve diğer kanun hükümleri ile arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise tezimizin asıl konusunu oluşturan hayvan bulunduranın sorumluluğunun şartları ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Hayvan bulunduran kavramının üzerinde özellikle durulmuştur. Sorumluluğun şartları ise hayvanın varlığı ve hareketi, hayvan bulunduran, hukuka aykırılık, zarar, uygun illiyet bağı ve hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememesi olarak altı başlık altında incelenmiştir.

Çalışmamızın dördüncü bölümde, sorumluluğun hüküm ve sonuçları değerlendirilmiştir. Bölümde, zararın tazmini, rücu hakkı ile taşınmaz zilyedinin hakları ve yükümlülüğü başlıklarına yer verilmiştir.

Çalışmamız boyunca edindiğimiz kanaatlere sonuç kısmında yer verilmiştir. Çalışmamızda, ilgili kanunlardan, doktrinden ve Yargıtay kararlarından faydalanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SORUMLULUK HUKUKUNA İLİŞKİN GENEL BİLGİLER

1.1. Sorumluluk Kavramı Ve Türleri

1.1.1. Sorumluluk Kavramı

Borçlunun borcunu yerine getirmemesi halinde, alacaklının borçluyu ifaya zorlayacak imkânının olması gerekmektedir. Bu durum, borçlunun sorumluluğu anlamına gelmektedir. Borcun yerine getirilmesi borçlunun isteğine bırakılamaz. Aksi durumda, böyle bir alacak hakkı, hukuki korumadan yoksun bir hak olur. Borç ilişkisinde, borç ve sorumluluk kavramları birbirini tamamlamaktadır.¹

Borçlar hukukunda, sorumluluk kavramı iki anlamda kullanılmaktadır. Bunlar “...ile sorumluluk” ve “...den sorumluluk” olarak adlandırılmaktadır.²

“...ile sorumluluk” kavramı, borcunu yerine getirmeyen borçlunun malvarlığına yetkili devlet organları aracılığıyla el konulması durumudur.³

¹ Feyzi Necmeddin Feyzioğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler 1* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976), 18-19; Fikret Eren, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2020), 87; Kenan Tunçomağ, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler I* (İstanbul: Sermet Matbaası, 1976), 36.

² Eren, *Borçlar Genel*, 552; Çağlar Özel, “Türk Özel Hukukunda Sözleşme Dışı Sorumluluk Olgularına Genel Bakış”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 18/2 (2000): 416; Gökhan Antalya, “Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler”, *MÜHF-HAD*, 14/4 (2008): 63; Selahattin S. Tekinay vd., *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler I* (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985), 26-27; Necip Kocayusufpaşaoğlu, *Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm I* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2008), 26; Ahmet Kılıçoğlu, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2020), 47; Feyzioğlu, *Borçlar*, 19; Zeynep Uyar Özbek, “Türk Hukukundaki Kusursuz Sorumluluk ve Tehlike Sorumluluğu Halleri” (Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2009), 7; Yaser Rezazad, “Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri” (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016), 7.

³ Eren, *Borçlar Genel*, 552; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 416; Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 63; Zahit İmre, “Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri”, *İÜHF*, 13/4 (1947): 1481; Övünç Güvel, “Roma Hukukunda Sorumluluk”, *SÜHFD*, 25/2 (2017): 377; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 26; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 7; Feyzioğlu, *Borçlar*, 20.

“...den sorumluluk” kavramı ise bir kişinin diğer kişiye verdiği zararı tazmin etmekle yükümlü olması durumudur.⁴ Bu durumda sorumluluk, sözleşmeden, haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğmuş olabilir.⁵

1.1.2. Sorumluluk Türleri

1.1.2.1. Şahıs İle Sorumluluk

Şahıs ile sorumluluk kavramıyla borçlunun borcunu yerine getirmedeğinde, kendisine yani vücuduna el konulabileceği ifade edilmektedir.⁶ Borçlunun borcunu yerine getirmemesi halinde, alacaklı borçluyu öldürebilir, köle yapabilir, rehnedebilir ya da hapsedebilirdi.⁷ Bu tür sorumluluk, eski hukuk sistemlerinde mevcuttu.⁸

Oniki Levha Kanunlarına göre, kişinin borcunu ödememesi halinde, alacaklıların alacaklarına göre, kişinin uzuvlarını kesmeye hakları vardı. Ancak kişinin borç için öldürülmesinin ekonomik olmaması, kin ve nefrete sebep olması nedenleriyle borç için kölelik kabul edilmiştir. İlerleyen zamanlarda ise borçlunun borcunu ödememesi halinde hapis yatması kabul edilmiştir. Ancak borçlunun hapsedilmesinin alacaklı ve toplum için yararlı olmadığı sonucuna varılmıştır.⁹

1.1.2.2. Malvarlığı ile Sorumluluk

Şahıs ile sorumluluk, kişilik haklarına ve insani değerlere aykırıdır. Ayrıca alacaklının aleyhine sonuç doğurmaktadır. Öldürülen, hapsedilen veya rehnedilen borçlunun kazanç elde etmesi ve borcunu ödemesi söz konusu olmaz.¹⁰ Bu nedenlerle, modern hukuk sistemleri, şahıs ile sorumluluğu kaldırarak malvarlığı ile sorumluluğu getirmiştir.¹¹

⁴ Eren, *Borçlar Genel*, 552; Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 63; İmre, “Kusursuz Mesuliyet (I)”, 1481; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 26; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 7; Feyzioğlu, *Borçlar*, 20; Rezazad, “Sorumluluk”, 7.

⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 552; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 25; Güvel, “Roma”, 377; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 47.

⁶ Tunçomağ, *Borçlar*, 36; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 29; Eren, *Borçlar Genel*, 89; Rezazad, “Sorumluluk”, 13.

⁷ Tunçomağ, *Borçlar*, 36; Eren, *Borçlar Genel*, 89; Rezazad, “Sorumluluk”, 13-14

⁸ Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 29; Rezazad, “Sorumluluk”, 14; Saim Üstündağ, *İcra Hukukunun Esasları* (İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1970), 2.

⁹ Feyzioğlu, *Borçlar*, 20-21; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 29.

¹⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 90; Rezazad, “Sorumluluk”, 14.

¹¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 48; Eren, *Borçlar Genel*, 90; Rezazad, “Sorumluluk”, 14; Üstündağ, *İcra*, 2.

Malvarlığı ile sorumlulukta borçlunun borcunu ödememesi halinde, devlet organları aracılığıyla borçlunun malvarlığına el konularak sattırılmakta ve satış bedeli ile alacaklının alacağı tahsil edilmektedir.¹²

Malvarlığı ile sorumluluk, sınırsız sorumluluk ve sınırlı sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹³

1.1.2.2.1. Sınırsız Sorumluluk

Sınırsız sorumluluk,¹⁴ borçlunun borcunu yerine getirmemesi halinde, alacaklıya karşı bütün malvarlığı ile sorumlu olmasıdır.¹⁵

Borçlunun tüm malvarlığına el konulması halinde, borçlunun mesleğini devam ettirememesi ve insanca bir yaşam sürememesi söz konusu olur. Dolayısıyla, borçlunun bu faaliyetlerini yerine getirebilmesi için, bazı mallarının sorumluluk dışında bırakılması gerekmektedir. İcra İflas Kanunu'nda, bu konuya ilişkin 82. ve 83. maddelerde düzenleme yapılmıştır. Borçlunun mesleğini devam ettirebilmesi ve ibadeti için gerekli olan eşyalar ile yaşamına devam etmesi için zorunlu olan miktarlar haciz dışı bırakılmıştır.¹⁶

1.1.2.2.2. Sınırlı Sorumluluk

Sınırlı sorumluluk, konu bakımından sınırlı sorumluluk ve miktar bakımından sınırlı sorumluluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.¹⁷

Konu bakımından sınırlı sorumlulukta,¹⁸ borçlu belirli bir konuda sorumlu tutulur.¹⁹ Örneğin, devletin kanuni mirasçı olması halinde, devletin sorumluluğu mirasın aktif kısmı kadardır.²⁰

¹² Eren, *Borçlar Genel*, 90; Rezazad, “Sorumluluk”, 14.

¹³ Tunçomağ, *Borçlar*, 37; Eren, *Borçlar Genel*, 90; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 48; Feyzioğlu, *Borçlar*, 21; Kocayusufoğlu, *Borçlar Genel*, 29.

¹⁴ Doktrinde, sınırsız malvarlığı sorumluluğu, tam sorumluluk veya şahsi sorumluluk olarak da ifade edilmektedir (Eren, *Borçlar Genel*, 90; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 48; Feyzioğlu, *Borçlar*, 21; Tunçomağ, *Borçlar*, 37).

¹⁵ Feyzioğlu, *Borçlar*, 21; Eren, *Borçlar Genel*, 90; Kocayusufoğlu, *Borçlar Genel*, 29; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 27; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 48; Rezazad, “Sorumluluk”, 15; Tunçomağ, *Borçlar*, 37.

¹⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 48; Eren, *Borçlar Genel*, 90-91; Üstündağ, *İcra*, 2; Rezazad, “Sorumluluk”, 15; Tunçomağ, *Borçlar*, 38.

¹⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 91; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 49; Tunçomağ, *Borçlar*, 38; Rezazad, “Sorumluluk”, 15. Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Alttop, konuyu sadece belli bir mal ile sorumluluk ve malvarlığının belli bir kategorisi ile sorumluluk olmak üzere ikiye ayırarak el almıştır (Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 28-29). Kocayusufoğlu ise konu bakımından sınırlı sorumluluk, eşya ile sorumluluk ve miktar itibarıyla sınırlı sorumluluk olmak üzere üçe ayırarak konuyu el almıştır (Kocayusufoğlu, *Borçlar Genel*, 30-31).

Miktar bakımından sınırlı sorumlulukta ise borçlu tüm mallarıyla sorumludur, ancak bu sorumluluk borcun miktarı ile sınırlıdır.²¹ Örneğin, kefil, kefalet sözleşmesinde belirtilen miktar ile sorumludur.²²

1.2. Sorumluluk Hukuku Kavramı

Sorumluluk hukuku doktrinde, geniş anlamda sorumluluk hukuku, dar anlamda sorumluluk hukuku ve en dar anlamda sorumluluk hukuku olmak üzere üç anlamda kullanılmaktadır.²³

Geniş anlamda sorumluluk hukuku, hem sözleşmeden doğan sorumluluğu hem de sözleşme dışı sorumluluğu kapsayacak şekilde kullanılmaktadır.²⁴ Dar anlamda sorumluluk hukuku, yalnızca sözleşme dışı sorumluluğu ifade etmektedir.²⁵ En dar anlamda sorumluluk hukuku ise sadece özel kanunlarda düzenlenmiş olan sebep ve tehlike sorumluluğu gibi kusursuz sorumluluk hallerini ifade etmektedir.²⁶

1.3. Sorumluluk Hukukunun Amaçları

Sorumluluk hukuku, zararın karşılanması, zararın önlenmesi ve hakkın takip edilmesi olmak üzere üç amaca hizmet etmektedir.²⁷

¹⁸ Doktrinde, konu itibarıyla sınırlı malvarlığı sorumluluğu olarak da adlandırılmaktadır (Eren, *Borçlar Genel*, 91).

¹⁹ Tunçomağ, *Borçlar*, 38; Eren, *Borçlar Genel*, 91; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 30; Rezazad, “Sorumluluk”, 15; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 49.

²⁰ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 29; Tunçomağ, *Borçlar*, 38; Eren, *Borçlar Genel*, 91; Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 30; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 49; Rezazad, “Sorumluluk”, 15.

²¹ Kocayusufpaşaoğlu, *Borçlar Genel*, 30; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 49; Eren, *Borçlar Genel*, 91; Tunçomağ, *Borçlar*, 39; Rezazad, “Sorumluluk”, 16.

²² Kılıçoğlu, *Borçlar*, 49; Eren, *Borçlar Genel*, 91; Tunçomağ, *Borçlar*, 39; Rezazad, “Sorumluluk”, 16.

²³ Gökhan Antalya, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler V/1,2* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019), 47; Eren, *Borçlar Genel*, 553.

²⁴ Antalya, *Borçlar*, 47; Eren, *Borçlar Genel*, 553; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 6.

²⁵ Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 416; Antalya, *Borçlar*, 47; Eren, *Borçlar Genel*, 553; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 6. Doktrinde, haksız fiil sorumluluğu olarak da adlandırılmaktadır (Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 66).

²⁶ Antalya, *Borçlar*, 47; Eren, *Borçlar Genel*, 553; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 6.

²⁷ Günhan Gönül Koşar, “Haksız Fiil Hukukunun Amacı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 69/3 (2020): 1439; Antalya, *Borçlar*, 49; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 10-11; Rezazad, “Sorumluluk”, 11-12. YİBK, 06.07.2018, E 2017/5, K 2018/7 sayılı ilamının karşı oy yazısında, “...Sorumluluk hukukunun amaçları: A- Zararı denkleştirme (giderme karşılama) amacı; Bu amaç zararın zarar gören üzerinde kalmayıp ondan alınarak başkasına ve özellikle zarar verene yükletilmesi, aktarılmasıdır. Bu suretle zarar görenin zararının giderilmesi, malvarlığı veya şahıs varlığında uğradığı eksilmenin karşılanması amacı güdülmektedir. B- Zararı önleme amacı; zararı önleme amacı, aynı zamanda bir yaptırım görevi de görür. Öncelikle kusur sorumluluğunda, kusurlu ve hukuka aykırı bir davranışın sonuçlarına tazminat sorumluluğunu bağlamak, herkesi davranışlarında daha dikkatli olmaya, başkalarına zarar vermemek için gerekli iradi çabayı harcamaya sevk eder. Kişinin zarar verici bir davranışta bulunma girişimini de önler. C- Tazminat

“Kimseye zarar verme” ilkesi, sorumluluk hukukunun temel ilkesidir.²⁸ Bu ilkeye aykırı davranılması halinde, sorumluluk hukukunun en önemli amacı ortaya çıkmaktadır. Sorumluluk hukukunun en önemli amacı, zarar görenin uğradığı zararın kendi üzerinde kalmaması ve üçüncü kişinin veya çoğu kez zarar verenin zararı karşılamasıdır.²⁹

Sorumluluk hukukunun diğer amacı ise zararın önlenmesini sağlamaktır.³⁰ Bu amaç, daha çok kusur sorumluluğu ve tehlike sorumluluğunda kendini göstermektedir. Kusur sorumluluğunda, kusurlu olarak hareket eden kişinin zararı tazmin etmesi gerekir. Tazminat yaptırımı ile karşılaşmamak için kişiler daha dikkatli davranarak başkalarına zarar vermemeye çalışırlar. Bu şekilde, zararın meydana gelmesi veya zarar verici davranışların tekrarlanması büyük ölçüde önlenmiş olur. Tehlike sorumluluğunda da işletme sahipleri zararın meydana gelmemesi için gerekli bütün tedbirleri almaya çalışırlar.³¹

Sorumluluk hukukunun başka bir amacı ise hakkı ihlal edilen kişinin hakkını takip etme imkânı vermesidir. Kişilerin, ihlal edilen haklarının yerini bu hakkın değerine eşit olan tazminat talepleri almaktadır. Böylece, kişiler haklarını takip edebilmektedirler.³²

1.4. Sözleşme Sorumluluğu İle Sözleşme Dışı Sorumluluk

Sözleşme sorumluluğu, borçlunun nispi bir yükümlülüğe aykırı davranışı nedeniyle alacaklıya verdiği zararı tazmin etme yükümlülüğüdür. Yani, zararın

talebinde ihlal edilen hakkın devamı (takibi) amacı; hukukça korunan bir hakkın ihlali sonucunda, ihlal edilen bu hakkın yerine, zarar görenin, zarar verene karşı talip olduğu tazminat talebi geçmektedir. Böylece, hakkın takibi veya devamı fıkriyle ihlal edilen hak, taşıdığı değere karşılık bir tazminat talebine dönüşmekte ya da onun yerine geçmektedir...” şeklinde ifade edilmiştir (http://kazanci.com.tr/gunluk/yibgk-2017-5.htm, ET 11.07.2021).

²⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 581; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 10; Rezazad, “Sorumluluk”, 11.

²⁹ M. Kemal Oğuzman ve M. Turgut Öz, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler 2* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020), 113; Eren, *Borçlar Genel*, 581; Mustafa Tiftik, *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı* (Ankara: Yetkin Yayınları, 1994), 61-62; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 10; Antalya, *Borçlar*, 50.

³⁰ Antalya, *Borçlar*, 50; İmre, “Kusursuz Mesuliyet (I)”, 1484; Eren, *Borçlar Genel*, 582; Tiftik, *Maddi Tazminat*, 61-62; Rezazad, “Sorumluluk”, 11.

³¹ Eren, *Borçlar Genel*, 582; Antalya, *Borçlar*, 50; Tiftik, *Maddi Tazminat*, 61-62; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 11.

³² Eren, *Borçlar Genel*, 582; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 11; Rezazad, “Sorumluluk”, 12; Gönül Koşar, “Amaç”, 1440. Doktrindeki bir görüşe göre, zararın doğması halinde tazminat talebi söz konusu olduğu için hakkın takip edilmesi, tazminatın olumlu bir sonucudur (Gönül Koşar, “Amaç”, 1440).

meydana gelmesinden önce, zarar veren ile zarar gören arasında nispi bir ilişki vardır. Zararın tazmini de bu nispi ilişkinin ihlalinden kaynaklanmaktadır.³³

Sözleşme dışı sorumluluk, genel, objektif ve soyut nitelikteki genel yükümlülüklerin ihlalinden doğan zararlardan sorumluluğu ifade etmektedir. Sözleşme dışı sorumlulukta, zarar veren ile zarar gören arasında, zararın meydana gelmesinden önce hukuki bir ilişki yoktur.³⁴

1.5. Sorumluluk Sebepleri

İlke olarak, herkes hukukça korunan varlığında meydana gelen zarara katlanmak zorundadır.³⁵ Ancak bu ilke, bazı durumlarda haksızlıklara sebep olabilir. Bu sebeple, söz konusu ilkeye istisnalar getirilerek zarar görenin zararının başka bir kişi tarafından karşılanması imkânı sağlanmıştır. Zarar görenin zararının başkası tarafından karşılanabilmesi için haklı sebeplerin olması gerekmektedir. Bu sebeplere ise sorumluluk sebepleri denilmektedir. Sorumluluk sebepleri, kusur, sözleşme ve kanun hükmü olarak üçe ayrılmaktadır.³⁶

Sorumluluk sebeplerinin ilki olan kusur ilkesi, TBK m. 49'da yer almaktadır. Kişi kendi kusurlu davranışı ile başkasına verdiği zararı tazmin etmekle yükümlüdür.³⁷

³³ Andreas Von Tuhr, *Borçlar Hukukunun Umumi Kısım 1-2*, Çev. Cevat Edege (Ankara: Olgac Matbaası, 1983), 361; Eren, *Borçlar Genel*, 576; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 5; Şeref Gözübüyük, *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları* (Ankara: Sevinç Matbaası, 1986), 162; Rezazad, “Sorumluluk”, 5.

³⁴ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 641; Turgut Önen, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Yargı Yayınevi, 1999), 122; Gözübüyük, *Temel Kavramlar*, 163; Eren, *Borçlar Genel*, 576; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 5; Rezazad, “Sorumluluk”, 5; Antalya, *Borçlar*, 48.

³⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 554; Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 68; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 12.

³⁶ Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 12-13; Eren, *Borçlar Genel*, 554.

³⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 554. YİBK, 06.07.2018, E 2017/5, K 2018/7 sayılı ilamının karşı oy yazısında, “...Sorumluluk hukukunun konusu; zarar verenin, zarar görenin uğramış olduğu zararı gidermesidir. Bu anlamda sorumluluk hukukuna tazminat hukuku da denilmektedir. Zararın başka bir kimseye yükletilmesini haklı gösteren sebeplere sorumluluk sebepleri denilmektedir. Sorumluluk sebeplerinin birinin mevcut olmadı halinde zarar gören uğramış olduğu zararın tazminini başka bir kişiden isteyebilir. Sorumluluk sebepleri üçe ayrılmaktadır: 1- Kusur: Türk Borçlar Kanununun 49. maddesinden de anlaşılacağı üzere, sorumluluk sebeplerinin başında gelmektedir. Kendi kusurlu davranışı ile bir başkasına zarar veren kimse, bu zararı gidermek, tazmin etmek zorundadır. 2- Sözleşme: Diğer bir sorumluluk sebebidir. Bir kimse sözleşme ile bir başkasının uğrayacağı zararı gidermeyi, yani tazmin yükümlülüğünü üzerine alabilir. Örneğin, kefalet, garanti, sigorta sözleşmeleri gibi. Burada zararı yüklenen kişinin zararın doğmasında bir kusuru yoktur. 3- Kanun Hükmü: bir kanun ya da kanun hükmü sorumluluk sebebi olabilir. Kanunun sorumluluk sebebi olduğu hallerde; zararın başka bir kişiye yükletilmesi için bunun bir sözleşme veya kusurlu davranıştan doğması gerekmez. Örneğin; kusursuz sorumluluk halleri, adam çalıştıranın, hayvan sahibinin, tesis sahibinin,

Sorumluluk sebeplerinin ikincisi, sözleşmedir. Kişiler sözleşme ile başkasının uğrayacağı zararı tazmin etme yükümlülüğü altına girebilir. Örneğin, sigorta sözleşmesi, kefalet ve garanti sözleşmeleri böyledir. Burada kişinin zararın meydana gelmesinde kusuru yoktur.³⁸

Bir diğer sorumluluk sebebi ise kanun hükmüdür. Kanun gereği sorumluluk halinde, kişinin kusurundan veya sözleşmeden bağımsız olarak kişi zarardan sorumlu tutulmaktadır. Kusursuz sorumluluk hali böyledir.³⁹

1.6. Sorumluluk Hukukunun Tarihi Gelişimi

Sorumluluk hukukunda zaman içerisinde çeşitli değişiklikler meydana gelmiştir. Önceleri, sorumluluk hukukunda kısas ilkesi benimsenmiş, daha sonra hukuki sorumluluk ile cezai sorumluluk birbirinden ayrılmış ve sırasıyla kusur sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk kabul edilmiştir.⁴⁰

1.6.1. Kısas İlkesi

İlkel toplumlarda sorumluluk hukukunda öç alma anlayışı hâkimdi. Kişisel öç anlayışı, kişiler arasında çatışmaya ve haksız sonuçların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Devlet de kişisel öç alma anlayışını kısıtlamak amacıyla kısas ilkesini getirmiştir.⁴¹ Öç alma düşüncesine dayanan kısas ilkesine göre, zarar gören, zarar verene karşı uğradığı zarara eşit veya benzer zararı verme hakkı elde etmekteydi. Ancak bu uygulamanın da sakıncalı sonuçları olması sebebiyle yerini yine devletin müdahalesiyle diyet usulü almıştır.⁴² Diyet usulünde, zarar veren, zarar görenin öç alma hakkını satın alarak karşılığında bir miktar parayı zarar görene ödemekteydi.⁴³ Diyet usulünün ilk uygulanmaya başladığı zamanlarda ihtiyari diyet usulü söz konusuydu. Yani, tarafların anlaşması ile diyet usulü uygulanmaktaydı. Oniki Levha Kanunu'nda ise bazı suçların işlenmesi halinde ödenmesi gereken para miktarları belirtilmiştir.

aile başkanının sorumluluğu gibi...” şeklinde belirtilmiştir (<http://kazanci.com.tr/gunluk/yibgk-2017-5.htm>, ET 11.07.2021).

³⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 554-555.

³⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 554.

⁴⁰ Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 8-10; Eren, *Borçlar Genel*, 576-578.

⁴¹ Özcan Karadeniz Çelebican, *Roma Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2004), 249; Elvan Sütken, “Roma Borçlar Hukukunda Sorumluluk ve Günümüz Hukukuna Etkileri” (Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2003), 22; Fulya İlçin Gönenç, “Haksız Fiil Sorumluluğu’nun Tarihsel Gelişimi”, *MÜHF-HAD*, 14/4 (2008): 19.

⁴² Karadeniz Çelebican, *Roma*, 249; Eren, *Borçlar Genel*, 577; Sütken, “Roma Borçlar”, 23; Gönenç, “Haksız Fiil”, 19-20; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 8; Rezazad, “Sorumluluk”, 8.

⁴³ Eren, *Borçlar Genel*, 577; Sütken, “Roma Borçlar”, 23; Gönenç, “Haksız Fiil”, 20.

Dolayısıyla, ihtiyari diyet usulünün yerini zamanla zorunlu diyet usulü aldığı anlaşılmaktadır.⁴⁴

1.6.2. Hukuki Sorumluluk İle Cezai Sorumluluğun Ayrılması

Toplumsal düzenin gelişmesi ile kişilerin birbirlerine ceza vermeleri ilkesi kaldırılmış ve ceza verme yetkisi devlete ait olmuştur. Devlet, toplumsal düzeni sağlamak ve kişilerin haklarını korumakla yükümlüdür. Dolayısıyla, toplumsal düzenin ve kişi haklarının ihlaline sebep olan fiillere uygulanacak yaptırımın da devlet tarafından belirlenmesi zorunluluğu doğmuştur. Bundan dolayı, hukuka aykırı bir fiili ile hem bir başkasına zarar vermiş hem de toplumsal düzen ve menfaate aykırı davranmış olan kişiyi cezalandırma yetkisi devlete tanınmıştır. Bunun neticesinde ise hukuki sorumluluk ile cezai sorumluluk birbirinden ayrılmıştır.⁴⁵

1.6.3. Kusur Sorumluluğunun Kabulü

19. yüzyılda başlayan kanunlaştırma hareketleri, sorumluluk hukukunda önemli bir aşama olmuştur. Kıta Avrupa'sının medeni kanunlarında değişiklikler yapılmış ve kusur sorumluluğuyla ilgili genel kurallar bağımsız bir bölüm olarak düzenlemiştir. Fransız Medeni Kanunu'nda kusur sorumluluğu genel ilke olarak düzenlendikten sonra, Almanya ve İsviçre gibi ülkeler de medeni kanunlarında kusur sorumluluğuna yer vermişlerdir.⁴⁶

1.6.4. Kusursuz Sorumluluğun Kabulü

Sanayi devrimi ile makineleşmenin artması, büyük işletmelerin kurulması ve teknolojinin gelişmesi, kusur sorumluluğu ilkesinin yetersiz kalmasına sebep olmuştur.⁴⁷ Çeşitli alanlarda kullanılan büyük makineler, araç ve gereçler arasında insan

⁴⁴ Karadeniz Çelebican, *Roma*, 249; Sütken, “Roma Borçlar”, 23; Gönenç, “Haksız Fiil”, 20.

⁴⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 577; Sütken, “Roma Borçlar”, 23; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 9; Rezazad, “Sorumluluk”, 9.

⁴⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 577; Sütken, “Roma Borçlar”, 24; Zahit İmre, “Hukuki Mesuliyetin Esası Üzerinde Bazı Düşünceler”, *İÜHF*, 45/1-4 (1981): 404; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 9-10; Rezazad, “Sorumluluk”, 10.

⁴⁷ Cevdet Yavuz, “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı'na Göre ‘Kusursuz Sorumluluk’ Halleri ve İlkeleri”, *MÜHF-HAD*, 14/4 (2008): 37; Eren, *Borçlar Genel*, 578; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 417; İmre, “Kusursuz Mesuliyet (I)”, 1515; Cengiz Koçhisarlıoğlu, “Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi”, *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2/2 (1984): 181-182; Haluk Tandoğan, *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku* (Ankara: Turhan Kitabevi, 1981), 1-2; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 10; Rezazad, “Sorumluluk”, 10; Elif Bolat Türkdogan, *Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 27; Antalya, *Borçlar*, 57; Tunçomağ, *Borçlar*, 528-529.

davranışının zarara neden olup olmadığının tespiti de oldukça güçleşmiştir.⁴⁸ Bu karmaşık, teknik ve mekanik araç ve gereçler karşısında bütün tedbirlerin alınmasına rağmen, çoğu zaman zararın meydana gelmesinin önüne geçilememiştir. Bunların tehlikeli olması sebebiyle kullanılmaması da söz konusu değildir.⁴⁹

Tüm bu gelişmeler neticesinde, doktrin ve uygulamada, kusursuz sorumluluk hâkim olmaya başlamış ve bu doğrultuda kanunlarda düzenleme alanı bulmuştur.⁵⁰

1.7. Hukuki Sorumluluk Türleri

Sorumluluk türleri, kusur sorumluluğu, kusursuz sorumluluk ve hukuka uygun müdahaleden doğan sorumluluk olmak üzere üçe ayrılmaktadır.⁵¹

1.7.1. Kusur Sorumluluğu

Kusur sorumluluğu,⁵² en yaygın sorumluluk türüdür. Kusur sorumluluğu, adından da anlaşılacağı üzere, zarar veren kişinin kusurlu davranışına dayanmaktadır.⁵³

⁴⁸ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 2; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 37; Eren, *Borçlar Genel*, 578; Haluk Tandoğan, *Türk Mes’uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet)* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010), 91-92; Koçhisarlıoğlu, “Objektif”, 183-184; Bolat Türkdöğen, *Objektif Özen*, 27; Tunçomağ, *Borçlar*, 528.

⁴⁹ Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 37; Eren, *Borçlar Genel*, 578; Tandoğan, *Mes’uliyet Hukuku*, 91-92; Koçhisarlıoğlu, “Objektif”, 183-184; Bolat Türkdöğen, *Objektif Özen*, 27; Tunçomağ, *Borçlar*, 528. Eren, kusursuz sorumluluğu gerektiren sebepleri, “teknik gelişmeler”, “kusurun yetersizliği” ve “kusursuz sorumluluğu gerektiren fikirler” başlıkları altında ele almıştır (Eren, *Borçlar Genel*, 513-515). İmre ise “sınai ve teknik terakkiler”, “kusuru ispat güçlüğü”, “kusur esasının kifayetsizliği”, “tazminat hukukunda sosyal düşünce ve ferdiyetçi düşünce karşısındaki diğer temayüllerin tesiri” başlıkları altında konuyu ele almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. İmre, “Kusursuz Mesuliyet (I)”, 1515-1523.

⁵⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 578.

⁵¹ Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 30; Eren, *Borçlar Genel*, 555; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 4. Bazı yazarlar, sorumluluk türlerini, kusur sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk olmak üzere ikiye ayırmaktadır [İhsan Erdoğan, “Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru”, *SÜHFD*, 3/1 (1990): 109]. İsviçre hukukunda da kusur sorumluluğu ve kusursuz sorumluluk olarak ikiye ayrılmaktadır (Eren, *Borçlar Genel*, 555). Başoğlu, konuyu kusur sorumluluğu, kusursuz sorumluluk, gerçek olmayan vekâletsiz iş görmeden doğan sorumluluk ile hukuka uygun müdahaleden doğan sorumluluk olmak üzere dörde ayırarak ele almıştır [Başak Başoğlu, “Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk Hukuku ve Özellikle Tehlike Sorumluluğuna İlişkin Değerlendirmeler”, *İNÜHFD*, 6/2 (2015): 30-31]. Feyzioğlu ise doğrudan doğruya sorumluluk ve dolayısıyla sorumluluk ayrımı yapmaktadır. Doğrudan doğruya sorumluluğu, kusur sorumluluğu; dolayısıyla sorumluluğu ise kusursuz sorumluluk olarak nitelendirmektedir. Ancak doğrudan doğruya sorumluluk ve dolayısıyla sorumluluk kavramlarının kusur sorumluluğu ile kusursuz sorumluluk kavramlarını tam anlamıyla karşılamadığını belirtmiştir. Zira yazar, ayırt etme gücü olmayanların hakkaniyet gereği sorumlu olmalarını, sorumluluğa kendi fiilleri ile sebep oldukları için doğrudan doğruya sorumluluk kavramı içinde değerlendirmektedir (Feyzioğlu, *Borçlar*, 459-460).

⁵² Doktrinde, sübjektif sorumluluk veya dar anlamda haksız fiil sorumluluğu olarak da adlandırılmaktadır (Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 30; Eren, *Borçlar Genel*, 584; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 419).

Kusur sorumluluğunun, en önemli ve kurucu unsuru kusurdur. Ayrıca kusur sorumluluğunda, “kusur olmadan sorumluluk olmaz” ilkesi hâkimdir.⁵⁴ Bu ilke, 18. ve 19. yüzyıllarda yoğun şekilde uygulanmıştır.⁵⁵

Kusur unsurunun sorumluluğa olumlu ve olumsuz etkileri vardır. Olumlu etkisi, kusurun sorumluluğunun kurucu unsuru olmasıdır. Olumsuz etkisi ise kusur yoksa sorumlulukta söz konusu değildir.⁵⁶

Hukukumuzda, kusur sorumluluğu TBK m. 49’a dayanmaktadır.⁵⁷ Bu düzenleme ile hukukumuzda, kusur sorumluluğu kural, diğer sorumluluk türleri istisna olarak hüküm altına alınmıştır.⁵⁸

Kusur sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için, hukuka aykırılık, fiil, zarar, uygun illiyet bağı ile kusurun olması gerekmektedir.⁵⁹

Kusur, hukuk düzeni tarafından kınanan bir davranıştır. Bu yüzden, meydana gelen zarara zarar görenin değil; kusurlu olanın yani hukuk düzeninin kınadığı, hoş görülme-yen hareketleriyle zarara sebep olan kişinin katlanması gerekmektedir. Bu anlamda, kusur sorumluluğu adalet duygusunu tatmin etmektedir.⁶⁰

⁵³ Önen, *Borçlar*, 124; Eren, *Borçlar Genel*, 556; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 1; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 23; Antalya, *Borçlar*, 55.

⁵⁴ Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 23; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 31; Eren, *Borçlar Genel*, 556; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 4; Rezazad, “Sorumluluk”, 4.

⁵⁵ Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 31; Eren, *Borçlar Genel*, 556; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 4; Rezazad, “Sorumluluk”, 4.

⁵⁶ Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 417; Eren, *Borçlar Genel*, 557; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 89; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 1; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 23.

⁵⁷ Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 417; Eren, *Borçlar Genel*, 557; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 31; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; İmre, “Hukuki Mesuliyet”, 403; Rezazad, “Sorumluluk”, 8; Antalya, *Borçlar*, 56.

⁵⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 557; Safa Reisoğlu, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Basım, 2013), 179; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 31; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; İmre, “Hukuki Mesuliyet”, 403; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 1; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 4; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 23.

⁵⁹ Erdoğan, “Haksız Fiilde”, 110; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 31; Eren, *Borçlar Genel*, 584; Rezazad, “Sorumluluk”, 7-8; Hüseyin Hatemi, *Kocayusufoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm II Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998), 22-23.

⁶⁰ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 1; Eren, *Borçlar Genel*, 557; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 2; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 14-15; Antalya, *Borçlar*, 56.

1.7.2. Kusursuz Sorumluluk

Kusursuz sorumlulukta kusur, sorumluluğun bir unsuru değildir.⁶¹ Bu sebeple kusursuz sorumluluk olarak nitelendirilmektedir.⁶² Doktrinde, zarar verenin davranışının sübjektif nitelikteki kınamayı gerektirmediği için *objektif sorumluluk*; sorumluluğun söz konusu olması için zararı meydana getiren olayla zarar arasında illiyet bağının yeterli olmasından dolayı *sebepe sorumluluğu*; kusursuz sorumlulukta meydana gelen zararın tazmin edilmesinin önemli olduğunun vurgulanması bakımından, *sonuç sorumluluğu* olarak da nitelendirilmektedir.⁶³

Haksız fiil sorumluluğunun kusur dışındaki unsurları, kusursuz sorumluluk için de geçerlidir. Yani, kusursuz sorumluluk için fiil, hukuka aykırılık, zarar ve uygun illiyet bağı unsurları olmalıdır.⁶⁴

Kusursuz sorumluluğun söz konusu olabilmesi için kanunda öngörülen objektif özen ödevinin ihlali, tehlikeli bir işletmeye sahip olma veya bir şeye sahip olma gibi bazı olguların olması gerekmektedir.⁶⁵

Kusursuz sorumluluk hallerinin her birinin şartları, düzenlendikleri kanun hükümlerinde ayrı ayrı belirtilmiştir. Her sorumluluğunun kapsamı, düzenlendiği kanun hükmünün koruma amacı ile sınırlıdır.⁶⁶

Kusursuz sorumlulukta sorumluluğu doğuran hukuki olgunun, zararın ve hukuki olgu ile zarar arasındaki uygun illiyet bağının ispatı, zarar gören kişidedir. Zarar gören kişi, kusursuz sorumluluk için gerekli şartların varlığını ispat etmelidir.⁶⁷ Zarar veren ise kurtuluş kanıtı getirme imkânı olan sorumluluk hallerinde gerekli özeni gösterdiğini iddia ediyorsa iddiasını ispat etmelidir. Kurtuluş kanıtı getirme imkânı verilmemiş

⁶¹ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 671; Önen, *Borçlar*, 125; Eren, *Borçlar Genel*, 558; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 7; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 15; Antalya, *Borçlar*, 309; Tunçomağ, *Borçlar*, 529.

⁶² Eren, *Borçlar Genel*, 558; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 15.

⁶³ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 7-8; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 35; Eren, *Borçlar Genel*, 557; İmre, “Kusursuz Mesuliyet (I)”, 1523; Feyzioğlu, *Borçlar*, 463; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 15; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 671; Antalya, *Borçlar*, 58.

⁶⁴ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; Antalya, *Borçlar*, 309; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 24. Tandoğan, kusursuz sorumluluk hallerinde, fiil ve hukuka aykırılık unsurlarının zorunlu unsurlardan olmadığını ifade etmiştir (Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 9).

⁶⁵ Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 35; Eren, *Borçlar Genel*, 558; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 33; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 411; Antalya, *Borçlar*, 309.

⁶⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 139; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 28.

⁶⁷ Antalya, *Borçlar*, 311; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 139; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 28-29.

sorumluluk hallerinde de uygun illiyet bağının kesildiği ispat edilerek sorumluluktan kurtulmak mümkündür.⁶⁸

Kanunda aksi belirtilmedikçe, kusursuz sorumlulukta zararın saptanması, tazminatın belirlenmesi, yetkili mahkeme ve zamanaşımı hususlarında, TBK'nın kusura dayanan sorumluluğa ilişkin hükümleri uygulanır. Kusursuz sorumluluk hallerinde de maddi tazminat veya manevi tazminat talep edilebilir.⁶⁹

Kusursuz sorumluluk hallerinin kanun hükmüne dayanması gerekmektedir.⁷⁰ Ancak Yargıtay, içtihadıyla kusursuz sorumluluk hali kabul etmiştir.⁷¹

Kusursuz sorumluluk halleri ile ilgili doktrinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, yalın kusursuz sorumluluklar, tehlike sorumlulukları ve fedakârlığın denkleştirilmesinde doğan sorumluluklar olmak üzere üçe ayrılmaktadır.⁷² Diğer görüşe göre, olağan kusursuz sorumluluk ve tehlike sorumluluğu olarak ikiye ayrılmaktadır.⁷³ Bizimde katıldığımız bir başka görüşe göre ise kusursuz sorumluluk, hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu olarak üçe ayrılmaktadır.⁷⁴

Türk Borçlar Kanunu'nda da kusursuz sorumluluk, hakkaniyet sorumluluğu, özen sorumluluğu ve tehlike sorumluluğu başlıkları altında üçlü ayrıma tabi tutulmuştur.⁷⁵

⁶⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 139; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 28-29.

⁶⁹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 139; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 28.

⁷⁰ Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 24-25; Koçhisarlıoğlu, "Objektif", 189; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 7. Oğuzman/Öz'e göre, kanunumuzda, sorumluluğa ilişkin genel kural kusur sorumluluğudur ve kusursuz sorumluluğa ilişkin genel düzenleme ise mevcut değildir. Bu yüzden, kanun boşluğu olduğu gerekçesiyle kusursuz sorumluluk hali kabul etmek kanuna aykırıdır. Ancak kanunda yer alan bir düzenlemenin kusursuz sorumluluk olduğu şeklinde yorum yapılabilir. Ayrıca hukuka uygun fiillerden dolayı sorumluluk halinde kanun boşluğu içtihatla doldurulabilir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 7). YHGK, 02.04.2014, E 2013/1299, K 2014/438 sayılı ilamında, "...Bilindiği üzere, kişilerin sözleşme dışı sorumluluğunda kural olarak kusur sorumluluğu esastır (Mülga 818 sayılı BK m. 4); ne var ki, yasa koyucu değişik sebeplerle kusursuz sorumluluk (objektif sorumluluk) hallerini de kabul etmiştir. Bu nedenle sözleşme dışı sorumluluktan söz edebilmek için, kişinin kusura dayanan bir sorumluluğunun bulunması zorunludur..." (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 04.08.2021).

⁷¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 249-250; YHGK, 18.03. 1987, 9722/203, Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 249.

⁷² Özel, "Sözleşme Dışı Sorumluluk", 417. Yalın kusursuz sorumluluklar, özen yükümlülüğünün ihlali halinde söz konusu olmaktadır (Özel, "Sözleşme Dışı Sorumluluk", 417-418).

⁷³ Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 40; Uyar Özbek, "Kusursuz Sorumluluk", 16; Tunçomağ, *Borçlar*, 529-531.

⁷⁴ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 671-672; Antalya, *Borçlar*, 58; Eren, *Borçlar Genel*, 561; Merve Keskin Orhan, *Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020), 45.

⁷⁵ Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 29; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 416; Reisoğlu, *Borçlar*, 179.

1.7.3. Hukuka Uygun Müdahaleden Doğan Sorumluluk

Topluluk halinde yaşamanın bir sonucu olarak gerek bireyler arasında gerekse birey ile devlet arasında hukuki değer çatışmaları ortaya çıkabilmektedir. Bazı durumlarda hukuk düzeni, birbiriyle çatışan hukuki değerlerden birini diğerine üstün tutmakta ve değeri üstün tutulan kişiye, düşük değer sahibinin hukuki alanına müdahale etme imkânı vermektedir.⁷⁶

Müdahalenin söz konusu olabilmesi için beş unsurun olması gerekmektedir. İlk olarak, müdahale ile üçüncü kişinin varlığı ihlal edilmelidir. Bu müdahale insan davranışıyla olmalıdır. Müdahale niteliğindeki fiiller aktif fiiller olmalıdır, pasif fiiller buraya girmemektedir. İnsanın davranışı ile varlığa yapılan müdahale arasında uygun illiyet bağı olmalıdır. En son olarak, zarar verme ile müdahale kavramı karıştırılmamalıdır. Her müdahale neticesinde zarar doğmamaktadır.⁷⁷

Kanun koyucu, üstün değer sahibinin yapmış olduğu müdahaleyi hukuka uygun bulmaktadır. Ancak bu müdahale sonucunda çıkar dengesi bozulmaktadır. Bozulan çıkar dengesinin yeniden kurulması için hukuk alanına müdahale edilen kişiye tazminat hakkı verilmektedir. Böylece, hukuk alanına müdahale edilen kişinin göstermiş olduğu ekonomik fedakârlık, tazminat ödenerek denkleştirilmektedir.⁷⁸ Örnek olarak, zorunluluk halleri ve komşuluk ilişkisinden doğan müdahaleler verilebilir.⁷⁹

1.8. Kusursuz Sorumluluğa Kusurun Etkisi

Kusursuz sorumlulukta kişinin kusurlu olması unsuru aranmamaktadır. Ancak kişi zararın meydana gelmesinde veya artmasında kusurlu olabilir. Bu durumda, kişinin munzam kusurundan bahsedilir. Kusursuz sorumluluk halinde zararın meydana gelmesinde ayrıca kusurlu olunmasının önemli sonuçları vardır.⁸⁰

⁷⁶ Mustafa Kılıçoğlu, *Sorumluluk Hukuku I Sözleşme Dışı Sorumluluk* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2002), 21; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 33; Eren, *Borçlar Genel*, 572-573; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 418; İlhan Ulusan, *Medeni Hukukta Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012), 8.

⁷⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 572; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 32; Uyar Özbek, “Kusursuz Sorumluluk”, 17-18; Rezazad, “Sorumluluk”, 42-43.

⁷⁸ Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 21; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 33; Eren, *Borçlar Genel*, 574; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 418; Ulusan, *Fedakârlık*, 8; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 48.

⁷⁹ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 48; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 21; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 33; Eren, *Borçlar Genel*, 573; Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 419; Ulusan, *Fedakârlık*, 10.

⁸⁰ Antalya, *Borçlar*, 310; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 8; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 417; Habip Oğuz, “Sorumluluk Hukukunda Kusur”, *TAAD*, 28 (2016): 284.

Kurtuluş kanıtı getirilebilen özen sorumluluğu hallerinde, sorumlu olan kişinin kusurlu olması halinde kurtuluş kanıtı getirebilmesi söz konusu olmaz.⁸¹

Tazminat miktarının TBK m. 62'ye göre takdir edilmesinde, kusursuz sorumlu kişinin kusuru dikkate alınır.⁸² Ek kusuru olmayan kusursuz sorumlu kişiye göre, ek kusuru olan kusursuz sorumlu kişinin tazminat yükümlülüğünün daha ağır olması gerekir.⁸³

Kusursuz sorumlulukta ek kusurun olması, tazminatın indirilmesine veya tazminatın kaldırılmasına engel olabilir.⁸⁴ Zarar gören kişinin ortak kusuru olması halinde, bu durum ek kusuru bulunan kusursuz sorumlunun tazminat miktarından indirim sebebi olarak değerlendirilmez.⁸⁵

1.9. Kusursuz Sorumluluğun Dayandığı Düşünceler

1.9.1. Sebep Olma Düşüncesi

Kusur ilkesinin yetersizliği karşısında sebep olma düşüncesi ortaya atılmıştır.⁸⁶ Bu düşünceye göre, kusurlu olmasalar bile kişilerin kendi fiilleriyle sebep oldukları zararları tazmin etmeleri gerekmektedir.⁸⁷

Kusursuz sorumluluğun haklılığını ortaya koymada tek dayanak olarak sebep olma düşüncesi yeterli değildir.⁸⁸ Kusursuz sorumluluk hallerinde sebep olma düşüncesinin yanında sorumluluğun esası bakımından daha ön planda olan başkaca

⁸¹ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 8; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 417; Oğuz, “Kusur”, 283.

⁸² Antalya, *Borçlar*, 311; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 8; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 417; Oğuz, “Kusur”, 283.

⁸³ Antalya, *Borçlar*, 311.

⁸⁴ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 8; Antalya, *Borçlar*, 311.

⁸⁵ Antalya, *Borçlar*, 311; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 8; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 417; Oğuz, “Kusur”, 283.

⁸⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 3; Feyzioğlu, *Borçlar*, 461; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 2-3.

⁸⁷ Feyzioğlu, *Borçlar*, 461; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 4.

⁸⁸ Özel, “Sözleşme Dışı Sorumluluk”, 417; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 93; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 33; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 3; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 24. Tandoğan, sebep olma düşüncesinin kusursuz sorumluluk hallerinin tek dayanağı olarak kabul edilip edilemeyeceği belirlenirken bazı hususların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Yazar, ilk olarak, sebep olma düşüncesinin kusur sorumluluğunu tamamen ortadan kaldırmaması gerektiğini belirtmiştir. Zira kusur sorumluluğu, ahlaki yönden tatmin edicidir ve kişilerin dikkatli davranmalarını sağlamaktadır. İkinci olarak ise sebep olma ilkesi, kusurun olmadığı veya ispat edilemediği tüm durumlarda uygulanmamalıdır. Zira bu durumda kişiler hukuka uygun faaliyetlerde meydana gelen zararlardan sorumlu tutulacakları düşüncesiyle yararlı faaliyetlerde bulunmaktan uzak durabilirler (Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 4).

düşüncelerin yer alması gerekmektedir.⁸⁹ Kusursuz sorumluluğa dayanak olabilecek düşünceler aşağıda ele alınmıştır.

1.9.2. Tehlike Düşüncesi

Tehlike oluşturma düşüncesine göre, kişiler tehlike ve zarar meydana getirme ihtimali bulunan işletme faaliyetlerinden⁹⁰ veya nesnelerden⁹¹ dolayı oluşan zarara katlanmalıdırlar. Ayrıca bunlardan yararlanan kişilerin meydana gelen zararı karşılamaları adalete uygun olmalıdır.⁹²

1.9.3. Yararlanma Düşüncesi

Yararlanma düşüncesine göre, bir şeyden yararlanan kişi, o şeyin meydana getirdiği zarara da katlanmalıdır.⁹³ Tandoğan'a göre, yararlanma düşüncesinin, kusursuz sorumluluk hallerinin birçoğunda önemli bir yeri vardır.⁹⁴

1.9.4. Hâkimiyet Düşüncesi

Hâkimiyet düşüncesine göre, kişiler hâkimiyetleri altında bulunan kişilerin veya şeylerin meydana getirdikleri zarardan dolayı sorumlu olmalıdırlar.⁹⁵ Kişilerin hâkimiyetleri altındaki kişi ve şeyleri denetleme ve gözetim imkânları vardır ve bu şekilde zararın meydana gelmesi önlenabilir.⁹⁶

1.9.5. Hukuka Aykırılık Düşüncesi

Hukuka aykırılık düşüncesine göre, zararın tazmin edilmesini haklı gösteren sebep hukuka aykırılıktır. Hukuka aykırı olarak meydana gelen zararın tazmin edilmesi gerekmektedir.⁹⁷

⁸⁹ Başoğlu, "Sözleşme Dışı", 33-34; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 46.

⁹⁰ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5; Eren, *Borçlar Genel*, 560; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 413; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 3; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 93-94; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 25.

⁹¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 413; Eren, *Borçlar Genel*, 560; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 25-26.

⁹² Antalya, *Borçlar*, 58; Eren, *Borçlar Genel*, 560; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 672; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 25.

⁹³ Antalya, *Borçlar*, 58; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 93; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5.

⁹⁴ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5.

⁹⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 560; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 26-27; Antalya, *Borçlar*, 57.

⁹⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 560; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 27; Antalya, *Borçlar*, 57. Antalya, hâkimiyet düşüncesini, objektif özen yükümünün ihlali olarak da adlandırmıştır. Yazar, hâkimiyet düşüncesinin kişiye objektif özen ödevi yüklediğini ve bu ödevin ihlal edilmesi ile sorumluluğunun söz konusu olduğunu belirtmiştir (Antalya, *Borçlar*, 57-58).

⁹⁷ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94.

1.9.6. Anormallik Düşüncesi

Anormallik düşüncesine göre, normal insanlar gibi hareket edemeyen kişilerin bu anormal fiilleriyle meydana getirdikleri zarardan kendilerinin⁹⁸ veya anormal olan şeyler tarafından meydana getirilen zararın bu şeylerin maliki, tutucusu veya işletenlerinin sorumlu olması gerekmektedir.⁹⁹

1.9.7. Objektif Özen Gösterme Düşüncesi

Hâkimiyet ve hukuka aykırılık düşüncelerinin özel bir şeklidir.¹⁰⁰ Objektif özen gösterme düşüncesine göre, kanun koyucu tarafından, bir şeye veya kişiye özen gösterme yükümlülüğü yükletilen kişi, objektif özen yükümlülüğünü kusuru olmadan yerine getirmese bile meydana gelen zarardan sorumlu olmalıdır.¹⁰¹

1.9.8. Hakkaniyet Düşüncesi

Hakkaniyet düşüncesine¹⁰² göre, bir kimse kusuru olmadan bir zarar meydana getirdiğinde hakkaniyet gerektiriyorsa, zararı tazmin etmeli veya zarar görenle paylaşmalıdır.¹⁰³

Zarar veren ile zarar görenin ekonomik durumlarının karşılaştırılması neticesinde, ekonomik olarak daha iyi durumda olan zarar verenin, hakkaniyet gereğince kusurlu olmamasına rağmen meydana gelen zararı tazmin etmesi söz konusu olmaktadır.¹⁰⁴

⁹⁸ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94.

⁹⁹ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 6.

¹⁰⁰ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 6; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94.

¹⁰¹ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 671-672; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 6; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 412.

¹⁰² Oğuzman/Öz' e göre, hakkaniyet düşüncesi tüm kusursuz sorumluluk hallerinin kabulünde vardır. Ancak yazara göre hakkaniyet düşüncesine dayanan sorumluluktan anlaşılması gereken, diğer sorumluluk sebeplerinin olmamasına rağmen hâkimin takdir yetkisini kullanarak hakkaniyet gerektiriyorsa kişiyi sorumlu tutabilmesidir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 4).

¹⁰³ Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Eren, *Borçlar Genel*, 515; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 94; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 26; Antalya, *Borçlar*, 57.

¹⁰⁴ Eren, *Borçlar Genel*, 559; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 38; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 5; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 26.

1.10. Türk Borçlar Kanunu’nda Düzenlenen Kusursuz Sorumluluk Halleri

1.10.1. Hakkaniyet Sorumluluğu

Türk Borçlar Kanunu m. 65’te, hakkaniyet sorumluluğu düzenlenmiştir. Hakkaniyet sorumluluğuna göre, ayırt etme gücü olmayan kişiler, hakkaniyet gerektiriyorsa, verdikleri zararlardan dolayı tamamen veya kısmen sorumludurlar.¹⁰⁵

Hakkaniyet sorumluluğu, hakkaniyet düşüncesine dayanmaktadır.¹⁰⁶ Ekonomik yönden zarar veren kişinin zengin olması, zarar gören kişinin ise fakir olması halinde zarar görenin uğradığı zararın tazmin edilmemesi adalet duygusunu sarsabileceği için kusursuz sorumluluk hali olarak ayırt etme gücü bulunmayan kişilerin sorumluluğu düzenlenmiştir. Hâkim, somut olaya göre takdir hakkını kullanarak zararın kısmen veya tamamen giderilmesine karar verebilir.¹⁰⁷

1.10.2. Özen Sorumluluğu

1.10.2.1. Genel Olarak

Özen sorumluluğunun¹⁰⁸ kurucu unsuru, kusur ya da tehlike değildir. Kusursuz sorumluluğunun en hafif şekli olan özen sorumluluğu, kanunda öngörülen objektif özen yükümlülüğünün ihlaline dayanmaktadır.¹⁰⁹

Özen sorumluluğu olarak kabul edilen sorumluluk hallerinin çoğu, önceleri kusur karinesine dayandırılmaktaydı.¹¹⁰ Kusur karinesine göre, zarar veren kanunen kusurlu sayılmakta ve kusursuz olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilmektedir. Ancak zamanla özen sorumluluğu halleri kusursuz sorumluluk olarak kabul edilmiştir.¹¹¹

¹⁰⁵ Reisoğlu, *Borçlar*, 180; Antalya, *Borçlar*, 315; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 413; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 35; Eren, *Borçlar Genel*, 561.

¹⁰⁶ Antalya, *Borçlar*, 317; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 413; Eren, *Borçlar Genel*, 561; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 35. İmre, hakkaniyet sorumluluğunun esasının, ayırt etme gücü olan kişi tarafından yapılması halinde kusurlu sayılacak olan ayırt etme gücü olmayan kişinin hukuka aykırı fiili olduğunu belirtmiştir (İmre, “Hukuki Mesuliyet”, 407).

¹⁰⁷ Reisoğlu, *Borçlar*, 180; Eren, *Borçlar Genel*, 693; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 35; Antalya, *Borçlar*, 320; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 413.

¹⁰⁸ Özen sorumluluğu, doktrinde, olağan kusursuz sorumluluk veya olağan sebep sorumluluğu olarak da ifade edilmektedir (Eren, *Borçlar Genel*, 561; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 40).

¹⁰⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 562; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 40; Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 70; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 30.

¹¹⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 562; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 41-42; Antalya, “Sorumluluk Hukuku”, 71; Antalya, *Borçlar*, 326.

¹¹¹ Antalya, *Borçlar*, 326; Eren, *Borçlar Genel*, 562; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 41-42.

Özen sorumluluğu, objektif özen yükümlülüğünün ihlaline ya da maliki olduğu şeydeki noksanlığa dayanmaktadır. Örneğin, hayvan bulunduranın sorumluluğu, özen yükümlülüğünün ihlaline dayanırken, yapı malikinin sorumluluğu yapım bozukluğuna ya da bakım noksanlığına dayanmaktadır.¹¹²

Özen sorumluluğu halleri kanun hükmüne dayanmalıdır.¹¹³

1.10.2.2. Özen Sorumluluğu Türleri

1.10.2.2.1. Olağan Özen Sorumluluğu

Kanunda, özen sorumluluğunun bazı türleri için zarar verenin gerekli tüm özeni gösterdiğini veya bu özeni göstermiş olsaydı bile zararın meydana gelmesini önleyemeyeceğini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı verilmiştir. Bu şekilde kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulma imkânı olan özen sorumluluğuna, olağan özen sorumluluğu¹¹⁴ denilmektedir. Örneğin, adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu ile ev başkanının sorumluluğu böyledir.¹¹⁵

1.10.2.2.2. Ağırlaştırılmış Özen Sorumluluğu

Özen sorumluluklarının bazılarında ise gerekli tüm özenin gösterildiğinin ispat edilmesi halinde dahi sorumluluk devam eder. Bu özen sorumluluğu hallerinde, kurtuluş kanıtı getirme imkânı yoktur ve ağırlaştırılmış özen sorumluluğu¹¹⁶ olarak adlandırılmaktadırlar. Örneğin, yapı malikinin sorumluluğunda, yapı maliki gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulamaz.¹¹⁷

1.10.2.3. Türk Borçlar Kanunu’nda Düzenlenen Özen Sorumluluğu Halleri

Türk Borçlar Kanunu’nda özen sorumluluğu halleri, adam çalıştırmanın sorumluluğu, hayvan bulunduranın sorumluluğu ve yapı malikinin sorumluluğu olarak düzenlenmiştir.¹¹⁸

¹¹² Eren, *Borçlar Genel*, 562; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 41.

¹¹³ Eren, *Borçlar Genel*, 563.

¹¹⁴ Doktrinde, olağan objektif sorumluluk olarak da adlandırılmıştır (Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 39).

¹¹⁵ Antalya, *Borçlar*, 324-25; Eren, *Borçlar Genel*, 563; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 42-43; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 39-41.

¹¹⁶ Doktrinde, ağırlaştırılmış objektif sorumluluk olarak da adlandırılmaktadır (Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 40).

¹¹⁷ Antalya, *Borçlar*, 324; Eren, *Borçlar Genel*, 563; Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 42-43; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 39-41.

¹¹⁸ Yavuz, “TBK Tasarısı’na Göre”, 49; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 416; Alpaslan Akartepe, “Türk Borçlar Kanunu’nun Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkileri Alanında Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler”,

1.10.2.3.1. Adam Çalıştıranın Sorumluluğu

Türk Borçlar Kanunu m. 66'da, adam çalıştıranın sorumluluğu düzenlenmiştir. Bu sorumluluk türüne göre, çalışanın kendisine verilen işi yapması sırasında bir başkasına zarar vermesi durumunda, adam çalıştıran bu zarardan sorumlu olmaktadır.¹¹⁹

Adam çalıştıranın sorumluluğu, özen yükümlülüğüne dayanan kusursuz sorumluluk hallerindendir.¹²⁰ Kanun koyucu, adam çalıştırana, çalışanın seçerken, talimat verirken, gözetim ve denetim ödevini yerine getirirken gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı vermiştir.¹²¹

Adam çalıştıranın sorumluluğuna ilişkin TBK ile 66. maddeye yeni bir fıkra eklenmiştir. TBK m. 66/3'e göre, *bir işletmede adam çalıştıran, işletmenin çalışma düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olduğunu ispat etmedikçe, o işletmenin faaliyetleri dolayısıyla sebep olunan zararı gidermekle yükümlüdür.*¹²² Bu fıkra ile ilgili, doktrinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, bu fıkra hükmü adam çalıştıranın özen yükümlülüğüne ek bir yükümlülük olarak getirilmiştir.¹²³ Diğer bir görüşe göre ise TBK m. 66/3 ile adam çalıştıranın sorumluluğundan farklı bir düzenleme olarak getirilmiştir.¹²⁴

1.10.2.3.2. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu

Türk Borçlar Kanunu m. 67 ve m. 68'de, hayvan bulunduranın sorumluluğu düzenlenmiştir. Hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen

Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16/1-2 (2012): 161; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 75; Antalya, *Borçlar*, 323; Reisoğlu, *Borçlar*, 179.

¹¹⁹ Reisoğlu, *Borçlar*, 181; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 422-423; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 141; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 76-77.

¹²⁰ Reisoğlu, *Borçlar*, 181; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 422; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 142; Eren, *Borçlar Genel*, 697; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 83; Antalya, *Borçlar*, 329.

¹²¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 428; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 141; Eren, *Borçlar Genel*, 707-708; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 95.

¹²² Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 141; Reisoğlu, *Borçlar*, 187; Eren, *Borçlar Genel*, 708-709; Akartepe, "Yenilikler ve Değişiklikler", 163; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 103; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 429; Antalya, *Borçlar*, 329.

¹²³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 152. Yazar, adam çalıştıranın özen yükümlülüğünün yerine getirilmediğinin karine olarak kabul edildiğini ve bu sorumluluk karinesinin birinin çalıştırılan kişiye ilişkin, diğerinin işletme şartlarına ilişkin olduğunu ifade etmiştir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 150).

¹²⁴ Antalya, *Borçlar*, 338; Eren, *Borçlar Genel*, 697. Yazar, TBK m. 66' da iki tane kusursuz sorumluluk halinin düzenlendiğini belirtmiştir. TBK m. 66/1-2'de, adam çalıştıranın sorumluluğunun; TBK m. 66/3'de, adam çalıştıranın organizasyon sorumluluğunun düzenlendiğini belirtmiştir (Eren, *Borçlar Genel*, 709-710).

kişi yani hayvan bulunduran, hayvanın meydana getirdiği zararları tazmin etmekle yükümlüdür.¹²⁵

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, özen yükümlülüğünün ihlaline dayanan kusursuz sorumluluk hallerindendir. Kanun koyucu, hayvan bulundurana kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulma imkânı getirmiştir.¹²⁶

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu yüzden, ileriki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

1.10.2.3.3. Yapı Malikinin Sorumluluğu

Türk Borçlar Kanunu m. 69'da, yapı malikinin sorumluluğu ele alınmıştır. Maddeye göre, bir binanın veya diğer yapı eseri sahipleri, bunların yapımındaki bozukluklardan veya bakımındaki eksikliklerden dolayı meydana gelen zararları tazmin etmekle yükümlüdürler.¹²⁷

Yapı malikinin sorumluluğunun dayandığı esas ile ilgili doktrinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, yapı malikinin sorumluluğu tehlike ve menfaat düşüncesine dayanmaktadır.¹²⁸ Diğer bir görüşe göre, bina veya diğer bir yapıdan en üst düzeyde yararlanan kişilerin sorumlu olması gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.¹²⁹ Bir başka görüşe göre ise yapı malikinin sorumluluğu, özen yükümlülüğüne dayanmaktadır.¹³⁰

Yapı malikinin sorumluluğunda, kanun koyucu kurtuluş kanıtı getirilerek sorumluluktan kurtulma imkânı vermemiştir. Yani, yapı malikinin her türlü özeni gösterdiğini ispat etmesi halinde dahi sorumluluğu devam eder.¹³¹

1.10.3. Tehlike Sorumluluğu Ve Denkleştirme

Türk Borçlar Kanunu m. 71'de, tehlike sorumluluğu düzenlenmiştir. Buradaki tehlike sorumluluğu sadece işletmeler için öngörülmüştür.¹³² Önemli ölçüde tehlike arz

¹²⁵ Reisoğlu, *Borçlar*, 188; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435; Eren, *Borçlar Genel*, 720; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 116; Antalya, *Borçlar*, 369.

¹²⁶ Reisoğlu, *Borçlar*, 188-189; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435; Eren, *Borçlar Genel*, 720; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 117; Antalya, *Borçlar*, 370.

¹²⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 172; Reisoğlu, *Borçlar*, 190; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 449; Eren, *Borçlar Genel*, 734; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 155; Antalya, *Borçlar*, 389.

¹²⁸ Zahit İmre, "Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri (III)" , *İÜHFM*, 14/3-4 (1948): 785; Antalya, *Borçlar*, 394.

¹²⁹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 173.

¹³⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 734.

¹³¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 173; Reisoğlu, *Borçlar*, 191; Eren, *Borçlar Genel*, 735-736; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 160; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 449; Antalya, *Borçlar*, 395.

eden işletmenin faaliyeti için izin alınmamışsa, zarar meydana gelmesi halinde, zarar gören zararının tamamının tazminini isteyebilir. Ancak önemli ölçüde tehlike arz eden işletmenin faaliyeti için izin alınmışsa, zarar gören zararının uygun bir bedelle denkleştirilmesini isteyebilir. Eğer, işletende varsa işletme sahibi ile birlikte müteselsilen sorumlu olurlar.¹³³

Türk Borçlar Kanunu m. 71 ile tehlike sorumluluğu ile ilgili genel bir düzenleme yapılmıştır. Bu hüküm dışında, çeşitli kanunlarda tehlike sorumluluğu ile ilgili özel düzenlemeler de mevcuttur.¹³⁴

1.11. Sorumluluğun Sigorta Ettirilmesi

Teknik gelişmelerin artmasıyla beraber birçok tehlikeli durum ve tehlike sorumluluğu halleri ortaya çıkmıştır. Bu tehlikeler karşısında insanların sorumluluğu da artmıştır. Bunların neticesinde, sorumluluğun sigorta ettirilmesi fikri ortaya çıkmış ve sigortaların gelişmesine katkıda bulunulmuştur.¹³⁵

İnsanlar daha çok sorumluluk sigortasına başvurumaktadırlar.¹³⁶ Sorumluluk sigortası için gerekli olan primler ödenmekte ve riskin gerçekleşmesi halinde zararın tazmini sigorta tarafından karşılanmaktadır.¹³⁷ Böylece, zarara zarar verenin katlanması ile ferdi nitelik taşıyan sorumluluk, zararın sigorta tarafından karşılanması ile kolektif nitelik taşımaktadır.¹³⁸

Sigorta ettirenler, belirli bir prim ödemektedirler. Sigorta ettirenlerden birinin sorumluluğuna sebep olan riskin gerçekleşmesi halinde zarar, bu toplanan primler ile

¹³² Reisoğlu, *Borçlar*, 196; Eren, *Borçlar Genel*, 569; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 60; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 48. Tehlike sorumluluğu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 43-50.

¹³³ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 470-471; Reisoğlu, *Borçlar*, 199. Başoğlu, TBK m. 71/4’ün, mutlak hak ihlallerinin olmadığı zararlar bakımından önem taşıdığını ifade etmiştir (Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 48-49).

¹³⁴ Reisoğlu, *Borçlar*, 197; Eren, *Borçlar Genel*, 567-568; Başoğlu, “Sözleşme Dışı”, 46-47; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 417; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 168; Bolat Türkdogan, *Objektif Özen*, 62; Antalya, *Borçlar*, 454.

¹³⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 579; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 6. Bazı yazarlar, sorumluluk sigortalarının kusursuz sorumluluk hallerinin gelişmesini sağladığını ifade etmişlerdir (Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 13; Antalya, *Borçlar*, 51).

¹³⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 579.

¹³⁷ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 13; Eren, *Borçlar Genel*, 579; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 6.

¹³⁸ Tunçomağ, *Borçlar*, 532; Eren, *Borçlar Genel*, 579-580; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 12-13.

ödenmektedir. Bu durum ise, tazminat yükünün sigorta ettirenlerin hepsine dağıtıldığı anlamına gelmekte ve sigortanın sosyal niteliğini ortaya koymaktadır.¹³⁹

Sorumluluk sigortası isteğe bağlı olmakla birlikte, birçok alanda zorunlu hale getirilmektedir.¹⁴⁰

Genel kaza sigortası fikrine göre ise toplumdaki herkes zorunlu olarak genel kaza sigortasına bağlanmalı ve ödenen primlere devlet de katkıda bulunmalıdır. Böylece, zarara uğrayan herkes, kısa sürede tazminatını alacaktır.¹⁴¹ Ancak doktrindeki bir görüşe göre, genel kaza sigortası getirilerek, sorumluluk hukuku kaldırılmamalıdır. Zira sorumluluk sigortasında sigortalı kişinin tazminattan sorumlu olması şartıyla zarar tazmin edilmektedir. Genel kaza sigortasında ise zarara uğrayan kişi zarara katlanmak durumunda olsa bile zararının tazminini isteyebilir ve bu durumda eşitsizliğe sebep olur. Ayrıca genel kaza sigortası, insanların dikkatsiz davranmalarına sebep olabilir.¹⁴²

¹³⁹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 95; Eren, *Borçlar Genel*, 580; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 6.

¹⁴⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 579; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 6.

¹⁴¹ Antalya, *Borçlar*, 51.

¹⁴² Eren, *Borçlar Genel*, 581.

İKİNCİ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HUKUKİ NİTELİĞİ, DAYANDIĞI ESAS, TARİHSEL GELİŞİMİ VE DİĞER KANUN HÜKÜMLERİ İLE ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Hukuki Niteliği Ve Dayandığı Esas

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, başlarda kusur sorumluluğuna veya kusur karinesine dayandırılmaktaydı. Ancak daha sonraları hayvan bulunduranın sorumluluğu kusursuz sorumluluk olarak kabul edilmiştir. Hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı düşünceler ile ilgili ise farklı görüşler mevcuttur.

2.1.1. Kusur Sorumluluğu

Hayvan bulunduranın sorumluluğunu, İsviçre Borçlar Kanunu'nun hazırlık çalışmaları sırasında kusur esasına dayandığını savunan görüşler vardı.¹⁴³ Ayrıca Federal Mahkemenin eski kararlarında da kusur sorumluluğu kabul edilmişti.¹⁴⁴ Türk Hukukunda ise hayvan bulunduranın sorumluluğunu, kusur karinesine dayandığını savunanlar vardı.¹⁴⁵

Sorumluluk hukukuna esas itibariyle hâkim olan ilke kusur ilkesidir. Ancak teknolojinin gelişmesi ve kusur ilkesinin yetersiz kalması, kusursuz sorumluluğun kabul edilmesine sebep olmuş ve yargı kararlarında da değişiklikler meydana gelmiştir.¹⁴⁶

¹⁴³ Şakir Kaleli, “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I) ”, *Yargıtay Dergisi*, 5/2 (1979): 318; İmre, “Kusursuz Mesuliyet (III)”, 782.

¹⁴⁴ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 318; Kararlar için bkz. Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148, dn. 1.

¹⁴⁵ Çalkın/ Tuğsavul, 138 (Aynen Atıf, Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 318, dn. 3; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148, dn. 1).

¹⁴⁶ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 318; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 3.

Bunların sonucu olarak, hayvan bulunduranın sorumluluğu için kusursuz sorumluluk kabul edilmiştir.¹⁴⁷

2.1.2. Kusursuz Sorumluluk

Türk hukukunda çeşitli kusursuz sorumluluk halleri kabul edilmiştir. Bunlardan biri de hayvan bulunduranın sorumluluğudur.¹⁴⁸

Yargıtay, adam çalıştırmanın sorumluluğunun hukuki niteliğine ilişkin 1957 tarihli bir İçtihadı Birleştirme Kararı'nın gerekçesinde, BK m. 54/1, BK m. 56/1, BK m. 58/1, MK m. 320 hükümlerinin tehlike düşüncesine dayanan kusursuz sorumluluk hükümlerinden olduğunu belirtmektedir.¹⁴⁹ Kaleli, bu karardan sonra, Türkiye'de hayvan bulunduranın sorumluluğu için kusursuz sorumluluk ilkesinin kesin olarak kabul edildiğini belirtmektedir.¹⁵⁰

Hayvanın zarar verdiği kişi, hayvan bulunduranın kusurlu olduğunu ispatla yükümlü değildir.¹⁵¹ Zira kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğunda kusur şartı aranmaz.¹⁵² Doktrinde¹⁵³ ve Yargıtay

¹⁴⁷ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 123; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 318; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148.

¹⁴⁸ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 319; Karahasan, *Sorumluluk*, 497; Eren, *Borçlar Genel*, 720; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 52.

¹⁴⁹ YİBK, 27.03.1957, E 1957/1, K 1957/3 sayılı ilamında, "...19. yüzyıl başlarındaki kanun yapma hareketlerinde haksız fiilden doğan mesuliyet hükümleri, zararı meydana getirenin kusurlu olması esasına dayanmakta idi yani bir kimsenin isteyerek yahut önleyebileceği bir zararı önlemek için dikkatli davranmamış olması yüzünden meydana getirdiği bir zararın karşılığını tazmin etmesi kabul edilmekte idi, diğer tabirle iradesini gereği gibi kullanmayan kimse, iradesini kullanıştaki bozukluktan dolayı mesul tutuluyordu. Lakin o yüzyılın ortalarına doğru tatbik sahasına giren yeni keşifler ve bu arada sanayinin ve ziraatın gösterdiği olağanüstü gelişmeler ve iktisadi hayata hakim olan makineleşme hareketi, insanlar arasındaki münasebetleri eskisine göre çok sıklaştırdığı gibi tehlike ihtimallerini eskisine göre pek çok artırdığı cihetle kusura dayanan mesuliyet sistemi ile zararların karşılanmasına bir çok hallerde imkan kalmadığı görüldüğünden, kanunlara, sırf zarar tehlikesinin mevcut olması esasına dayanan bir takım mesuliyet hükümleri konulmasına zaruret duyulmuştur ki, bunlara kusursuz mesuliyet hükümleri yahut tehlike esasına dayanan mesuliyet hükümleri denilmektedir. Nitekim Borçlar Kanununun 54. maddesinin birinci fıkrası, 56. maddesinin birinci fıkrası, 58. maddesinin birinci fıkrası hükümleriyle Medeni Kanunun 320. maddesi hükmü, kusursuz mesuliyet hükümlerindendir..." (<https://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=9817>, ET 24.11.2019); Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 24.

¹⁵⁰ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 319.

¹⁵¹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 319; Karahasan, *Sorumluluk*, 497; İrem Berksoy, "Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu", *Legal Hukuk Dergisi*, 5/55 (2007): 2187; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 123.

¹⁵² Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 319; Karahasan, *Sorumluluk*, 497; Eren, *Borçlar Genel*, 720; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 52.

¹⁵³ Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 123; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 319; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148; Mustafa Reşit Karahasan, *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku I* (İstanbul: Beta Basım, 1989), 496; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692; Tamer İnal, "Hayvanın Hukuki Kişiliğinin ve

kararlarında¹⁵⁴ da hayvan bulunduranın sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğu kabul edilmektedir.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, olağan özen sorumluluğu hallerindendir. Zira hayvan bulundurana zararın doğmaması için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı verilmiştir. Hayvan bulundurana kurtuluş kanıtı getirme imkânı verilmiş olması kusur karinesinin kabul edildiği anlamına gelmemektedir.¹⁵⁵ Zira kanunda, kusur aranmamış ve kusursuzluk kanıtı istenmemiştir.¹⁵⁶ Burada, sorumluluk karinesi söz konusudur. Hayvanın bir başkasına zarar vermesi durumunda, hayvan bulunduranın sorumluluğu karine olarak vardır. Hayvan bulunduran, bu karineyi gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek çürütebilir.¹⁵⁷

Borçlar Kanunu'nda kusursuz sorumluluk halleri yer almakla birlikte kusursuz sorumluluk kenar başlığına yer verilmemiştir.¹⁵⁸ Ancak TBK ile BK'daki bu sistematik eksiklik giderilmiş ve hayvan bulunduranın sorumluluğu kusursuz sorumluluk başlığı altında özen sorumluluğu içinde düzenlenmiştir.¹⁵⁹

Haklarının Tanınması Gereği Üzerine”, *Kazancı Hakemli Dergi (Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri)*, 1 (2004): 53; Lütfü Dalamanlı, *Borçlar Kanunu Şerhi* (Ankara: Ünal Matbaası, 1976), 592; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 45; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 158; Eren, *Borçlar Genel*, 720; Antalya, *Borçlar*, 369; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435; Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk*, 83.

¹⁵⁴ Y 4. HD, 18.03.1980, E 1980/2696, K 1980/3507 sayılı ilamında, “... Hayvan idare eden kimse hiçbir kusuru bulunmasa da sorumludur...” [Cevdet İlhan Günay, *Türk Borçlar Kanunu Şerhi* (Ankara: Yetkin Yayınları, 2015), 304]; Y 4. HD, 7.12.1982, 10487/11315 sayılı ilamında, “... BK 56. maddesi, hayvan güdenin (idare edenin) sorumluluğunun kusursuz sorumluluk olduğunu kabul etmiştir...” [Nazif Kaçak, *Emsal İçtihatlarla Borçlar Kanunu* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2011), 418]; Y 4. HD, 6.2.1996, 9668/908 sayılı ilamında, “... Çünkü hayvan idare edenin sorumluluğu kusura dayanmaz; onun sorumluluğu (tıpkı adam çalıştırmanın sorumluluğunda olduğu gibi) bir sebep sorumluluğudur. Bu bakımdan hayvanların verdikleri zarardan dolayı onu idaresinde bulunduranın tazminatla mahkûm edilmesi için, zarar görenin, o kimsenin ayrıca kusurunu ispat etmesi gerekmez. Aksine, hayvan idaresi altında bulunan kişi BK m. 56'da tanınmış olan (kurtuluş beyyinesini) ispat edebildiği takdirde ancak sorumluluktan kurtulabilir...” [Nihat Yavuz, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi 1 (Ankara: Adalet Yayınevi, 2015), 547]; Y 3. HD, 26.10.1962, 9761/8148, Senai Olgaç, *Kazai ve İlmi İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu Genel Hükümler* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1969), 489.

¹⁵⁵ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148; Karahasan, *Sorumluluk*, 497; Berksoy, “Sorumluluk”, 2187; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 123; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 52.

¹⁵⁶ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 319.

¹⁵⁷ Karahasan, *Sorumluluk*, 497; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 123-124.

¹⁵⁸ Nevzat Koç, “Türk Borçlar Kanununun Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukukuna İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Journal Of Yaşar University*, 8/Özel Sayı (2013): 1679.

¹⁵⁹ Koç, “Sözleşme Dışı”, 1679; Emre Köroğlu, “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68)”, *Yargıtaç Dergisi*, 44/2 (2018): 223; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 160.

Doktrinde, hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayanağı olarak çeşitli görüşler mevcuttur. Bazı yazarlar, sorumluluğun dayanağını tek bir düşünceye dayandırırken, bazı yazarlar ise birkaç düşünceye birlikte dayandırmaktadır.

2.1.2.1. Sebep Olma Düşüncesi

Sebep olma düşüncesi, hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı esaslardan biridir. Ancak tek başına hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı esas oluşturmamakla birlikte sorumluluk için belirleyici olan esas da değildir.¹⁶⁰

2.1.2.2. Tehlike Düşüncesi

İsviçre Borçlar Kanunu'nun hayvan bulunduranın sorumluluğunu düzenleyen 56. maddesinin uzmanlar komisyonunda görüşülmesi sırasında, ehlileştirilmiş hayvanlar için yararlanma ilkesinin, vahşi hayvanlar için tehlike düşüncesinin dayanak olarak kabul edilmesi önerilmiştir.¹⁶¹

Daha öncede bahsettiğimiz Yargıtay'ın 1957 tarihli İçtihadı Birleştirme Kararı'nın gerekçesinde, kusursuz sorumluluğun dayanağının tehlike düşüncesi olduğu belirtilmiş ve hayvan bulunduranın sorumluluğu da tehlike düşüncesine dayanan kusursuz sorumluluk olarak nitelendirilmiştir.¹⁶² Ancak Yargıtay daha sonraki tarihli kararlarında tehlike düşüncesinden ayrılmış ve hayvan bulunduranın sorumluluğu için objektif özen gösterme düşüncesine dayanmıştır.¹⁶³

Bazı yazarlar, hayvan bulunduranın sorumluluğunu, hayvanların genellikle tehlike oluşturdukları düşüncesine dayandırmaktadırlar.¹⁶⁴ Bu görüşe göre, hayvanlar, kendiliğinden hareket edebilen bilinçsiz canlılardır. Dolayısıyla toplum içinde tehlike oluştururlar.¹⁶⁵ Ancak haklı olarak doktrinde belirtildiği üzere, hayvanların tehlikeli

¹⁶⁰ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 47-51; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 321-322.

¹⁶¹ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 323.

¹⁶² YİBK, K 1957/3, Kararın gerekçesi için bkz. dn. 149.

¹⁶³ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 323; Y 3. HD, 03.12.1963, E 9774, K 8657, Karahasan, *Sorumluluk*, 872-873; Y 4. HD, 08.11.1976, E 8531, K 9545, Karahasan, *Sorumluluk*, 871.

¹⁶⁴ Karahasan, *Sorumluluk*, 497-498; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692. Ayrıca bazı yazarlar, sorumluluğu, hayvan bulunduranın gerekli özeni gösterme yükümlülüğüne de dayandırılabilirliğini ifade etmişlerdir (Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692). Bazı yazarlar, hayvan bulunduranın sorumluluğunun tehlike ve menfaat düşüncesine dayandığını belirtmiştir [İmre, "Kusursuz Mesuliyet (III)", 782; Feyzioğlu, *Borçlar*, 643]. Keskin Orhan'a göre, hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı düşüncelerden biri de hayvanın tehlikeli olduğu düşüncesidir (Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 47-48).

¹⁶⁵ Karahasan, *Sorumluluk*, 497-498. Yazara göre, hayvan bulundurarak bu tehlikeyi oluşturan kişi, hakkaniyet gereğince sorumlu olmalıdır (Karahasan, *Sorumluluk*, 498).

olduğu ve büyük zararlar meydana getirdikleri söylenemez.¹⁶⁶ Özellikle, koyun, balık, tavuk gibi ehil hayvanlar tehlike teşkil etmemektedir.¹⁶⁷

2.1.2.3. Yararlanma Düşüncesi

Yararlanma düşüncesinin temelinde, bir şeyden yaralanan, o şeyin meydana getirdiği zararlara katlanmalıdır, düşüncesi vardır.¹⁶⁸ Bu görüşe göre, hayvandan yararlanan kişi, hayvanın meydana getirdiği zararlardan sorumlu olmalıdır.¹⁶⁹ Doktrinde de haklı olarak belirtildiği üzere, hayvan bulunduran olarak sorumlu olan kişi her zaman hayvandan yararlanan kişi olmayabilir. Örneğin, hayvanın bir başkasına satılıp teslimi yapılmaması halinde, yararın alıcıya ait olduğu sözleşme ile kararlaştırılsa bile hayvanın teslim edilene kadar verdiği zararlardan hayvan bulunduran olarak satıcı sorumludur. Zira satıcı hayvan üzerinde fiili hâkimiyete sahip olan kişidir.¹⁷⁰

2.1.2.4. Hâkimiyet Düşüncesi

Hâkimiyet düşüncesine göre, bir kişinin hâkimiyet alanında bulunan bir şey veya insan, başkasına zarar vermişse bu kişi zarardan sorumlu olmalıdır.¹⁷¹ Hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı düşüncelerden biri de hâkimiyet düşüncesidir.¹⁷²

¹⁶⁶ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 149; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 159; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 124-125.

¹⁶⁷ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 324.

¹⁶⁸ H. V. Velidedeoğlu ve Reşat Kaynar, *Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku Umumi Hükümler* (İstanbul: Tan Matbaası, 1960), 123; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 324.

¹⁶⁹ Velidedeoğlu ve Kaynar, *Borçlar*, 123; Antalya, *Borçlar*, 371; Eren, *Borçlar Genel*, 721; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 49; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 395. Kılıçoğlu, hayvan bulunduranın sorumluluğunun esasının objektif özen ödevinin yerine getirilmemesi olduğunu da belirtmiştir (Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 395). Antalya ise hayvan bulunduranın sorumluluğunda yarar düşüncesi, hakkaniyet düşüncesi ve hâkimiyet düşüncesinin yer aldığını belirtmiştir (Antalya, *Borçlar*, 371). Eren ise sorumluluğunun dayanağını hakkaniyet düşüncesi, yararlanma düşüncesi ve tehlike düşüncesine dayandırmaktadır (Eren, *Borçlar Genel*, 721). Keskin Orhan ise hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayandığı düşüncelerden birinin de yararlanma düşüncesi olduğunu belirtmiştir (Merve Keskin, *Hayvan Bulunduran*, 49). Doktrindeki bir görüşe göre, hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayanağı olarak yararlanma düşüncesi tek başına yeterli değildir (Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 324).

¹⁷⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 159.

¹⁷¹ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 324.

¹⁷² Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 50; Antalya, *Borçlar*, 371.

2.1.2.5. Anormallik Düşüncesi

Anormallik düşüncesine göre, herkes için normal olmayan bir uğraşı içindeki kişilerin, bu uğraşları dolayısıyla meydana gelen zarardan sorumlu olmaları gerekir.¹⁷³ Bu görüşü savunanlara göre, bu düşünce evcil hayvanlar için söz konusu değilken, vahşi hayvan bulundurmak anormal bir uğraşı olduğu için, vahşi hayvan bulunduran kişiler, hayvanın meydana getirdiği zararı karşılamalıdır.¹⁷⁴

2.1.2.6. Objektif Özen Gösterme Düşüncesi

Türk Borçlar Kanunu'nda, Yargıtay¹⁷⁵ ve Federal Mahkeme¹⁷⁶ kararlarında, hayvan bulunduranın sorumluluğunun dayanağı olarak objektif özen gösterilmesi düşüncesi benimsenmiştir.¹⁷⁷ TBK m. 67'de, hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabileceği ifade edilmiştir.¹⁷⁸

Doktrinde de sorumluluğun dayanağı olarak, objektif özen gösterme düşüncesi hâkimdir.¹⁷⁹ Hayvan bulunduran, hayvanın başkasına zarar vermemesi için gerekli

¹⁷³ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 324.

¹⁷⁴ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 324-325.

¹⁷⁵ Y 4. HD, 25.11.1993, E 1993/1081, K 1988/10843, Günay, *Şerh*, 302; Y 3. HD, 04.04.1961, 2967/2377, Kaçak, *Emsal İçtihatlarla*, 419.

¹⁷⁶ Kararlar için bkz. Henri Deschenaux ve Pierre Tercier, *Sorumluluk Hukuku*, Çev. Salim Özdemir (Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1983), 89-90.

¹⁷⁷ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 325.

¹⁷⁸ Yavuz, *Şerh*, 545; Turgut Uygur, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi 1* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013), 504.

¹⁷⁹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 149; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 158; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 325; Antalya, *Borçlar*, 371; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435; Haluk Nomer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (İstanbul: Beta Basım, 2012), 133; Reisoğlu, *Borçlar*, 188; Ali Naim İnan ve Özge Yücel, *İnan Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014), 421; Turgut Akıntürk ve Derya Ateş Karaman, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri* (İstanbul: Beta Basım, 2015), 100; Abdülkerim Yıldırım, *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2016), 195; Fatih Bilgili ve Ertan Demirkapı, *Borçlar Hukuku* (Bursa: Dora Basım-Yayın, 2015), 107; Şahin Akıncı, *Borçlar Hukuku Bilgisi* (Konya: Sayram Basım Yayın, 2011), 159; Aydın Aybay, *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000), 88; Özel, "Sözleşme Dışı Sorumluluk", 425; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 51; Eren, *Borçlar Genel*, 631. Eren, hayvan bulunduranın sorumluluğunun yumuşatılmış bir özen sorumluluğu olduğunu belirtmiş ve bu özen sorumluluğunun kabulünü hakkaniyet düşüncesine, yararlanma düşüncesine ve hayvanın çevre için tehlike oluşturduğu düşüncesine dayandırmıştır. Ayrıca özen gösterme ödevinin ihlaline dayandığını belirtmiştir. Yazar, hayvandan yararlanmanın maddi veya manevi olabileceğini ifade etmiştir (Eren, *Borçlar Genel*, 720-721); Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 124. Tandoğan, hayvan bulunduranın sorumluluğunun objektif özen yükümlülüğüne dayandırmakla birlikte sorumluluğun kabulünde yararlanma düşüncesinin de etkili olduğunu belirtmiştir (Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 124).

tedbirleri almakla yükümlüdür. Bu objektif özen gösterme yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde hayvanın verdiği zarardan sorumludur.¹⁸⁰

2.2. Hayvan Bulunduranın Sorumluluğunun Tarihsel Gelişimi

2.2.1. İslam Hukuku

2.2.1.2. Genel Olarak

İslam hukukunda hayvanın bakıcısının veya sahibinin kastı veya kusuru olmadan hayvanın kendiliğinden verdiği zararlardan hayvan bakıcısının veya sahibinin sorumluluğunun nasıl olacağına ilişkin farklı görüşler vardır.¹⁸¹

Konuyla ilgili birkaç hadis bulunmaktadır. Bu hadislerden ilki, “*Hayvanların cinayet ve zararı hederdir.*” şeklindedir. Diğer bir hadiste ise “*mal (bağ-bahçe) sahiplerinin gündüzleri mallarını korumaları, geceleri de hayvan sahiplerinin hayvanlarını korumaları gerektiği*” belirtilmiştir. Hadisin başka bir rivayetinde, “*Gündüzleri bahçelerin korunmasının bahçe sahiplerine ait olduğu, geceleyin hayvanların bahçelere verdiği zararı ise hayvan sahiplerinin tazmin edeceği*” bildirilmiştir. Başka bir hadiste ise “*Kim Müslümanların yolunda veya çarşısında hayvanı bekletir/ bağlar da bu hayvan bir zarar verirse, o kimse sorumlu olur.*” buyrulmuştur.¹⁸²

¹⁸⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 158; Nomer, *Borçlar*, 133; Şaban Kayıhan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 248; Doğan Şenyüz, *Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler* (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011), 94.

¹⁸¹ Ali Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta Hayvanın Verdiği Zararın Hukuki Sorumluluğu”, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7/6 (1989): 45; Yusuf Şen, “İslam Hukukunda Tehlike Sorumluluğu ve Uygulama Alanları” (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007), 110.

¹⁸² Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 46. Aydın, İslam hukukunda hayvanın verdiği zararı incelerken konuyu hayvanların ekinlere verdiği zararlar ve hayvanların verdiği diğer zararlar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Aydın, hukukçuların konuyu ele alırken iki hadisi temel aldığını ifade etmiştir. Bunlar, “*hayvanların kendiliğinden verdiği zararların tazmine konu olmadığını*” belirten hadis ile “*tarla sahiplerinin gündüz tarlalarını koruması, gece ise hayvan sahiplerinin hayvanları kontrol etmesi ve geceleyin gerçekleşen zararların karşılanması gerektiğini belirten*” hadistir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Aydın, “İslam ve Roma Hukukunda Hayvanın Verdiği Zarardan Sorumluluk”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 28 (2016): 214. Karaman ise konuyla ilgili, “*Hayvanların yaptığı yaralamalar tazminat konusu değildir.*”, “*Hayvanın çiğneyerek yaptığı zarar heder olur; yani tazmin edilmez.*”, “*...bahçeyi gündüz sahipleri koruyacaktır. Gece hayvanların telef ettiğini ise hayvan sahipleri tazmin ederler.*” ve “*Müslümanların yoluna veya çarşı ve pazarına hayvanını durduran kimse, bu hayvanın ayaklarıyla çiğnediği şeyi tazmin eder.*” hadislerini belirtmiştir [Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku II* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 483].

2.2.1.3. Hayvanların Bağ, Bahçe Ve Ekinine Verdiği Zararlar

Hayvanların bağ, bahçe ve ekinine verdiği zararlar hususunda İslam hukuk doktrininde farklı görüşler bulunmaktadır.¹⁸³

Konuyla ilgili, “*Gündüzleri bahçelerin korunmasının bahçe sahiplerine ait olduğunu, geceleyin hayvanların bahçelere verdiği zararı ise hayvan sahiplerinin tazmin edeceğini*” bildiren hadis önemli bir yer teşkil etmektedir.¹⁸⁴ İslam hukukçularının çoğunluğu ifade edilen bu hadisten dolayı gece gündüz ayrımı yapmaktadırlar.¹⁸⁵ Ancak Hanefi hukukçulara göre, hayvanların gece veya gündüz kendiliğinden verdikleri zarardan dolayı sorumluluk doğmaz. Bu görüşlerinin dayanağı, “*Hayvanların cinayet ve zararı hederdir.*” hadisidir.¹⁸⁶ Bu görüşe mecellede de yer verilmiştir. Mecelle m. 94’te, “*Hayvanatın kendiliğinden olarak cinayet ve mazarratı hederdir.*” şeklinde yer almıştır.¹⁸⁷ Yukarıda belirtilen gece gündüz ayrımı yapan hadisin mürsel¹⁸⁸ olduğunu ve senedinde bazı sıkıntılarının olduğunu, bu yüzden bu hadisin esas alınmayacağını belirtmişlerdir.¹⁸⁹ Hanefi hukukçular, hayvan sahibinin hayvanını başka bir kişinin ekinine sokması veya hayvanın ekinine girmesine göz yumması ya da engel olmaması durumlarında sorumlu olacağını belirtmişlerdir.¹⁹⁰

Maliki hukukçular hayvanın zararlı olup olmamasına göre konuyu ele almışlardır. Buna göre, hayvan sahipleri, ekinlere zarar verici nitelikte olmayan hayvanlarını koruma altına almadıkları ya da hayvanlarının bulundukları yerin kapısını açık bıraktıkları takdirde gece vakti meydana gelen zararları tanzim etmelidirler.

¹⁸³ Şen, “İslam Hukukunda”, 110-111; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 47; Aydın, “İslam ve Roma”, 216.

¹⁸⁴ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 46; Aydın, “İslam ve Roma”, 214.

¹⁸⁵ Şen, “İslam Hukukunda”, 110; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 47; Ünal, *İslam Hukukunda*, 243.

¹⁸⁶ Şen, “İslam Hukukunda”, 110; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 51; Aydın, “İslam ve Roma”, 216.

¹⁸⁷ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 51. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkam I*, Çev. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 183-184; Abdülkerim Zeydân, *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. Ali Şafak (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2008), 147; A. Refik Gür, *Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Mecelle* (İstanbul: Sebil Yayinevi, 1993), 158; Mustafa Ünal, *İslam Hukukunda Haksız Fiil Sorumluluğu* (Ankara: Adalet Yayinevi, 2019), 242.

¹⁸⁸ Mürsel Hadis: “*Tabiinin, sahabeyi atlayarak doğrudan Hz. Peygamber’den rivayet ettikleri hadislerle denir.*” [Dini Kavramlar Sözlüğü, Haz. Fikret Karaman, İsmail Karagöz, İbrahim Paçacı, Mehmet Canbulat, Ahmet Gelişgen, İbrahim Ural (İstanbul: Tavaslı Matbaacılık, 2009), “Mürsel Hadis”].

¹⁸⁹ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 51; Şen, “İslam Hukukunda”, 111-112.

¹⁹⁰ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 52. Mecelle m. 929’a bkz. Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-Hükkam Şerhu Mecelleti'l-Ahkam II*, Çev. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016), 1723-1726; Ahmet Akgündüz, *Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkam-ı Adliye* (İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın, 2013), 228; Şen, “İslam Hukukunda”, 112.

Hayvanın ekinlere zarar veren bir hayvan olduğu biliniyorsa hayvanın gündüz meydana getirdiği zararları da hayvan sahibi tazmin etmek zorundadır. Hayvan sahibinin hayvanını düzgün bir şekilde bağlamasına ya da kapısını kapatmasına rağmen hayvan kaçır ve zarar meydana getirirse hayvan sahibinin gece veya gündüz fark etmeksizin zararı tazmin sorumluluğu söz konusu olmaz.¹⁹¹

Hanbelî hukukçulara göre, hayvanların gece içinden çıkamayacakları bir yere toplanmasından sonra kaçmaları veya başkaları tarafından çıkarılmaları durumunda meydana gelen zarardan hayvan sahipleri sorumlu değildirler.¹⁹²

İslam hukukçuları hayvanların salındıkları yer ile tarlalar arasındaki mesafeyi dikkate alarak değerlendirmelerde bulunmuşlardır. Hanefî hukukçular, çobanın hayvanları tarım arazisinin yanında otlatması durumunda meydana gelen zarardan sorumlu tutmuşlardır.¹⁹³ Maliki hukukçulara göre, zarar verici olmayan hayvanların, bağ bahçe veya ekili tarlalara ulaşmaları mümkün olmayan uzaklıkta gündüz vakti salıverilmesi halinde hayvan sahipleri zararlardan sorumlu değildir. Ancak tarlaların yakınında hayvanları salıverenlerin sorumlu olacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca hayvanların verdiği zarardan hayvan sahibinin sorumluluğunun bir şartı olarak, hayvanların yanında bir çobanın bulunmaması gerektiği belirtilmiştir.¹⁹⁴

Şafî hukukçular ise hayvanların otlandığı yerin tarlalardan uzakta olması halinde hayvanları salıveren kişilerin kusurları olmadığından meydana gelen zarardan dolayı sorumluluğunun olmadığını ifade etmişlerdir.¹⁹⁵

Şafî ve Hanbelî hukukçular, tarla sahiplerinin kusurunu da dikkate alarak konuyu değerlendirmişlerdir. Buna göre, hayvan sahiplerinin kusurlu oldukları halde sorumlu olmadıkları haller mevcuttur. Eğer, tarla sahibi hayvanları imkânı olmasına rağmen tarladan uzaklaştırmazsa hayvan sahibinin sorumluluğuna gidilmez. Hayvanı tarlaya bir daha girmeyecek şekilde uzaklaştırmak ve hayvana zarar vermemek gerektiği ifade edilmiştir.¹⁹⁶

¹⁹¹ Ünal, *İslam Hukukunda*, 243-244; Aydın, “İslam ve Roma”, 216.

¹⁹² Aydın, “İslam ve Roma”, 217.

¹⁹³ Ünal, *İslam Hukukunda*, 243; Aydın, “İslam ve Roma”, 217.

¹⁹⁴ Şen, “İslam Hukukunda”, 110-111; Aydın, “İslam ve Roma”, 217.

¹⁹⁵ Aydın, “İslam ve Roma”, 217.

¹⁹⁶ Aydın, “İslam ve Roma”, 218.

2.2.1.4. Kanatlı Hayvanların, Binek Hayvanlarının Ve Yarı Vahşi Hayvanların Verdiği Zararlar

2.2.1.4.1. Kanatlı Hayvanlar

Arı, güvercin gibi kanatlı hayvanların bağ, bahçe ve ekine verdikleri zararlara ilişkin hukuki sorumluluk doğup doğmayacağı tartışmalıdır. Hanefi, Şafi ve Hanbelî hukukçular ile Maliki hukukçuların bir kısmı, kanatlı hayvanların verdiği zarardan dolayı hayvan sahiplerine sorumluluk yüklenmeyeceğini belirtmişlerdir.¹⁹⁷ Bazı Maliki hukukçulara göre, kanatlı hayvanların bulundukları yerdeki bağ, bahçe ve ekine zarar vermeleri halinde, hayvan sahiplerinin bu hayvanları beslemesi yasaklanmalıdır.¹⁹⁸

2.2.1.4.2. Binek Hayvanları

Bir kişinin kontrol veya kullanımı altındaki binek hayvanının üçüncü kişilere verdiği zarara ilişkin hukuki sorumluluğun kime ait olacağı hususunda farklı görüşler bulunmaktadır.¹⁹⁹

İslam hukukçularının çoğu, binek hayvanların verdiği zararın başıboş hayvanların verdiği zarardan farklı olduğunu ifade etmiştir. Kural olarak, binen kimse hayvanın verdiği zararlardan dolayı sorumludur.²⁰⁰

Hanefi hukukçular binek hayvanların verdiği zararları üçe ayırarak konuyu ele almışlardır.²⁰¹ İlk olarak, hayvanın meydana getirdiği zarar sahibinin mülkünde meydana gelmişse hayvanın sahibinin bulunup bulunmadığına göre ayırım yapılır. Hayvanın sahibinin orada olmaması durumunda, hayvanın kendiliğinden verdiği zarar gibi değerlendirilir ve hayvan sahibinin sorumluluğu doğmaz. Hayvanın sahibi orada ve hayvanı önden veya arkadan sevk ediyorsa sorumluluğu yoktur. Zira müteaddi²⁰²

¹⁹⁷ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 53. Bu görüşü savunan hukukçular, kanatlı hayvanların genellikle gündüz vakti çalışıp beslendiklerini ve dolayısıyla hayvanların gündüz verdikleri zararların tazmin edilmeyeceği kuralından yararlanacaklarını belirtmişlerdir (Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 53).

¹⁹⁸ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 53. Maliki ve Şafi hukukçular, bal arılarının verdiği zararların tazmin edilmeyeceğini savunmuşlardır (Aydın, “İslam ve Roma”, 228).

¹⁹⁹ Ünal, *İslam Hukukunda*, 244; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 54.

²⁰⁰ Dayanak olarak, Hz. Ömer’in, bir kimsenin, atını severken bir şahsı çiğnemesi neticesinde ölen kişinin diyetini ödemesine karar vermesini ve “*Hayvanın ayağı(nın verdiği zarar) hederdir.*” hadisinin mefhumu muhalifini dikkate almaktadırlar (Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 54).

²⁰¹ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 54.

²⁰² Teaddi kavramının sözlük anlamı; *tecavüz, saldırma, sataşma, başkasının hakkına el uzatma* şeklinde ifade edilmiştir [Hukuk Sözlüğü, Ejder Yılmaz, 4. Baskı (Ankara: Yetkin Yayınları, 2012), “Teaddi”]. İslam hukukunda ise teaddi kavramı hukuka aykırılık unsurunu karşılamaktadır. Teaddi, *hukuk*

değildir. Ancak hayvan sahibi hayvana bindiğinde zarar meydana gelmişse zararı bizzat vermiş sayılmakta ve sorumlu olmaktadır.²⁰³ İkinci olarak, zarar başkasının mülkünde meydana gelmişse mülke izinli girilip girilmediğine göre değerlendirme yapılır. Mülke izinli girilmişse kendi mülkündeki gibidir. Hayvan kendisi girmişse hayvan sahibinin sorumluluğu yoktur. Hayvan sahibi hayvanı başkasının mülküne izin almadan sokmuşsa hayvan sahibi meydana gelen zarardan sorumludur.²⁰⁴ Üçüncü olarak, umumi yollarda, hayvanın binicisi veya sevk eden kimse sakınılması mümkün olan zararlardan sorumludur.²⁰⁵

Maliki hukukçulara göre, binicinin hayvanın zarara sebep olan hareketinde etkisi varsa zararı tazmin eder. Eğer, hayvan kendiliğinden hareket etmişse sorumluluk doğmaz.²⁰⁶ Şafi hukukçulara göre, binici veya hayvanı sevk eden kimse, hayvanın verdiği bütün zararlardan sorumludur.²⁰⁷ Hanbelî hukukçular, binici veya sevk edenin hayvanın verdiği zarardan sorumlu olduğunu belirtmektedirler. Ayrıca hayvanın ön ve arka ayakları arasında ayırım yaparak konuyu ele alırlar. Hayvanın ön ayağıyla verdiği zararın tazmin edileceğini, arka ayağı ile verdiği zararın ise sorumluluk doğurmayacağını ifade etmektedirler.²⁰⁸

2.2.1.4.3. Yarı Vahşi Hayvanlar

İslam hukuk doktrininde, ısırın köpek, ısırın veya azgın deve, süsen öküz, boğa, koç gibi yarı vahşi hayvanların meydana getirdikleri zararlardan doğan hukuki sorumluluğun nasıl olacağına ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır.²⁰⁹

Şafi ve Hanbelî hukukçulara göre, yarı vahşi hayvanların gece veya gündüz verdikleri zararlardan dolayı sahipleri sorumludur.²¹⁰ Fakat yarı vahşi hayvanın

düzeninin belirlemiş olduğu sınırları aşmak, anlamına gelmektedir. (Ünal, İslam Hukukunda, 175-176).

²⁰³ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 55; Aydın, “İslam ve Roma”, 222-223.

²⁰⁴ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 55.

²⁰⁵ Aydın, “İslam ve Roma”, 224; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 54-55. Mecelle m. 930-932 için bkz. Akgündüz, *Mecelle*, 229; Ali Haydar Efendi, *Şerhu*, 1726-1727.

²⁰⁶ Ünal, *İslam Hukukunda*, 244; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 56; Aydın, “İslam ve Roma”, 224.

²⁰⁷ Aydın, “İslam ve Roma”, 224; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 56.

²⁰⁸ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 56.

²⁰⁹ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 57-58.

²¹⁰ Şen, “İslam Hukukunda”, 114; Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 58.

bulunduğu eve izinsiz girilmişse hayvanın verdiği zarardan sahibi sorumlu olmazken, izinli olarak girilmesi halinde sorumlu olur.²¹¹

Hanefi ve Maliki hukukçulara göre, eve izinli girilmişse hayvan sahibi sorumlu değildir. Ancak çevreden hayvan sahibine uyarıda bulunulması ve hayvanı beslememesi tavsiye edilmesine rağmen hayvanı beslemeye devam etmişse uyarıldıktan sonra hayvanın verdiği zararlardan sorumlu olur.²¹²

2.2.1.5. Hayvanın Tekme-Çifte İle Verdiği Zararlar

İmam Şafî ve bazı âlimlere göre, hayvanın tekme veya çifte ile meydana getirdiği zararlardan hayvanın yanında bulunan binici, hayvanın üzerinde hâkimiyeti olduğu için meydana gelen zarardan sorumlu olur.²¹³

Hanefi, Maliki ve Hanbelî hukukçulara göre, binici ve hayvanı önden veya arkadan sevk eden kişi, tekme veya çifte ile kuyruk savurma neticesinde meydana gelen zararlardan sorumlu değildir. Ancak Maliki ve Hanbelî hukukçulara göre, hayvanın sahibinin bir şey yapmadığı halde hayvanın davranışıyla bir zarar meydana gelmesi durumunda hayvan sahibinin sorumluluğu doğmaz.²¹⁴

2.2.2. Roma Hukuku

2.2.2.1. Genel Olarak

Roma hukukunda ilke olarak, hayvanların verdiği zarardan sahipleri sorumlu tutulmuştur. Bu ilke konumuz olan ve TBK’da düzenlenen hayvan bulunduranın sorumluluğunun temelini oluşturmaktadır.²¹⁵

Roma hukukunda hayvanların verdikleri zararlara ilgili düzenlemeler Oniki Levha Kanunu’ndan itibaren yer bulmuştur.²¹⁶ Oniki Levha Kanunu’nda evcil

²¹¹ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 58.

²¹² Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 58.

²¹³ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 56-57; Aydın, “İslam ve Roma”, 229.

²¹⁴ Bardakoğlu, “Mukayeseli Hukukta”, 57. Mecelle m. 930’a bkz. Akgündüz, *Mecelle*, 229.

²¹⁵ Gökçe Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda Hayvanların Yol Açtıkları Zararlardan Doğan Sorumluluk”, *SÜHFD*, 14/2 (2006): 71.

²¹⁶ Tunay Yüce, “Roma Ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu”, *İNÜHFD*, 8/2 (2017): 395; Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 71; Sütken, “Roma Borçlar”, 44. Hayvanlarla ilgili düzenlemeler, Eşnunna Yasası ve Hammurabi Kanunu’nda da yer almaktadır (Yüce, “Roma ve Türk”, 394). Eşnunna Yasası, Hammurabi’den önceki dönemde var olan bir krallığa aittir. Hammurabi Kanunu ise 43 yıl hüküm sürmüş Babil Kralı Hammurabi zamanında meydana getirilmiştir (Emin Bilgiç, “Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun

hayvanların verdiklere zararlara ilişkin bir ceza davası olan actio de pauperie hakkı yer almaktadır.²¹⁷ Oniki Levha Kanunu'nda, sürü hayvanlarının başkasının arazisine izinsiz olarak sokulması ve arazideki ürünleri yemelerine karşı açılacak actio de pastu pecoris davası da yer almaktadır.²¹⁸

Sahipli vahşi hayvanların meydana getirdikleri zararlardan dolayı zarar görenin edictum de feris dava hakkı vardır. Edictum de feris, Praetor tarafından tanınmıştır.²¹⁹

Roma hukukunda köpekler, evcil hayvanlardan ayrı tutulmuş ve farklı bir düzenleme yapılmıştır. Köpeklerin meydana getirdiği zarardan dolayı zarar görene, lex peselonia de cane ile actio utilis²²⁰ hakkı tanınmıştır.²²¹ Ancak lex peselonia de cane kapsamındaki köpekler ve actio de pastu pecoris kapsamındaki sürü hayvanları, actio de pauperie kapsamına dâhil edilmiştir.²²² Lex peselonia de cane hakkında fazla bilgi yoktur.²²³

2.2.2.2. Actio De Pauperie

Hayvanın, özgür kişilere, aile evlatlarına veya başkasına ait mallara bir zarar vermesi halinde, actio de pauperie²²⁴ açılabilirdi.²²⁵ Hayvanın fiziksel olarak zarara uğrattığı kişi veya hayvanın mala zarar vermesi durumunda mal sahibi ya da malı

Anlayışı ve Ananesi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 21/3-4 (1963): 111-113.

²¹⁷ Yüce, "Roma ve Türk", 396; Sütken, "Roma Borçlar", 44; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 78.

²¹⁸ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 73, dn. 15; Yüce, "Roma ve Türk", 397.

²¹⁹ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 73; Yüce, "Roma ve Türk", 398.

²²⁰ Actio utilis, Praetor tarafından başka bir davaya kıyas edilerek verilen dava hakkını ifade etmektedir (Hukuk Sözlüğü, "Actio Utilis" maddesi).

²²¹ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 73 dn. 14; Yüce, "Roma ve Türk", 398.

²²² Yüce, "Roma ve Türk", 398.

²²³ Yüce, "Roma ve Türk", 398. Türkoğlu-Özdemir, bu kanunun gerçekten var olduğunun şüpheli olduğunu, varlığını kabul edilse bile ismi konusunda da şüpheler bulunduğunu ifade etmiştir. Bu kanunun adı, Lex pesolania ya da lex pesolania de cane olabilir (Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 73, dn. 14).

²²⁴ Pauperie kavramı, Oniki Levha Kanunu'nda evcil hayvanların verdiği zararları ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak pauper kelimesinden türemiş ve yoksulluk halini ifade etmektedir (Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 71-72; Yüce, "Roma ve Türk", 401).

²²⁵ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 75; Yüce, "Roma ve Türk", 399.

mal sahibi olmadan elinde bulunduran ve custodia sorumluluğu²²⁶ olan kişi bu davayı açabilmekteydi.²²⁷

Roma hukukçuları hayvanları çeşitli sınıflandırmalara tabi tutmuşlar ve her sınıf için farklı davalar öngörmüşlerdir. Hayvanların sınıflandırılmasında, hayvanın doğası ve insanlar için sağladığı yarar olmak üzere iki kriter ön planda tutulmuştur.²²⁸ Hayvanları doğaları gereği evcil ve vahşi hayvanlar olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Evcil hayvanlar, at, boğa, öküz, katır gibi dört ayaklı ve insanlara hizmet etmek için kullanılan sahipli hayvanlardır. Vahşi hayvanlar ise doğaları gereği vahşi olan aslan, kaplan, panter ve ayı gibi sahipli olmayan hayvanlardır.²²⁹ Evcil ve dört ayaklı hayvanların²³⁰ meydana getirdikleri zararlara karşı actio de pauperie açma hakkı verilmiştir. Zarar gören, zararı meydana getiren hayvanın kendisine teslim edilmesini ya da maddi zararının karşılanması isteyebilmekteydi.²³¹ Ancak vahşi hayvanlar bu davanın kapsamında değildi. Sahipli vahşi hayvanların meydana getirdiği zarardan dolayı edictum de feris dava hakkı verilmiştir.²³²

Filler ve develer, doğaları gereği vahşi olmalarına rağmen insanlar tarafından yük hayvanı olarak kullanılmaktaydılar. Bu yüzden actio de pauperie kapsamında değerlendirilmişlerdir.²³³

Köpekler, sahiplerinin yanında evcil hayvanlar olmalarına rağmen çevreye karşı beklenmedik vahşi hareketler sergileyebilirler. Bu yüzden, köpekler vahşi ya da evcil hayvan sınıflandırmasına dâhil edilmemiş ve köpeklerin meydana getirdikleri zararlar için lex pesolonia de cane ile actio utilis hakkı verilmiştir.²³⁴

²²⁶ Custodia sorumluluğu, gözetim sorumluluğu olarak da adlandırılmaktadır (Sütken, “Roma Borçlar”, 37). Bu sorumluluğa göre, bir kimse kendi yararı için elinde bulundurduğu başkasına ait mala gelecek olan zararlardan sorumlu tutulmuştur. Custodia sorumluluğu için kusur aranmamaktadır (Güvel, “Roma”, 382).

²²⁷ Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 76.

²²⁸ Yüce, “Roma ve Türk”, 399.

²²⁹ Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 76, dn. 71; Yüce, “Roma ve Türk”, 400.

²³⁰ Klasik hukuk döneminde, tavuk, ördek gibi iki ayaklı hayvanlarında bir zarar meydana getirmesi durumunda, zarar görenlere actio utilis hakkı tanınarak, bu hayvanların sahiplerinin sorumlu olmaları sağlanmaya çalışılmıştır (Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 77).

²³¹ Aydın, “İslam ve Roma”, 229-230; Yüce, “Roma ve Türk”, 399; Sütken, “Roma Borçlar”, 44; Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 76-80.

²³² Yüce, “Roma ve Türk”, 400; Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 85.

²³³ Aydın, “İslam ve Roma”, 230; Yüce, “Roma ve Türk”, 400; Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 77, dn. 31.

²³⁴ Yüce, “Roma ve Türk”, 401. Türkoğlu-Özdemir, köpeklere ilişkin bu düzenlemenin olup olmadığının kesin olarak belli olmadığını belirtmiştir (Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 86, dn. 64).

Hayvanları, kullanım amacına göre de bir sınıflandırmaya tabi tutmuşlardır. Sığırlar ve diğer sürü hayvanlarının sütünden, kürkünden, etinden yararlanıldığı gibi yük hayvanı olarak da kullanıldığı için evcil hayvan olarak değerlendirilmiş ve actio de pauperie kapsamına dâhil edilmiştir.²³⁵

Evcil ve dört ayaklı hayvanların meydana getirdiği zarardan hayvan sahipleri sorumlu tutulmuştur. Ancak actio pauperie'nin litis contestatio'sunun saptandığı andaki hayvan sahibi sorumlu tutulmuştur. Hayvan, litis contestatio²³⁶ yapılmadan önce ölürse dava hakkı sona ermekteydi.²³⁷

2.2.2.3. Contra Naturam (Doğasına Aykırılık) İlkesi

Hayvanın meydana getirdiği zarardan sorumlu olan hayvan sahibinin sorumluluğu için kusurlu olması şartı aranmamıştır. Contra naturam ilkesi ile bu katı sorumluluğa bir sınır çizilmiştir.²³⁸ Bu ilkenin ne zaman ortaya çıktığı kesin olmamakla birlikte çoğu yazar klasik hukuk dönemi eseri olduğunu ifade etmektedir.²³⁹

Bu ilkeye göre, hayvanın meydana getirdiği zarardan hayvan sahibinin sorumlu olabilmesi için hayvanın bu zararı evcil doğası dışında vahşice hareket ederek meydana getirmesi gerekmektedir.²⁴⁰

Actio de pauperie'nin açılması için hayvanın doğası dışında, kendisinden beklenmeyecek şekilde vahşice hareket etmesi ve bunun neticesinde bir zarar meydana getirmesi gerekiyordu. Dış etkenlerin kışkırtmasıyla vahşice hareket eden hayvanın bir zarar meydana getirmesi halinde bu ilke geçerli değildi.²⁴¹

²³⁵ Yüce, "Roma ve Türk", 400-401.

²³⁶ Litis contestatio: "*Davanın tespiti; uyumsuzluğu çözecek yargıcın ve yargıcın uygulayacağı yargılama yönteminin, taraflarca seçimi*" (Hukuk Sözlüğü, "Litis Contestatio" maddesi).

²³⁷ Aydın, "İslam ve Roma", 233; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 78-79; Yüce, "Roma ve Türk", 411-412.

²³⁸ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 79-80; Yüce, "Roma ve Türk", 406.

²³⁹ Yüce, "Roma ve Türk", 406.

²⁴⁰ Yüce, "Roma ve Türk", 407; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 81, dn. 47; Sütken, "Roma Borçlar", 44.

²⁴¹ Aydın, "İslam ve Roma", 230; Yüce, "Roma ve Türk", 408; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 81-84.

2.2.2.4. Edictum De Feris

Roma'da vahşi hayvanlar zamanla sosyal hayatın bir parçası haline gelmeye başlamış ve bu konuyla ilgili düzenleme yapılmıştır.²⁴² Vahşi hayvanlar sirkler ve antreman okulları için bulundurulmaktaydı, sokaklarda yılanla gösteri yapan yılan terbiyecileri bulunmaktaydı, bazı zenginler vahşi hayvanları evlerinde beslemekteydi.²⁴³

Vahşi hayvanların meydana getirdiği ölüm, yaralama ve başka zararlar için edictum de feris getirilmiştir.²⁴⁴ Buna göre, vahşi hayvanın özgür bir insanı öldürmesi durumunda iki yüz altın, özgür insanı yaralaması halinde hâkimin kararlaştıracığı hakkaniyete uygun bir miktar ve maddi bir zararın olması durumunda gerçekleşen zararın iki katının ödenmesi gerekmektedir.²⁴⁵ Eğer, zarar görenin hayvanı kışkırtması veya öfkelenmesi durumunda hayvan zarara sebep olmuşsa hayvanı kontrolü altında tutan kişinin sorumluluğuna gidilememekteydi.²⁴⁶

Edictum de feris bir noxal sorumluluk değildi. Yani, vahşi hayvanın verdiği zararı ödemek yerine vahşi hayvanın teslim edilmesi seçim hakkı yoktu.²⁴⁷

2.2.2.5. Actio De Pastu

Actio de pastu, hayvanların başkasının arazisinde otlatılması halinde, arazi sahibi tarafından açılabilmekteydi. Bu davanın uygulama alanı dar olmakla birlikte, hakkında çok az bilgi bulunmaktadır.²⁴⁸

Bu davanın kusursuz sorumluluğa dayanıp dayanmadığı hususunda da farklı bilgiler bulunmaktadır. Ulpianus'a göre, hayvan sahibinin hayvanlarını kusurlu olarak başkasına ait arazide otlatması halinde bu dava açılabilir.²⁴⁹ Bazı Roma hukuku kaynaklarına göre ise hayvan sahibinin sorumlu tutulabilmesi için kusurlu olmasına gerek yoktu.²⁵⁰

²⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Yüce, "Roma ve Türk", 412-413; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 85.

²⁴³ Yüce, "Roma ve Türk", 413; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 85.

²⁴⁴ Yüce, "Roma ve Türk", 414; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 85-86.

²⁴⁵ Yüce, "Roma ve Türk", 414; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 89.

²⁴⁶ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 89.

²⁴⁷ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 89; Yüce, "Roma ve Türk", 414.

²⁴⁸ Aydın, "İslam ve Roma", 219; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 90.

²⁴⁹ Yüce, "Roma ve Türk", 397-398; Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 91-92.

²⁵⁰ Türkoğlu-Özdemir, "Roma Hukukunda", 92, dn. 83.

Actio de pastu, Iustinianus döneminde uygulamadan kalkmıştır.²⁵¹

2.2.3. İngiliz Hukuku

İngiliz hukukunda hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin düzenlemeler, ortak hukukta ve 1971 tarihli Hayvan Yasasında mevcuttur.²⁵²

2.2.3.1. Ortak Hukuk (Common Law)

Yazılı olmayan ve yargı içtihatlarına dayanan ortak hukuka göre, hayvan bulunduranın sorumluluğu kusura dayalı haksız fiil sorumluluğudur. Ortak hukukta hayvan bulunduranın sorumluluğu, üç esas altında ele alınmıştır. Bunlar, ihmal, rahatsızlık verme ve kişilere saldırı esaslarıdır.²⁵³

Hayvan bulunduranın ihmale dayalı sorumluluğunda, hayvanın meydana gelen zarar gibi bir zarara sebep olabileceği beklentisinin olması gerekmektedir. Bu meydana gelen zararın, hayvandan beklenen bir zarar olup olmadığının belirlenmesinde objektif kriter uygulanmaktadır.²⁵⁴ Objektif kritere göre, hayvandan meydana gelen zarar gibi bir zarar vermesi beklenebiliyorsa hayvan bulunduran ihmal esasına göre sorumlu olacaktır.²⁵⁵

Hayvanların gürültülerinden ve kötü kokularından dolayı rahatsız olan kişiler, rahatsızlık esasına dayalı olarak hayvan bulunduranın sorumluluğuna başvurabilmektedirler.²⁵⁶

Son olarak, hayvan bulunduranın başkasına saldırı esasına göre sorumluluğuna gidilebilir. Başkasına saldırı esasına göre hayvan bulunduranın sorumluluğunda genellikle, hayvan bulunduranın hayvanı kullanarak başkasına saldırtması söz konusu olmaktadır.²⁵⁷

²⁵¹ Yüce, “Roma ve Türk”, 398; Türkoğlu-Özdemir, “Roma Hukukunda”, 92.

²⁵² İhsan Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre Bir Objektif Sorumluluk Hali Olarak Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25/1 (2021): 145; Vivienne Harpwood, *Principles of Tort Law* (London: Cavendish Publishing, 2000), 273.

²⁵³ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 145.

²⁵⁴ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 145.

²⁵⁵ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 146. *Draper v Hodder* 1972 ve *Gomberg v Smith* 1962 davalarında hayvan bulunduranlar ihmal esasına göre sorumlu tutulmuşlardır (Harpwood, *Tort Law*, 273-274).

²⁵⁶ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 146. *Leeman v Montague* 1936 davasında hayvan bulunduran rahatsızlık verme esasına göre sorumlu tutulmuştur (Harpwood, *Tort Law*, 274).

²⁵⁷ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 147.

2.2.3.2. Hayvan Yasası (Animals Act 1971)

1971 tarihli Hayvan Yasası ile İngiliz hukukunda hayvan bulunduranın sorumluluğu, objektif sorumluluk olarak düzenlenmiştir. Ayrıca yasanın 2-5 maddelerinin ortak hukuk yerine uygulanacağı belirtilmiştir.²⁵⁸

Hayvan yasasında hayvanlar, tehlike hayvanlar ve tehlikeli olmayan hayvanlar olarak ikiye ayrılmış ve bu ayrıma göre düzenleme yapılmıştır.²⁵⁹

Yasaya göre tehlikeli hayvanlar, “*Britanya adalarında evcilleştirmesi yapılmayan her hayvan türü, dizginlenmez ve takyit edilmezse, doğası ve özellikleri gereği büyük zarar verebilen veya vermesi muhtemel her tür hayvan*” olarak tanımlanmıştır.²⁶⁰ Tehlikeli hayvanı olan kişiler, bu hayvanların verdikleri zarardan dolayı sorumludurlar.²⁶¹

Tehlikeli olmayan hayvanlardan dolayı hayvan bulunduranın sorumlu olması için yasada belirtilen üç şarttan sadece birinin gerçekleşmesi yeterli olmaktadır. Bu şartlardan ilki, zararın hayvanın sebep olabileceği türden olması veya hayvanın ağır hasara sebep olabilecek türden olmasıdır. İkincisi, hayvanın meydana getirdiği zararın veya ağır sonuçların hayvanın karakteristik özelliğinden kaynaklanmış olmasıyla birlikte bu özelliğin aynı türden hayvanlar arasında olağan olmaması veya bazı durumlarda olması halinde, hayvan bulunduran objektif olarak sorumlu olur. Son olarak, hayvanın bu karakteristik özelliğini, hayvan bulunduran veya hayvanı kontrol eden kişinin bilmesi halinde ya da ev başkanının sorumluluğu altındaki 16 yaşından küçük kişinin hayvanının bu özelliğinin bilinmesi halinde hayvan bulunduran sorumlu olur.²⁶²

1971 tarihli Hayvan Yasası’nda, köpeklerin çiftlik hayvanlarına verdikleri zarardan doğan sorumluluk, çiftlik hayvanlarının işgali ile meydana gelen zararlardan sorumluluk ve atların verdiği zarardan dolayı sorumluluk özel olarak düzenlenmiştir.²⁶³

²⁵⁸ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 148.

²⁵⁹ Harpwood, *Tort Law*, 275-276; Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 149.

²⁶⁰ Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 149-150. İngilizce metni için bkz. Harpwood, *Tort Law*, 275.

²⁶¹ Harpwood, *Tort Law*, 275; Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 152.

²⁶² Harpwood, *Tort Law*, 276-277; Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 152-153.

²⁶³ Harpwood, *Tort Law*, 280-281; Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 159-160.

2.2.4. İsviçre Hukuku

2.2.4.1. İsviçre Borçlar Kanunu

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, İBK m. 56 ve m. 57’de düzenlenmiştir.²⁶⁴

“*Hayvandan kaynaklanan tazminat yükümlülüğü*” başlığını taşıyan İBK m. 56, iki fıkra olarak düzenlenmiştir. Maddenin ilk fıkrasında, “*hayvanı bulundurmakta ve bakımında durumun gerektirdiği özeni gösterdiğini ispat etmedikçe veya gösterseydi dahi aynı zarar meydana gelecek idiyse bu hayvanın vermiş olduğu zarardan sorumlu*” olduğu belirtilmiştir. İkinci fıkrasında ise hayvanın başka bir kişi veya başka bir kişinin hayvanı tarafından ürkütülmesi halinde rücu hakkının saklı olduğu hüküm altına alınmıştır.²⁶⁵

“*Hayvanın rehni*” başlığını taşıyan İBK m. 57 de iki fıkra olarak düzenlenmiştir. Hükmün ilk fıkrasında, taşınmaz zilyedinin taşınmazı üzerinde zarara sebep olan üçüncü kişinin hayvanını tazminat alacağını teminat altına almak için yakalayabileceği ve gözetimine alabileceği ve hatta öldürebileceği ifade edilmiştir. Hükmün ikinci fıkrasında ise haber verme yükümlülüğü düzenlenmiştir. Fıkraya göre, hiç vakit kaybetmeksizin hayvan sahibine konu ile ilgili bilgi verilmesi, kişinin kimliğinin belirsiz olması halinde ise tespiti için gerekli olan hususların yerine getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.²⁶⁶

Borçlar Kanunu’ndaki hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin düzenleme ile İBK’deki düzenleme paraleldir. Ancak konuyla ilgili yapılan değişiklikler neticesinde, TBK’daki taşınmaz zilyedine tanınan haklar açısından farklılık vardır. Kanunumuzda yapılan düzenleme ile taşınmaz zilyedinin hayvanı öldürebileceği ifadesi yerine diğer yollarla etkisiz hale getirebileceği ifadesi getirilmiştir. İBK’da ise hayvanın öldürülebileceği açıkça ifade edilmiştir.²⁶⁷

²⁶⁴ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 29; Turan Şahin, “Türk-İsviçre Borçlar Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu (2020) Tasarısında Kusursuz Sorumluluk Hallerinin Görünümü”, *Terazi Hukuk Dergisi*, 13/145 (2018): 127.

²⁶⁵ Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 29.

²⁶⁶ Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 29.

²⁶⁷ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 29; Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127.

2.2.4.2. İsviçre Borçlar Kanunu 2020 Tasarısı

Tasarının 61. maddesine göre, “*hayvan bulunduran kimse, hayvanın bakımında ve gözetiminde olayın gerektirdiği tüm dikkati gösterdiğini veya özenli davranmasının zararın oluşmasını engellemeyeceğini ispatlayamadığı takdirde, hayvanın verdiği zarardan dolayı sorumludur*”.²⁶⁸

Türk Borçlar Kanunu m. 67/3’de ve İBK m. 56/2’de yer alan hayvan bulunduranın rücu hakkına ilişkin düzenleme, İBK 2020 tasarında yer almamaktadır.²⁶⁹ Söz konusu tasarının m. 204 vd. da genel rücu hakkı düzenlemesi yer aldığından, hayvan bulunduranın rücu hakkına ilişkin düzenlemeye tasarıda yer verilmemiştir.²⁷⁰

Türk Borçlar Kanunu m. 68 ve İBK m. 57’de düzenlenen alıkoyma hakkına ilişkin ise İBK 2020 tasarısında bir düzenlemeye yer verilmemiştir.²⁷¹

2.2.5. Türk Hukuku

2.2.5.1. Mülga Borçlar Kanunu

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, BK’da, hayvanlar tarafından yapılan zarardan mesuliyet başlığı altında, 56. ve 57. maddelerde düzenlenmiştir.²⁷²

Zarar ve ziyan başlığını taşıyan m. 56’da, “ (1) Bir hayvan tarafından yapılan zararı o hayvan kimin idaresinde ise o kimse hal ve maslahatın icap ettiği bütün dikkat ve itinayı yaptığını yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe tazmine mecburdur. (2) Bu surette hayvan diğer bir şahıs yahut diğer bir şahsa ait olan hayvan tarafından ürkütülmüş olur ise bu kimse onlara rücu edebilir.” şeklindedir.²⁷³

Hayvan üzerinde hapis hakkı başlığını taşıyan m. 57 ise, “Bir kimsenin hayvanı diğerinin gayrimenkulü üzerinde bir zarar yaptığı takdirde gayrimenkulün zilyedi o

²⁶⁸ Murat Topuz, “İsviçre Borçlar Kanunu’nun (OR) Genel Hükümlerine İlişkin 2020 Tasarısında Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkilerinin Düzenleniş Biçimi Ve Türk Borçlar Kanunu ile Karşılaştırılması”, MÜHF-HAD, 22/3 (2016): 2709.

²⁶⁹ Topuz, “OR 2020 Tasarısı”, 2709; Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127.

²⁷⁰ Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127.

²⁷¹ Topuz, “OR 2020 Tasarısı”, 2709; Şahin, “Kusursuz Sorumluluk Halleri”, 127.

²⁷² Olgaç, Kazai, 485; Cengiz Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı Yeni Türk Borçlar Kanunu* (İstanbul: Beta Basım, 2011), 95-97; Hıfzı Velvet Velidedeoğlu ve Refet Özdemir, *Türk Borçlar Kanunu Şerhi* (Ankara: Yargıtay Yayınları, 1987), 147-150; Turgut Uygur, *Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku 3* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010), 2756-2763.

²⁷³ Olgaç, Kazai, 485; Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 147; Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2756.

hayvanı zapt ve kendisine ita olunabilecek tazminat mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapis etmeye hakkı vardır. Eğer hal ve maslahat icap ederse gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir. Şu ana kadar ki gayrimenkulün zilyedi hemen keyfiyetten hayvanların sahibini haberdar etmeye ve eğer onu bilmiyorsa kendisinin bulmak için lazım gelen tedbirleri ittihaz eylemeye mecburdur.” şeklinde düzenlenmiştir.²⁷⁴

2.2.5.2. Türk Borçlar Kanunu

Türk Borçlar Kanunu’nda konuya ilişkin düzenleme, hayvan bulunduranın sorumluluğu başlığı altında m. 67 ve m. 68’de yapılmıştır.²⁷⁵

Giderim yükümlülüğü madde başlığını taşıyan TBK m. 67, üç fıkra olarak düzenlenmiştir. Maddenin birinci fıkrasında, hayvan bulunduranın, yani hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişinin hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlü olduğu belirtilmiştir. İkinci fıkra, hayvan bulunduranın zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabileceği ifade edilmiştir. Üçüncü fıkra ise hayvan bulunduranın rücu hakkına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Üçüncü fıkra, “Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvan bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.” şeklindedir.²⁷⁶

Alıkoyma hakkı madde başlığını taşıyan TBK m. 68 ise iki fıkra olarak düzenlenmiştir. Birinci fıkra taşınmaz zilyedinin hakları belirtilmiştir. Birinci fıkra, “Bir kişinin hayvanı, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir; hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir.” şeklinde düzenlenmiştir. İkinci fıkra ise taşınmaz zilyedinin haber verme yükümlülüğü düzenlenmiştir. TBK m. 68/2’de, “Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhâl hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini bilmiyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır.” düzenlemesi yer almaktadır.²⁷⁷

²⁷⁴ Olgaç, Kazai, 493; Velidedeoğlu ve Özdemir, Şerh, 150; Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2763.

²⁷⁵ Yavuz, Şerh, 545-549; Günay, Şerh, 299-303.

²⁷⁶ Yavuz, Şerh, 545; Günay, Şerh, 299-300; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 164-165.

²⁷⁷ Yavuz, Şerh, 549; Günay, Şerh, 303.

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin, BK ile TBK arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır.²⁷⁸ Öncelikle, hayvanın verdiği zarardan sorumlu olacak kişinin kim olduğu ve tanımı, BK’da belirtilmemişken TBK’da açıkça ifade edilmiştir.²⁷⁹ BK’da yer alan “*yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağı*” düzenlenmesine, TBK’da yer verilmemiştir.²⁸⁰

Borçlar Kanunu’nda, taşınmaz zilyedine verilen haklar arasında belirtilen, “*eğer hal ve maslahat icap ederse, gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir*”, düzenlemesi; TBK’da, “*hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hale getirebilir*”, şeklinde yer almaktadır.²⁸¹

2.3. Diğer Kanun Hükümleri İle Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Arasındaki İlişki

Türk Borçlar Kanunu’nda düzenlenen hayvan bulunduranın sorumluluğu ile bazı kanun hükümlerinin uygulama alanlarının ortak olduğu durumlar söz konusu olabilmektedir. Aşağıda, diğer kanun hükümlerinde yer alan bu düzenlemelere, konumuz olan hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin olarak kısaca yer verilirken benzerliklerine ve farklılıklarına değinilmiştir.

2.3.1. Hayvanları Koruma Kanunu

Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/2,²⁸² “*Hayvan sahipleri, sahip oldukları hayvanlardan kaynaklanan çevre kirliliğini ve insanlara verilebilecek zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirleri almakla yükümlü olup; zamanında ve yeterli seviyede tedbir alınmamasından kaynaklanan zararları tazmin etmek zorundadırlar.*” şeklindedir.²⁸³

Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/2’ye göre sorumluluğun doğabilmesi için, sahipli bir hayvanın olması, bu hayvanın fiili neticesinde çevre kirliliği ve insanlara

²⁷⁸ Günay, *Şerh*, 300; Koç, “Türk ‘Sözleşme Dışı’, 1680; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 164-165.

²⁷⁹ Günay, *Şerh*, 300; Koç, “Sözleşme Dışı”, 1680.

²⁸⁰ Günay, *Şerh*, 300; Koç, “Sözleşme Dışı”, 1680; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 164.

²⁸¹ Koç, “Sözleşme Dışı”, 1681; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 165.

²⁸² Antalya, HKK m. 5/2’de yer verilen sorumluluğu hayvan sahiplerinin sorumluluğu olarak adlandırmıştır (Antalya, *Borçlar*, 383).

²⁸³ Antalya, *Borçlar*, 383; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 32; Bolat Türkoğan, *Objektif Özen*, 134. 7332 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu ile Türk Ceza Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’da, HKK m. 5/2’ye ilişkin değişiklik yapılmamıştır.

verilebilecek zarar ve rahatsızlıkların olması, bu zarar ve rahatsızlıklar ile hayvanın fiili arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir. Hayvanı sahiplenen kişi hayvanın çevre kirliliği ve insanlara zarar ve rahatsızlık oluşturmaması için zamanında ve yeterli seviyede tedbir almamasından dolayı meydana gelen zararları karşılamak zorundadır.²⁸⁴

Hayvanları Koruma Kanunu'nda sahipli hayvanın tanımı yapılmamıştır. Ancak sahipsiz hayvanın tanımına yer verilmiştir. HKK m. 3/(f)'ye göre, “*sahipsiz hayvan, barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanlar*”dır.²⁸⁵ Antalya, kanunun sahipsiz hayvan tanımından yola çıkarak sahipli hayvanı, “*barınacak yeri olan, sahibinin veya koruyucusunun ev veya arazisi içinde onun kontrolü ve doğrudan denetimi altındaki evcil hayvan olarak*” tanımlamıştır.²⁸⁶ Buna göre, sahipli hayvandan söz edilebilmesi için, hayvanın evcil olması gerekmektedir. HKK m. 3/(e)'de evcil hayvanı, “*insan tarafından kültüre alınmış ve eğitilmiş hayvanlar olarak*” tanımlamıştır.²⁸⁷ Görüldüğü üzere, HKK m. 5/2 vahşi hayvanın verdiği zarardan sorumluluğu kapsamamaktadır. Hayvan ev, işyeri veya arazi gibi bir yerde barındırılmalı veya muhafaza edilmelidir. TBK m. 67'de, hayvan tanımı daha geniş kapsamlıdır. Zira hayvanın evcil olup olmamasını dikkate almamıştır. Ayrıca hayvan bulunduranın sorumluluğunda, hayvanın bakım veya muhafaza yeri unsuruna yer verilmemiştir. Hayvan sahibinin hayvan ile bakım ilişkisi açısından hayvan bulunduranın sorumluluğundan farklılık göstermemektedir.²⁸⁸

Hayvan sahibi ifadesi ile hayvanın maliki kastedilmemektedir. Hayvan sahibi, hayvanın maliki olabileceği gibi onu koruyucusu olan kişi de olabilir. Kişinin hayvanı kontrolü altına alması ve doğrudan denetiminde olması yeterlidir.²⁸⁹

Çevre kirliliği ve insanlara verilebilecek zarar ve rahatsızlıklar, sahipli hayvanın fiilinden kaynaklanmalıdır. HKK m. 5/2 bu yönüyle, hayvan bulunduranın

²⁸⁴ Antalya, *Borçlar*, 384-386.

²⁸⁵ Antalya, *Borçlar*, 384. 7332 sayılı Kanun ile HKK m. 3(f)'de değişiklik yapılmamıştır.

²⁸⁶ Antalya, *Borçlar*, 384; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 135.

²⁸⁷ 7332 sayılı Kanun ile HKK m. 3(e)'de değişiklik yapılmamıştır.

²⁸⁸ Antalya, *Borçlar*, 384-385; Bolat Türkdoğan, *Objektif Özen*, 135.

²⁸⁹ Antalya, *Borçlar*, 383.

sorumluluğundan ayrılmaktadır. HKK m.5/2'ye göre, hayvanın sadece verdiği zarardan değil, rahatsızlıklardan da hayvan sahibi sorumludur. Bu sorumluluk nedeniyle hayvan sahibine HKK m. 5/1'de, önleyici tedbir alma yükümlülüğü getirilmiştir.²⁹⁰ Hayvan sahipleri hayvanın verebileceği zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirleri zamanında ve yeterli seviyede almadıkları takdirde tedbir almamasından kaynaklanan zararları tazmin etmekle yükümlüdür. Zarar gören veya rahatsız olan kişi, hayvanın zarara veya rahatsızlığa neden olan fiili devam ediyorsa önleme talebi ile birlikte zararlarının karşılanmasını isteyebilir. TBK'dan farklı olarak HKK'ya göre hâkim önleyici tedbirler alınmasına karar verebilir.²⁹¹

Hayvanları Koruma Kanunu'nda hayvan sahiplerinin sorumluluğu, çevre kirliliği ve insanlara verilebilecek zarar ve rahatsızlıklar ile sınırlandırılmıştır. İnsanlara verilecek zarardan maksat ise ölüm ve bedensel zarardır. Bu zararlar ise maddi ya da manevi zarar olabilir.²⁹² Hayvan bulunduranın sorumluluğunda ise zarar ayrımı yapılmamış, hayvanın hareketi neticesinde meydana gelen her türlü zarardan hayvan

²⁹⁰ Antalya, Borçlar, 386; Bolat Türkoğlu, Objektif Özen, 135. Hayvan sahiplerinin görev ve sorumlulukları, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği m. 10'da belirtilmiştir. Yönetmeliğe göre, “ev hayvanı veya kontrollü hayvanı bulunduranlar ile yeni hayvan sahiplenecek kişilerin, hayvanını veteriner hekimler tarafından, mikroçip uygulaması ile kimliklendirip kayıt altına almakla; hayvanın türüne uygun olan etolojik ihtiyaçlarını karşılamak; gerekli aşılarını ve tedavilerini veteriner hekime yaptırmak, sağlığına dikkat etmekle; kontrolsüz üremeyi önlemek amacıyla, toplu yaşanan yerlerde beslenen ve barındırılan kedi ve köpeklerin kısırlaştırılmasıyla, hayvanını yavrulatacak istemesi halinde doğacak yavruları belediyeye bildirerek kayıt altına aldirmek suretiyle bakmak ve/veya dağıtımını yapmakla; kedi ve köpek gibi sahipli hayvanların ölmesi halinde, hayvanına ait bilgi ve belgelerini yedi gün içinde belediyeye teslim etmekle; kedi ve köpek gibi hayvanı kayb olduğunda, yedi gün içinde belediyeye bildirmekle; ev hayvanları ve kontrollü hayvanların gerektiğinde bağlanması sırasında; kullanılan alet ve ekipmanların hayvana zarar vermeyecek şekilde olmasına dikkat etmek, alet ve ekipmanların hayvanlara yeterli hareket özgürlüğü vermesini sağlamakla; hayvanların bakıldığı ve barındırıldığı ortam şartlarının; onların etolojik ve tür özelliklerine uygun, optimum şartlarda olmasına dikkat etmekle; hayvan sahibi ya da hayvan muhafaza eden kurum ve kuruluş, sahibi bulunduğu hayvanın ses düzeyini kontrol altına almak üzere, söz konusu hayvan ya da hayvanların yaşama ortamına en yakın konutta bulunan bir yatak odası için ses basıncı düzeyi ve oturma odaları için de kabul edilebilir ses basıncı düzeyleri ile ilgili olarak 1/7/2005 tarihli ve 25862 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Çevresel Gürültünün Değerlendirilmesi ve Yönetimi Yönetmeliğindeki (2002/49/EC) değerleri sağlamakla; mesken dışında dolaştırılan hayvanların dışkılarını temizlemekle; ev hayvanı veya kontrollü hayvanı, halka açık yerlerde tasma ile kontrol altında dolaştırmakla; bu Yönetmelik yürürlüğe girmeden önce sahiplendirilmiş tehlikeli hayvanların; halka açık yerlerde dolaştırılması sırasında çevreye vereceği zararı önleyecek şekilde mutlaka ağızlığını takmakla ve kontrolünde tasma ile dolaştırmakla görevli ve sorumlu oldukları” belirtilmiştir.

²⁹¹ Antalya, Borçlar, 386-387; Keskin Orhan, Hayvan Bulunduran, 33.

²⁹² Antalya, Borçlar, 387.

bulunduran sorumlu tutulmuştur.²⁹³ Ayrıca insanlara verilebilecek rahatsızlıklardan dolayı, TBK'ya göre hayvan bulunduranın sorumluluğu söz konusu değildir.²⁹⁴

Doktrindeki bir görüşe göre, HKK m. 5/2 ile TBK m. 67'de düzenlenen hayvan bulunduranın sorumluluğuna getirilen yenilik, değişiklik ya da istisna bulunmamaktadır. Bu hüküm, sadece hayvan sahiplerinin hayvanlarının zararlarını önleyecek tedbirleri alması bakımından, hayvan bulduranın sorumluluğunun tekrarıdır.²⁹⁵ Ancak bu görüşe katılmıyoruz. Zira HKK m. 5/2 ile TBK m. 67 arasında bazı farklılıklar vardır. TBK m. 67'ye göre hayvanların verdiği rahatsızlıktan dolayı sorumluluk söz konusu olmazken, HKK m. 5/2'de hayvan sahibinin hayvanın verdiği rahatsızlıktan dolayı da sorumlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, HKK'ya göre hâkimden somut olaya göre önleyici tedbir alınmasını talep edilebilir.²⁹⁶

2.3.2. Çevre Kanunu

Çevre Kanunu m. 28, “(1)Çevreyi kirletenler ve çevreye zarar verenler sebep oldukları kirlenme ve bozulmadan doğan zararlardan dolayı kusur şartı aranmaksızın sorumludurlar. (2)Kirletenin, meydana gelen zararlardan ötürü genel hükümlere göre de tazminat sorumluluğu saklıdır. (3)Çevreye verilen zararların tazminine ilişkin talepler zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş yıl sonra zamanaşımına uğrar” şeklindedir.²⁹⁷

Yukarıdaki maddenin ifadesinden de anlaşıldığı üzere, çevreyi kirletenin sorumluluğu, kusursuz sorumluluktur.²⁹⁸ Çevreyi kirletenin sorumluluğunun dayandığı esas ağırlaştırılmış sebep sorumluluğudur. Zira kanun, çevreyi kirlateni kusursuz olarak sorumlu tutmakla birlikte kurutuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulma imkânı vermemiştir.²⁹⁹

²⁹³ Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438.

²⁹⁴ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 33; Antalya, *Borçlar*, 386.

²⁹⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 158.

²⁹⁶ Antalya, *Borçlar*, 386-387.

²⁹⁷ Seda İrem Çakırca, “Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu”, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 47 (2012): 79; Antalya, *Borçlar*, 508.

²⁹⁸ Zeynep Güdük, “Türk Mevzuatında Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu” , *TBB Dergisi*, 130 (2017): 199; Çakırca, “Çevre”, 80; Beşir Acabey, “Hayvanların Çevreye Verdikleri Zararlardan Doğan Sorumluluk” , içinde *Prof. Dr. İrfan Baştuğ Armağanı*, Haz. Bahri Öztürk, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001), 90; Antalya, *Borçlar*, 510; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 229.

²⁹⁹ Güdük, “Çevre”, 201; Acabey, “Hayvanların Çevreye”, 90.

Çevreyi kirletenin sorumluluğuna gidilebilmesi için, çevreyi kirletenin olması, çevrenin kirlenmesi, kirletmenin hukuka aykırı olması ve çevrenin kirlenmesinden zarar doğması ve kirletici faaliyet ile zarar arasında uygun illiyet bağının olması gerekmektedir.³⁰⁰

Çevre Kanunu m. 2’de çevreyi kirleten, “*faaliyetleri sırasında veya sonrasında doğrudan veya dolaylı olarak çevre kirliliğine, ekolojik dengenin ve çevrenin bozulmasına neden olan gerçek ve tüzel kişiler*”, olarak tanımlanmıştır.³⁰¹ Uygulamada madde metni geniş yorumlanmakta ve kamu tüzel kişileri çevreye verdikleri zararlardan dolayı özel hukuk kurallarına göre sorumlu tutulmaktadır.³⁰²

Çevreyi kirleten olabilmek için işletmenin veya eşyanın maliki olmak şart değildir. Sınırlı ayni hak veya şahsi hak sahipleri de kirleten olarak sorumlu olabilirler.³⁰³

Çevre Kanunu m. 2’de çevre kirliliği, “*çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etki*”, olarak ifade edilmiştir.³⁰⁴ Kanunda ifade edilen olumsuz etki, olumlu, olumsuz veya manevi müdahaleden doğabilir.³⁰⁵ Çevrenin kirlenmesi halinde, bu fiil kanuna aykırı olduğu için hukuka aykırılık da gerçekleşir.³⁰⁶

Çevreyi kirletenin sorumluluğunun doğabilmesi için çevrenin kirlenmesinden dolayı bir zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir. Bu zarar, maddi veya manevi zarar olabilir.³⁰⁷ Ayrıca meydana gelen zarar ile çevrenin kirlenmesine sebep olan fiil arasında uygun illiyet bağının olması gerekmektedir.³⁰⁸

Hayvanlar çevreye çeşitli zararlar verebilirler. Küçükbaş veya büyükbaş hayvan sürüsü ağaçlara zarar verebilir veya dışkıları ile cadde ve sokakların kirlenmesine sebep olabilirler. Hayvanların hareketleriyle çevreye verdikleri zararlardan hayvan bulunduran

³⁰⁰ Antalya, *Borçlar*, 514-521; Çakırca, “Çevre”, 82-85; Güdük, “Çevre”, 202-210.

³⁰¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 231; Çakırca, “Çevre”, 82; Güdük, “Çevre”, 202.

³⁰² Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 305; Çakırca, “Çevre”, 82; Güdük, “Çevre”, 203; Acabey, “Hayvanların Çevreye”, 92; Antalya, *Borçlar*, 514.

³⁰³ Antalya, *Borçlar*, 514; Çakırca, “Çevre”, 82; Güdük, “Çevre”, 204.

³⁰⁴ Antalya, *Borçlar*, 515; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 231; Çakırca, “Çevre”, 83; Güdük, “Çevre”, 205.

³⁰⁵ Çakırca, “Çevre”, 83; Güdük, “Çevre”, 205.

³⁰⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 233; Çakırca, “Çevre”, 83; Güdük, “Çevre”, 205; Acabey, “Hayvanların Çevreye”, 92.

³⁰⁷ Antalya, *Borçlar*, 520; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 232; Çakırca, “Çevre”, 85; Güdük, “Çevre”, 209; Acabey, “Hayvanların Çevreye”, 94.

³⁰⁸ Antalya, *Borçlar*, 521; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 234; Çakırca, “Çevre”, 85; Güdük, “Çevre”, 210.

hem TBK m. 67'ye göre hem de ÇK m. 28'e göre sorumlu tutulabilir. Zira ÇK m. 28/2'de, çevreyi kirletenin genel hükümlere göre sorumluluğunun saklı olduğu belirtilmiştir. Bu durumda zarar gören, yararına olan kanun hükmüne başvurabilir.³⁰⁹

Kanun koyucu, hayvan bulunduranın sorumluluğunda özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulma imkânı vermiştir. Ancak çevreyi kirletene kurtuluş kanıtı getirme imkânı verilmemiştir. Bu durumda, zarar görenin çevreyi kirletenin sorumluluğuna gitmesi, kendisi için daha avantajlı olur.³¹⁰ Ayrıca hayvan bulunduranın sorumluluğunda zamanaşımı, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yıl ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yıldır.³¹¹ Çevreyi kirletenin sorumluluğunda ise zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş yıldır.³¹²

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna girmeyip, çevreyi kirletenin sorumluluğuna giren bazı durumlar söz konusu olabilmektedir. Bunlar, hayvanların hareketinden dolayı meydana gelmeyen, sadece bulundurulmalarından doğan zararlardır. Hayvan bulunduranın sorumluluğu için yukarıda da bahsedildiği gibi hayvanın hareketinin neticesinde zararın meydana gelmesi gerekmektedir. Hayvanın sadece varlığından doğan, kötü koku veya çıkardıkları seslerden doğan gürültü için ÇK m. 28'e göre, zararın tazmini istenebilir.³¹³ Ayrıca bu durumlarda, TMK m. 730 ve m. 737 hükümlerine göre de zararın tazmini istenebilir.³¹⁴

³⁰⁹ Acabey, "Hayvanların Çevreye", 100-101.

³¹⁰ Acabey, "Hayvanların Çevreye", 101.

³¹¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 168.

³¹² Çakırca, "Çevre", 88.

³¹³ Acabey, "Hayvanların Çevreye", 101-103.

³¹⁴ Acabey, "Hayvanların Çevreye", 102-103; Turan Ateş, "Uygulamada Kusursuz Sorumluluk", içinde Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II, Ed. Herdem Belen, İsmail Altay (İstanbul: İstanbul Baro Yayınları, 2014), 160. Y 14. HD, 07.04.2016, E 2014/17275, K 2016/4189 sayılı ilamında, "...TMK m. 683 deki "Bir şeye malik olan kimse, hukuk düzeninin sınırları içinde, o şey üzerinde dilediği gibi kullanma, yararlanma ve tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. Malik, malını haksız olarak elinde bulunduran kimseye karşı istihkak davası açabileceği gibi, her türlü haksız elatmanın önlenmesini de dava edebilir" hükmü ile mülkiyet hakkının kanunla toplum yararına kısıtlanabileceği temel ilke olarak kabul edilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrasında, mülkiyet hakkının nasıl korunacağı hükmüne bağlanmış, 730 ve 737. maddeleriyle de taşınmaz malikinin başkalarına zarar vermesinin önlenmesi hedeflenmiştir. Yapma, kaçınma, katlanma olarak özetlenebilecek bu sınırlamaların önemli bir bölümü TMK'nın "komşu hakkı" başlığı altında, 737 ile 750. maddelerinde düzenlenmiş, 751 ile 761. maddelerinde de yine malikin yapması ve katlanması gereken hususlar belirtilmiştir. Elatmanın önlenmesi davası açılabilmesi için kural olarak zararın doğmuş olması gerekir. Mahkemece yapılacak araştırmalarda somut olayın özelliği, komşu taşınmazların yerleri, nitelikleri, konumları, kullanma amaçları göz önünde tutularak normal bir insanın hoşgörü ve tahammül sınırlarını aşan bir elatmanın bulunup bulunmadığı tespit

edilmelidir. Davacının sübjektif ve aşırı duyarlılığı ile değil, objektif her normal insanın duyarlılığına göre elatmaya katlanıp katlanamayacağı araştırılmalı; sonuçta katlanılabilir, hoşgörü sınırlarını aşan bir zarar veya elatmanın varlığı tespit edildiği takdirde davanın kabulüne karar verilmelidir. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanununun 5/2 fıkrası gereğince "...hayvan sahipleri sahip oldukları hayvanlardan kaynaklanan çevre kirliliğini ve insanlara verebilecek zarar ve rahatsızlıkları önleyici tedbirleri almakla yükümlü olup zamanında ve yeterli seviyede alınmamasından kaynaklanan zararları tazmin etmek zorundadır." Bu hüküm TMK'nın 737. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde, bilirkişi raporlarında komşuları rahatsız ettiği belirtilen hayvanların vermiş olduğu zarar ve rahatsızlığın ne şekilde giderileceği de hüküm sonucunda açıkça gösterilmelidir..." (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019); Y 14. HD, 29.09.2020, E 2016/16982, K 2020/5562 sayılı ilamında, "...Somut uyuşmazlıkta, davacı, davalıya ait komşu parselde bulunan ahırdan çıkan katı ve sıvı atıkların ve yemlerin açık alanda depolanması nedeniyle oluşan kokunun önlenmesini, ahırın kaldırılarak başka bir yere taşınmasını istemiştir. 03.12.2015 tarihinde yapılan keşif sonucu çevre mühendisi bilirkişi tarafından düzenlenen raporda ahırın kaldırılmasının gerekmediği, ilgili besi ahırının hayvansal atıkları ve hayvan barınaklarından etrafa koku, sinek vd. haşere yayılmadan faaliyetine devam edebilmesi için yapılması gereken önlemlerin sıralandığı, mahkemece hüküm tesis edilirken bilirkişi raporunda belirtilen önlemlerden bir kısmının hükümde belirtildiği halde bir kısmının hükümde yer almadığı ve buna ilişkin gerekçe de yazılmadığı anlaşılmaktadır. Öte yandan, Kayseri Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün 06.04.2016 tarihli görüş yazısından ve bilirkişi raporundan da anlaşıldığı üzere taraflara ait taşınmazların bulunduğu bölgede başka ahırların da bulunduğu, davalı yana ait ahırın davacı taşınmazına mesafesi de gözetildiğinde davalı tarafın ahırını nedeniyle oluşan kokunun tahammül sınırını aşmış olduğunun net bir şekilde ortaya konulmadığı, bu hususta ek bilirkişi raporuyla ya da kokunun daha yoğun olacağı bahar veya yaz aylarında yeniden mahallinde keşif yapılarak infaza elverişli şekilde hüküm oluşturacak şekilde, her talebin teker teker karşılanarak komşuluk hukukuna aykırı davranışın ne şekilde giderileceği tereddüt oluşturmayacak şekilde belirlendikten sonra hükme dercedilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm kurulması doğru görülmemiş, bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir..." (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 07.11.2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN ŞARTLARI

Türk Borçlar Kanunu'na göre, hayvan bulunduranın sorumluluğu için hayvanın varlığı ve eylemi, hayvan bulunduran kişi, hukuka aykırılık, bir zararın meydana gelmesi, hayvanın eylemi ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması ve hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememiş olması gerekmektedir.³¹⁵ Hayvan bulunduranın sorumluluğu için gerekli olan bu şartlar aşağıda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

3.1. Hayvanın Varlığı Ve Hareketi

3.1.1. Hayvan Kavramı Ve Kapsamı

Türk Borçlar Kanunu m. 67'de, hayvan kavramına yer vermekle birlikte, hayvan kavramının tanımına ve kapsamına yer verilmemiştir.³¹⁶

³¹⁵ Eren, hayvan bulunduranın sorumluluğunun şartlarını genel şartlar ve özel şartlar olarak ikiye ayırmıştır. Genel şartlarda “zarar”, “uygun illiyet bağı” ve “hukuka aykırılık”; özel şartlarda “hayvan bulundurma ilişkisi”, “zarar, bir hayvan hareketinden doğmuş olmalıdır” ve “hayvan bulunduran kurtuluş kanıtı getirememiş olmalıdır” başlıkları altında konuyu ele almıştır (Eren, *Borçlar Genel*, 721-726). Kaleli, sorumluluğun şartlarını olumlu koşullar ve olumsuz koşullar olmak üzere ikiye ayırmıştır. Olumlu koşulları, “hayvanın varlığı ve eylemi”, “hayvanın verdiği zarardan sorumlu kişi”, “zarar” ve “zararla hayvanın eylemi arasında uygun nedensellik bağının bulunması”; olumsuz koşulları ise “birinci tür kurtuluş kanıtı” ve “ikinci tür kurtuluş kanıtı” başlıkları altında incelemiştir [Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 325-342; Şakir Kaleli, “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II)”, *Yargıtay Dergisi*, 5/3 (1979): 515-525]. Karahasan, “hukuka aykırılık”, “hayvanın bir zarar vermiş olması”, “uygun nedensellik bağı bulunması” ve “hayvan güdenin kurtuluş kanıtı getirememesi” başlıkları altında konuyu ele almıştır (Karahasan, *Sorumluluk*, 506-511). Kılıçoğlu ise “hayvan tutucusu”, “hayvanın bağımsız hareketi”, “özen yükümlülüğüne uymama ve kurtuluş kanıtı” başlıkları altında konuyu incelemiştir (Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 396-398).

³¹⁶ Karahasan, *Sorumluluk*, 506; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 325; Umut Metin, “6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 86/5 (2012): 245; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 225; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 75. İngiliz hukukunda hayvanın tanımına 1971 tarihli Hayvan Yasasında yer verilmezken Hayvan Refahı Yasasında yer verilmiştir. Bu yasaya göre hayvan, “insan dışındaki diğer omurgalı canlılar”dır (Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 144).

Canlılar, önceleri hayvanlar âlemi ve bitkiler âlemi olarak iki grup halinde incelemiştir. Ancak zamanla bilimin gelişmesiyle beraber canlıların sınıflandırılması da değişmiştir. Günümüzde, canlılar âlemi altı âlem olarak sınıflandırılmıştır. Bunlar, bakteriler, arkeler, protistler, mantarlar, bitkiler ve hayvanlar âlemidir.³¹⁷

Hayvanları ve hayvan kavramını ise zooloji bilimi incelemektedir. Hayvanları diğer canlılardan ayıran bazı özellikler vardır. Bunlar ise hayvanların çok hücreli olması, hareket kabiliyetlerinin olması, gelişmiş organizasyonlarının olması, kendilerinin üretemediği ve ihtiyaçları olan karbonhidrat, yağ, protein ve vitamini dışarıdan hazır almaları ve genellikle ayrı eşeyli³¹⁸ olmalarıdır.³¹⁹

Türk Borçlar Kanunu m. 67'deki hayvan kavramı ile zooloji bilimi açısından hayvan kavramı farklılık göstermektedir.³²⁰ Buradaki hayvan kavramı zooloji bilimine göre daha dar kapsamlıdır.³²¹ Eren'e göre, TBK m. 67'deki hayvan, "*insan tarafından elde tutulabilen, yönetilebilen, kontrol edilebilen, üzerinde hâkimiyet kurulabilen hayvanlardır*".³²² Bazı yazarlara göre ise buradaki hayvandan maksat mülkiyete konu olabilen hayvanlardır. Bu görüşe göre, ancak mülkiyete konu olabilen hayvanların "*elde bulundurulmaları*" söz konusu olabilir.³²³ Hatemi ise TBK m. 67 kapsamına, "*beslenebilen, ehli hayvanların*" girdiğini belirtmiştir.³²⁴ Kaleli ise maddedeki hayvan kavramının kapsamının ölçüsünü, "*genellikle hayvanın egemenlik alanında bulunması ve onun idare edilmesi olduğunu*" ifade etmiştir.³²⁵ Genel olarak, söz konusu maddenin kapsamına, üzerinde hâkimiyet kurulabilen hayvanların girdiğini söyleyebiliriz.³²⁶

³¹⁷ Ender Ünver ve Zafer Arslan, *Ortaöğretim Biyoloji 9. Sınıf Ders Kitabı* (Ankara: Tutku Yayıncılık, 2020), 137-138.

³¹⁸ Bu canlıların üremesi genellikle sperm ve yumurta hücresinin birleşmesi ile gerçekleşir. Ancak ilkel türlerde genellikle eşysiz üreme söz konusudur [Abdurrahman Aktümsek, Sadettin Ünsal ve Leyla Kalyoncu, *Genel Zooloji* (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009), 2].

³¹⁹ Aktümsek, Ünsal ve Kalyoncu, *Zooloji*, 1.

³²⁰ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 326; Berksoy, "Sorumluluk", 2189; Antalya, *Borçlar*, 374; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 397; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 225.

³²¹ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 326; Berksoy, "Sorumluluk", 2189; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 227; Mustafa Kılıçoğlu, "Borçlar Hukukunda Olağan Sebep Sorumluluğu", *Yargıtay Dergisi*, 30/3 (2004): 189.

³²² Eren, *Borçlar Genel*, 723.

³²³ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692; Berksoy, "Sorumluluk", 2190.

³²⁴ Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk*, 83.

³²⁵ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 327.

³²⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Berksoy, "Sorumluluk", 2189-2190; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436; Akıncı, *Borçlar*, 159; Akıntürk ve Ateş Karaman, *Borçlar*, 100; Şenyüz, *Borçlar*, 94; Deniz Tavşancıl Kalafatoğlu, "Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Ve Hayvan Hakları", içinde *Prof. Dr. İsmet Sungurbey'e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II*, Ed. Herdem Belen, İsmail Altay (İstanbul: İstanbul Baro Yayınları, 2014), 142.

Örneğin, üzerinde hâkimiyet kurulmamış evde bulunan farenin verdiği zarar için, TBK m. 67 uygulanmazken; kafese konulmuş, yani hâkimiyet altına alınmış farenin başkalarına verdiği zarardan dolayı hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilir.³²⁷

Hayvanın tehlikeli veya tehlikesiz, faydalı veya faydasız,³²⁸ ucuz veya pahalı³²⁹ olması veya cinsinin³³⁰ ne olduğunun bir önemi yoktur.³³¹ Ayrıca hayvan evcil veya tutulmuş vahşi hayvan³³² da olabilir.³³³ Örneğin, kedi, köpek, at, inek, koyun, balık, kuş³³⁴ ile sirkte gösteri yapmak için evcilleştirilen hayvanlar ve hayvanat bahçesinde tutulan vahşi hayvanlar³³⁵ maddenin kapsamına girmektedir. Yargıtay bir kararında arıların da TBK m. 67 (BK m. 56) kapsamında olduğunu belirtmiştir.³³⁶

Bit, pire, tahtakurusu ve güve gibi zooloji bilimi açısından hayvan olarak kabul edilen haşerelerin TBK m. 67'ye göre hayvan kabul edilip edilemeyeceği hususunda doktrinde tartışma vardır.³³⁷ Bizimde katıldığımız hâkim görüşe göre, bit, pire, tahtakurusu ve güve gibi haşereleri üzerinde taşıyan veya evinde bulunduran kişi bunların bir başkasına vermiş olduğu zarardan dolayı TBK m. 67'ye göre sorumlu

³²⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 160; Antalya, *Borçlar*, 374.

³²⁸ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326-327; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 227.

³²⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326; Mehmet Ayan, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Konya: Mimoza Yayınları, 2015), 274; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 227.

³³⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436; Ayan, *Borçlar*, 274; Antalya, *Borçlar*, 375. Hayvanın cinsinden kaynaklanan zarar verme eğilimi hayvan bulunduranın özen ve gözetim yükümlülüğü açısından öneme sahiptir (Antalya, *Borçlar*, 375). Bu konu, hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememesi başlığı altında ele alınmıştır.

³³¹ Karl Oftinger, “Çiftçinin Hukuki Mesuliyeti”, Çev. Ferit Saymen, *İÜHFM*, 9/1-2 (1943): 322; Feyzioğlu, *Borçlar*, 646.

³³² Tutulmuş vahşi hayvanı olan hayvan bulunduranın özen ve gözetim yükümlülüğü daha ağırdır (Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Antalya, *Borçlar*, 374; Karahasan, *Sorumluluk*, 506).

³³³ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 156; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 159; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436; Akıncı, *Borçlar*, 159; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 397.

³³⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 159; Berksoy, “Sorumluluk”, 2190; Karahasan, *Sorumluluk*, 506; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692; Antalya, *Borçlar*, 374.

³³⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436.

³³⁶ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Karahasan, *Sorumluluk*, 506; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 327; Berksoy, “Sorumluluk”, 2190;Y 3. HD, 14.06.1954, E 5178, K 3729 sayılı ilamında, “... Davanın konusu, davacıya ait hayvanların davalıların sahip oldukları kovanlardan çıkan arılar tarafından sokularak öldürülmüş olması hasebiyle gerekli tazminatın talebinden ibaret olmasına ve tarafların iddia ve müdafaasına ve muhakeme safhalarına ve arılar *Borçlar Kanunu*’nun 56. maddesindeki tabirinin şümülüne dâhil olup davalılar hal ve maslahatın icap ettiği dikkat ve itinayı gösterdiklerini iddia ve ispat etmedikçe sorumlu olacaklarını ve hadisede bu husus davalılar tarafından ispat edilmediği gibi bilakis evvelden tehlikeyi önleyecek ve civara hayvan bağlanmamasını temin eyleyecek hiçbir tedbirin alınmadığı ve şu gerekli dikkat ve itinanın gösterilmediği toplanan delillerle anlaşılmasına binaen (hayvan bedellerinin tahsiline) dair hüküm doğrudur ...” (Olgaç, Kazai, 490).

³³⁷ Antalya, *Borçlar*, 374.

tutulamaz. Ancak TBK m. 49’a göre sorumlu olabilirler.³³⁸ Bu görüşe göre bu tür canlılar üzerinde hâkimiyet kurulamaz³³⁹ ve belki de kişi, bilgisi olmadan bu canlıları üzerinde taşımakta veya bulundurmaktadır.³⁴⁰ Doktrindeki bir görüşe göre, tüm haşereler için geçerli olacak şekilde kusur ilkesine dayanan bir genelleme yapılmamalıdır. Zira biyolojik savaş veya deney amacıyla üretilen haşerenin laboratuardan dışarı çıkması veya kendi üzerinde taşınmasını önlemek için gerekli dikkat ve özeni göstermeyen kişilerin, TBK m. 67’ye göre sorumlu olmaları gerekmektedir.³⁴¹

Bakteri ve virüs gibi mikroplara TBK m.67’nin uygulanıp uygulanmayacağı da tartışma konusudur.³⁴² Bir görüşe göre, mikroplar da söz konusu hükme göre hayvan olarak kabul edilebilir.³⁴³ Bu yazarlar, mikroplar üzerinde hâkimiyet kurulabileceğini ifade etmektedirler.³⁴⁴ Diğer bir görüşe göre, biyolojik savaş veya deney amacıyla laboratuvar ortamında bulunan bu canlıları dışarıya çıkaran ya da üzerinde taşıyan kişiler hayvan bulunduran olarak sorumlu olmalıydılar.³⁴⁵ Bizimde katıldığımız görüşe göre ise mikroplar söz konusu madde kapsamında hayvan kavramına girmez. Ancak bu canlılardan dolayı, TBK m. 49’a göre sorumluluk söz konusu olabilir.³⁴⁶ Kanaatimizce, zooloji biliminde dahi hayvan olarak kabul edilmeyen bakteri ve virüslerin TBK’ya göre hayvan kavramına dâhil edilmeleri, hükmün amacına aykırıdır.

³³⁸ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692-693, dn. 5; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Karahasan, *Sorumluluk*, 506; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Tuhr, *Borçlar*, 399, dn. 41; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422-423; Feyzioğlu, *Borçlar*, 647; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 225-226.

³³⁹ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692-693, dn. 5; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Tuhr, *Borçlar*, 399, dn. 41; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422-423; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 226.

³⁴⁰ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 692-693, dn. 5; Karahasan, *Sorumluluk*, 506; Tuhr, *Borçlar*, 399, dn. 41; Tunçomağ, *Borçlar*, 578.

³⁴¹ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326.

³⁴² Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5; Antalya, *Borçlar*, 374.

³⁴³ Tuhr, *Borçlar*, 399, dn. 41; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 189. Belgesay, hayvan bulunduranın sorumluluğuna basillerinde dâhil olabileceğini ifade etmiştir [Mustafa Reşit Belgesay, “Türkiye Temyiz Mahkemesi ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarının Analizi” , *İÜHFM*, 6/4 (1940): 852].

³⁴⁴ Tunçomağ, *Borçlar*, 578. Kılıçoğlu, mikropların deney kabı veya deney tüpünde bulunduruldukları sürece madde kapsamında hayvan olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir (Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 189).

³⁴⁵ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326.

³⁴⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 723; Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk*, 83.

Tutulmamış av hayvanlarının TBK m. 67 kapsamında olmadığı gibi kovalanan av hayvanları da madde kapsamına girmemektedir.³⁴⁷ Zira kovalanan av hayvanları avcının hâkimiyeti altında değildir.³⁴⁸ Berksoy’a göre, kovalanan av hayvanının avcının hâkimiyeti altında olmadığı gerekçesiyle TBK m. 67 kapsamında değerlendirilmemesi söz konusu maddenin dayandığı esasa aykırıdır. Yazara göre, zevk için avlanan avcıdan içgüdüsel olarak kaçan hayvanın vermiş olduğu zarardan dolayı avcı, hayvan bulunduran olarak sorumlu olmalıdır. Zira zarara uğrayan üçüncü kişi avcının kusuru olmadığı gerekçesiyle zarara katlanmak zorunda bırakılmamalıdır.³⁴⁹

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, cansız varlıklara veya tehlikeli nitelikte olan veya olmayan taşınır mallara kıyas yolu ile uygulanamaz.³⁵⁰ Zira hayvan bulunduranın sorumluluğu özel bir sorumluluk türü olarak düzenlenmiştir.³⁵¹

3.1.2. Hayvanın Hareketi

Türk Borçlar Kanunu m. 67’de, hayvanın verdiği zararın giderilmesi gerektiği ifade edilmiş, ancak bu zarara hayvanın hareketinin sebep olması gerektiği belirtilmemiştir.³⁵² Doktrinde ve içtihatlarda, hayvan bulunduranın sorumluluğunun şartları arasında hayvanın hareketi³⁵³ şartı da kabul edilmiştir.³⁵⁴

³⁴⁷ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 326-327; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 159; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153. İsviçre Borçlar Kanunu’nda, av hayvanlarının sorumluluğuna ilişkin düzenlemenin kanton kanunlarına bırakıldığı ifade edilmiştir. Ancak bu düzenleme 818 sayılı Borçlar Kanunu’na alınmamıştır (Tuhr, *Borçlar*, 402; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 87; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 327, dn. 41. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ofinger, “Çiftçi”, 323-324; Feyzioğlu, *Borçlar*, 646). Feyzioğlu, av hayvanları için de hayvan bulunduranın sorumluluğunun uygulanacağını ifade etmiştir (Feyzioğlu, *Borçlar*, 646-647).

³⁴⁸ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422.

³⁴⁹ Berksoy, “Sorumluluk”, 2190, dn. 39.

³⁵⁰ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 325, dn. 36; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 149-150; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 125. Yapay zekânın sebep olduğu zararlardan dolayı, hayvan bulunduranın sorumluluğunun kıyasen uygulanamayacağına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. Onur Sarı, “Yapay Zekânın Sebep Olduğu Zararlardan Doğan Sorumluluk”, *TBB Dergisi*, 147 (2020): 271-273. Ancak doktrindeki bir görüş, yapay zekânın otonom davranışlarıyla sebep olduğu zararlardan doğan sorumluluğuna, hayvan bulunduranın sorumluluğunun kıyasen uygulanması için bir engel olmadığını ifade etmiştir [Sinan Sami Akkurt, “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 13 (2019): 50, dn. 38].

³⁵¹ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 325, dn. 36.

³⁵² Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 328; Berksoy, “Sorumluluk”, 2190; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 79.

³⁵³ Doktrinde, hayvanın hareketi ifadesi yerine hayvanın eylemi veya hayvanın fiili ifadeleri de kullanılmaktadır. Ancak eylem veya fiil bilinçli bir iradenin söz konusu olduğu davranış biçimini ifade etmektedir. Hayvanlarda ise bilinç ya da irade değil içgüdüsel davranış vardır [Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 328]. Çalışmamızda, “hayvanın hareketi” ifadesi tercih edilmiştir.

Hayvan bulunduran, hayvanın kendi bağımsız ve içgüdüüne uygun hareketi neticesinde oluşan zarardan sorumludur.³⁵⁵ Örneğin, köpeğin ısırması, atın çifte atması, hayvanların tarlaya zarar vermesi gibi durumlarda hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilir.³⁵⁶

Hayvanın kendi bağımsız ve içgüdüsel hareketinin nedeni tamamıyla hayvanın iç dünyası olabileceği gibi dış etkenler de olabilir.³⁵⁷ Örneğin, ani gürültüden dolayı ürken hayvanın zarar vermesi veya sineğin ısırmasından dolayı atın çifte atması gibi durumlarda hayvan bulunduran sorumlu olur.³⁵⁸ Burada önemli olan ve karıştırılmaması gereken nokta, dış etkenlerin hayvanın kendi bağımsız ve içgüdüsel hareketinin nedeni olmasıdır. Eğer, hayvan, tamamen dış etkenlerin etkisi altında kendi bağımsız ve içgüdüsel hareketinden başka harekete zorlanmış veya zararın meydana gelmesinde sadece bir araç olarak kullanılmışsa TBK m.67' ye göre sorumluluk söz konusu olmaz.³⁵⁹ Dış etkenler, üçüncü bir kişi, başka bir hayvan veya başkaca dış etkenler

³⁵⁴ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 328; Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693; Berksoy, "Sorumluluk", 2191; Akıncı, *Borçlar*, 159; Şenyüz, *Borçlar*, 94; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 79.

³⁵⁵ Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5a; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 329; Antalya, *Borçlar*, 376; Yıldırım, *Borçlar*, 196; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 397; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 89; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436; Tavşancıl Kalafatoğlu, "Hayvan Bulunduran", 141; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 80; Y 4. HD, 01.04.1985, E 1308, K 3036 sayılı ilamında, "... Davacı, davalının jokey olarak kusurlu biçimde yönettiği atın, kendisine ait ata çarparak ölümüne sebep olduğundan 500.000 lira zararının tazminini istemiştir... Sorumluluk hukuku kurallarına göre, hayvan kendi bağımsız hareketi ile içgüdüüne uygun olarak yaptığı hareket sonucu zarara sebebiyet verirse, zararı giderme yükümlüsü hayvan tutucusudur. Ancak hayvan bir dış kuvvetin etkisi altında zarara neden olmuş ise, bu dış etken hayvanın içgüdüüne uyarak bir hareket yapması sonucunu doğurmadıkça, hayvan tutucusu bu zarardan BK 56. m. gereğince sorumlu tutulamaz. Burada hayvanı içgüdüsel davranışlarından ayıran ve etki altında tutup yönlendiren kişi BK 41. maddesi uyarınca haksız eylem faili olarak sorumlu olur... O halde mahkemece yapılacak iş, davalının iptal edilmesine rağmen yarışa devamında kasta ulaşmasa bile kusuru olup olmadığı, startı terk etmeyen ve ölen atın start yerinde bulunmasından kuşkulananarak bazı önlemler alması gerekip gerekmediği, kazayı önleme olanağı bulunmadığı ve gereğinde startı terk etmeyen davacının atını yöneten jokeyinde olaya etkisi ile kusur oranları uzman bilirkişiye inceletirilip tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonuca göre karar vermek gerekirken eksik inceleme ile hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirir..." (Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2762).

³⁵⁶ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 329; Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Antalya, *Borçlar*, 376; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5a; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 228; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 80.

³⁵⁷ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5a; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 329; Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Antalya, *Borçlar*, 376; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 397; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 228; Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 189.

³⁵⁸ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 329; Karahasan, *Sorumluluk*, 507; Tunçomağ, *Borçlar*, 578-579.

³⁵⁹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Antalya, *Borçlar*, 376-377; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 397; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 89.

olabilir.³⁶⁰ Örneğin, sarp yolda katırın ayağının kayması sebebiyle üzerindeki yüklerin dökülerek başkasına zarar vermesi, atı arabaya bağlayan kayışın kopması veya atın yanlış idare edilmesi sebebiyle arabanın bir dükkâna çarpması, bir kişinin bir hayvanı başkasının üzerine atması³⁶¹ veya hayvanı iterek başkasının üzerine düşürmesi³⁶² gibi durumlarda meydana gelen zarardan hayvan bulunduran sorumlu olmaz. Ancak hayvanı araç olarak kullanan ve zarara sebep olan kimsenin, TBK m. 49'a göre sorumluluğu söz konusu olur.³⁶³ Zira bu durumlarda zarara hayvanın hareketinden ziyade hayvanı araç olarak kullanan kimsenin fiili sebep olmaktadır.³⁶⁴ Yargıtay bir kararında, davalının sevk ve idaresindeki merkebin kaza yapması sonucu meydana gelen zarardan, davalı hayvan bulunduranı TBK m. 67'ye göre değil, TBK m. 49'a göre sorumlu tutmuştur.³⁶⁵

Hayvanın bir hareketi olmaksızın bir zarara sebep olmuşsa hayvan bulunduranın sorumluluğu söz konusu olmaz.³⁶⁶ Örneğin, hayvandaki hastalığın bir başkasına bulaşması durumunda zararın meydana gelmesinde hayvanın hareketi olmadığı için hayvan bulunduranın sorumluluğu da söz konusu değildir.³⁶⁷ Ancak hastalığın yayılmasını önleyici tedbirler almayan ve gerekli özeni göstermeyen hayvan bulunduranın TBK m. 49'a göre sorumluluğu doğabilir.³⁶⁸ Ayrıca sadece hayvanın varlığından dolayı meydana gelen hayvanın kokusu ve gürültüsü de hayvan bulunduranın sorumluluğuna girmemektedir.³⁶⁹ Örneğin, kümeden koku gelmesi veya köpeğin geceleri havlayarak komşuları rahatsız etmesi gibi durumlarda TBK m. 67

³⁶⁰ Antalya, *Borçlar*, 376-377; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 228.

³⁶¹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Karahasan, *Sorumluluk*, 508.

³⁶² Antalya, *Borçlar*, 376; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 229.

³⁶³ Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 329; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Berksoy, "Sorumluluk", 2191; Feyzioğlu, *Borçlar*, 647-648.

³⁶⁴ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Reisoğlu, *Borçlar*, 189; Ali Bozer, *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2007), 104; Tuhr, *Borçlar*, 401; Feyzioğlu, *Borçlar*, 648.

³⁶⁵ Y 4. HD, 29.12.1978, E 1978/12636, K 1978/15077, Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330, dn. 55.

³⁶⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 724; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 437; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161; Yıldırım, *Borçlar*, 196.

³⁶⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 724; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5a; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 437; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161; Yıldırım, *Borçlar*, 196; Bozer, *Borçlar*, 105; Feyzioğlu, *Borçlar*, 647; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 229.

³⁶⁸ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330-331; Eren, *Borçlar Genel*, 724; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 437; Yıldırım, *Borçlar*, 196; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 229.

³⁶⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 724-725; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 693, dn. 5a; Kaleli, "Hayvan Tutucusu (I)", 330; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398; Köroğlu, "Hayvan Bulunduran", 229.

hükmü uygulanamaz. Şartları gerçekleşmişse TMK m. 730 veya TMK m. 737 uygulama alanı bulabilir.³⁷⁰ Bazı yazarlara göre, hayvanın aniden havlaması sonucu kendisine saldırdığını düşünen kişinin kaçarken uğradığı zarar³⁷¹ ya da korkması nedeniyle psikolojik zararı söz konusuysa hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilir.³⁷² Ancak hayvanın aniden ses çıkarması sebebiyle kişinin zarara uğraması halinde hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyeceği kanısındayız. Zira hayvan bulunduranın sorumluluğunun söz konusu olması için hayvanın bir hareketinin neticesinde zararın meydana gelmesi gerekmektedir.

Şartlı refleks³⁷³ ile özel amaçlar için yetiştirilen sirk hayvanları veya polis köpekleri gibi hayvanların kendiliğinden verdiği zararlardan dolayı hayvan bulunduran, TBK m. 67'ye göre sorumlu olur. Ancak hayvan bulunduran, hayvanın bu reflekslerini belli bir davranışa yöneltmek ve zarar vermek için kullanırsa, TBK m. 49'a göre sorumlu olur.³⁷⁴ Kılıçoğlu'na göre, eğitilmiş hayvanın eğiticisinin işareti ile bir başkasına zarar vermesi durumunda, hem hayvanın sahibi hem de hayvanı eğiterek zarar vermesine sebep olan kişi müteselsilen sorumlu olur. Hayvan bulunduran, üçüncü kişinin ağır kusurlu olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir.³⁷⁵

3.2. Hayvan Bulunduran Kişinin Varlığı

3.2.1. Hayvan Bulunduran Kişi Kavramı

3.2.1.1. Mülga Borçlar Kanunu'na Göre

Hayvan bulunduranın sorumluluğu, BK'da, hayvanlar tarafından yapılan zarardan mesuliyet başlığı altında düzenlenmiştir. Ayrıca BK m. 56'da, hayvanın verdiği zarardan sorumlu kişi, “*hayvan kimin idaresinde ise o kimse*” şeklinde ifade edilmiştir.³⁷⁶ Ancak Kanun'da bu ifadenin tanımı yapılmamış ve kapsamı

³⁷⁰ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 329; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 154; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 230.

³⁷¹ Karahasan, *Sorumluluk*, 508-509; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398. Kılıçoğlu da köpeğin aniden havlamasından korkan bisiklet sürücüsünün düşerek kolunu kırması halinde, hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebileceğini ifade etmiştir (Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 189-190).

³⁷² Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161, dn. 78.

³⁷³ Şartlı refleks, “*doğuşta olmayan sonradan birtakım yöntemlerle hayvanlara kazandırılan, içgüdüsel davranıştan farklı davranış ve alışkanlıklardır*” [Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 330].

³⁷⁴ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 330; Berksoy, “Sorumluluk”, 2191.

³⁷⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 436.

³⁷⁶ Olgaç, *Kazai*, 485; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 331; Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 95; Yavuz, *Şerh*, 545. Kaynak İsviçre Borçlar Kanunu'nda ise hayvanın verdiği zarardan hayvanı eli altında bulunduran kimsenin sorumlu olacağı belirtilmiştir [Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 331].

belirtilmemiştir. Doktrinde ise, hayvanın verdiği zarardan kimin sorumlu olduğu hususunda görüş birliği yoktur.³⁷⁷

Velidedeoğlu/ Kaynar, “*hayvanı idaresi altında bulunduran kavramını kullanmışlardır. Yazarlara göre, “hayvan idare eden, hayvanı emri altında bulundurup ondan iktisadi bir menfaat temin eden kimse”dir. Hayvanın verdiği zarardan sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için hayvanın maliki olunmasının şart olmadığını ifade etmişlerdir. Hayvanı kiralayan hâsılat kiracısı veya hayvanı ariyet alan kişilerin de “hayvanı idare eden” olarak sorumluluklarının söz konusu olabileceğini belirtmişlerdir.*³⁷⁸

Tandoğan, “*hayvan vazülyedi*” ve “*hayvanı idare eden*” kavramlarını kullanmıştır. Yazara göre, hayvanın bir zarara sebep olmaması için gerekli olan dikkat ve itinayı fiili olarak göstermesi gereken kişi “*hayvanı idare eden*” kişi olarak kabul edilmelidir. Hayvanın kiracısı, hayvanı ariyet alan, vedia olarak kabul eden, hayvan üzerinde intifa hakkı sahibi, rehin alan kişi ve hayvanı çalan hırsızın “*hayvanı idare eden*” olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir. Yazar, hayvanı başka bir yerdeki alıcıya satan ve teslim etmemiş olan satıcının; hayvan nakliyeciyeye teslim edilmişse nakliyecinin, hayvan idare eden olarak sorumlu olması gerektiğini ifade etmiştir. Hayvan üzerindeki hâkimiyetin devamlı olması gerekmediği, hayvanın zararı meydana getirdiği anda fiili olarak tasarrufu altında tutan ve gerekli dikkat ve özeni göstermesi gereken kişinin “*hayvanı idare eden*” olarak sorumlu tutulması gerektiğini belirtmiştir. Örneğin, veteriner, nalbant veya atı binmek için kiralayan kişinin gerekli dikkat ve özeni göstermediği takdirde sorumluluğu söz konusu olabilir. Ancak yazar, huysuz bir atı kısa süreliğine kiraya verenin, bu özellikteki bir atı kiraya verdiği veya kiralayanı uyarmadığı için “*hayvanı idare eden*” olarak sorumlu tutulması gerektiğini belirtirken, birkaç günlüğüne komşuya bırakılan hayvanın verdiği zarardan komşunun sorumlu tutulacağını belirtmiştir. Ayrıca “*hayvan idare edenin*” seyis, arabacı, çoban gibi yardımcı şahıslar kullanması durumunda, bu yardımcı kişilerin “*hayvan idare eden*” olarak sorumlu olmayacaklarını ifade etmiştir.³⁷⁹

³⁷⁷ Karahasan, *Sorumluluk*, 498-499; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 333-334.

³⁷⁸ Velidedeoğlu ve Kaynar, *Borçlar*, 123-124. Benzer görüşler için bkz. Oftinger, “Çiftçi”, 322; Feyzioğlu, *Borçlar*, 645-646; Ferit H. Saymen, *Medeni Kanunumuzda Köylünün ve Ziraatin Yeri* (İstanbul: Kenan Matbaası, 1943), 296.

³⁷⁹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 150-152.

Tunçomağ ise “*hayvanı idare eden*” kavramını kullanmıştır. Yazara göre, hayvanı idare eden kavramını tayinde esas alınması gereken nokta, bir kişinin hayvan üzerindeki tasarruf yetkisidir. “*Hayvanı idare eden*” kavramına, öncelikle hayvanın maliki, daha sonra ise hâsılat kiracısı, adi kiracı, hayvan üzerinde rehin veya intifa hakkına sahip olan kişilerin dâhil edilebileceğini ifade etmiştir. Ancak hayvanı kısa süreliğine binmek için kiralayan kişi, hayvan nakliyecisi, hayvanın bakımı kendisine bırakılan seyis veya çobanı, hayvanı idare eden kavramına dâhil etmemekte, bu kişilerin TBK m. 49 (BK m. 41)’a göre sorumluluklarının doğabileceğini ifade etmiştir.³⁸⁰

Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop ise *elde bulunduran* kavramını kullanmıştır. Yazarlara göre, “*elde bulunduran, hayvanı (geçici bir süre içinde olsa) fiilen kendisine tabi kılan veya onu kendi hâkimiyeti alanında bulunduran, güden ya da yöneten kimse*”dir. Bu kavramın, zilyetlik veya mülkiyet kavramından farklı olduğunu, geçici bir süre faydalanması için kendisine verilen ineğin maliki olmamasına rağmen verdiği zarardan ineği sağanın sorumlu olacağını belirtmişlerdir.³⁸¹ Ayrıca hizmetçi, çoban ve bekçinin, başkasının emir ve talimatı ile hayvan üzerindeki hâkimiyeti kullanmasından dolayı *elde bulunduran* olmadıkları, emir ve talimatı veren kişinin elde bulunduran olduğunu ifade etmişlerdir. Yazarlar, “*elde bulunduranın*” hayvanın malikinin mi yoksa malikten başka birinin mi olduğu hususunda tereddüt edilmesi halinde, somut olaydaki hal ve koşullara, hayvanın cinsi ile huyuna ve ilgili kişilerin davranışları ile yetkilerine bakılması gerektiğini belirtmişlerdir.³⁸²

Kaleli ise “*hayvan tutucusu*” kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Yazara göre, “*hayvan tutucusu, hayvandan zevk ve ekonomik yönden yararlanan, üzerinde egemenliği bulunan, hayvanın hayatını devam ettirmesi için ona dikkat ve özen gösterme yükümlülüğü altında bulunan kişi*”dir.³⁸³ Yazar, hayvan üzerindeki egemenliğin sürekli olması gerekmediğini belirtmiştir. Hayvanı zararı meydana getirdiği anda fiili tasarrufunda bulunduran ve dikkat ve özen yükümlülüğünü yerine getirmesi gereken kişinin sorumlu olması gerektiğini ifade etmiştir. Hayvanın ne kadar süreyle egemenlik altında bulunduğunun sorumluluğa bir etkisinin olmayacağını; tedavi sırasında veterinerin, nallama sırasında nalbantın, kısa süreliğine at kiralayan kiracının,

³⁸⁰ Tunçomağ, *Borçlar*, 577-578.

³⁸¹ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 694.

³⁸² Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 694.

³⁸³ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 336.

“hayvan tutucusu” olarak sorumlu olacağını ifade etmiştir. Ayrıca kısa süreliğine hayvanı veren “hayvan tutucusunun”, hayvanın özellik arz eden huylarını hayvanı verdiği kişilere bildirmemesi durumunda kendisinin de TBK m. 67 (BK m. 56)’ye göre sorumlu olacağını belirtmiştir.³⁸⁴

Eski tarihli Yargıtay kararlarına bakıldığında da hayvanın verdiği zarardan kimin sorumlu olduğu hususunda görüş birliğinin olmadığı görülmektedir. Yargıtay bazı kararlarında hayvan idare eden kavramını kullanırken³⁸⁵ bazı kararlarında da hayvan sahibi,³⁸⁶ hayvan güden³⁸⁷ ya da hayvan tutucusu³⁸⁸ ifadelerini kullanmıştır.

Yargıtay bazı kararlarında, hayvanın verdiği zarardan kusursuz olarak sorumlu olan kişinin hayvandan iktisadi olarak yararlanan kişi olduğunu belirtmiştir.³⁸⁹ Bir başka kararında ise hayvan bulunduranı, “hayvanın bakımında, gözetiminde, muhafaza ve ondan yararlanmada karar yetkisine sahip olan kişi” olarak tanımlamıştır.³⁹⁰ Diğer bir kararında ise hayvan bulunduranın “hayvanın mülkiyetine sahip olan kişi değil, onun üzerinde fiili ve hukuki egemenliği olan kişi” olduğunu ifade etmiştir.³⁹¹

³⁸⁴ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 336.

³⁸⁵ Y 4. HD, 18.03.1980, E 2696, K 3507, Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2758; Y 4. HD, 06.02.1996, E 9668, K 908, Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2759; Y 4. HD, 25.11.1993, E 1081, K 13614, Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2760.

³⁸⁶ Y 4 HD, 24.09.1984, 5518/6862, Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2760.

³⁸⁷ Y 4. HD, 07.12.1982, 10478/11315, Kaçak, Emsal İçtihatlarla, 418.

³⁸⁸ Y 4. HD, 10.11.1982, E 1982/9259, K 1982/10276, Günay, Şerh, 302.

³⁸⁹ Y 3. HD, 16.3.1962, 2629/1948, Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 335, dn. 86; Y 3. HD, 04.04.1961, 2967/2377 sayılı ilamında, “... o hayvan kimin yönetiminde ise yani hayvanın iktisadi menfaati kime ait bulunuyorsa o kimsenin mutlak surette sorumlu olması gerekli olup...” şeklindedir (Velidedeoğlu ve Özdemir, Şerh, 149-150); Y 4. HD, 06.02.1996, E 9668, K 908 sayılı ilamında, “... Hayvan idare etmekten amaç, ondan iktisaden ve fiilen yararlanmaktır. Hayvandan sadece zevk için yararlanmak amacıyla onu eli altında bulunduran da hayvan idare edendir...” (Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2759).

³⁹⁰ Y 4. HD, 07.12.1982, 10478/11315 sayılı ilamında, “... Hayvan güden, hayvanın bakımında, gözetiminde, muhafaza ve ondan yararlanmada karar yetkisine sahip olan kişidir. Hayvanın bakım, gözetim ve muhafazasında veya ondan yararlanmada yardımcı şahıslar yani bekçi, seyyis, çoban gibi şahıslar hayvan güden, idare eden kavramına girmezler. Hayvanı dikkat özen ve gözetim görevini üzerine alan ve ondan sürekli faydalanan kişi hayvan güden sıfatıyla zararı ödeme yükümü altındadır. Hayvan güden hayvanın maliki olabileceği gibi kiracısı, intifa hakkı sahibi veya rehin alan kişi de olabilir...” (Kaçak, Emsal İçtihatlarla, 418).

³⁹¹ Y 4 HD, 24.09.1984, 5518/6862 sayılı ilamında, “... Dava konusu uyuşmazlık, Borçlar Kanununun 56. maddesinde düzenlenen “hayvan sahibinin kusursuz sorumluluğundan” kaynaklanmaktadır. Burada hayvan sahibinden amaç, hayvanın mülkiyetine sahip olan kişi değil, onun üzerinde fiili ve hukuki egemenliği olan kişidir, yani hayvan tutucusudur... hayvan üzerinde hukuki veya fiili egemenliğe sahip olan ve bu sayede onun zarar vermesini önleyecek tedbirleri az çok bağımsız bir şekilde alabilecek olan kimse onun tutucusu sayılır...” (Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2760). Federal mahkeme kararlarında da hayvan bulunduranın kim olduğu hususunda farklı tanımlar yapılmıştır. Bazı kararlarda, hayvandan yararlanan kişinin hayvan bulunduran olduğu belirtilirken, bir başka kararında ise özen yükümlülüğünü üzerine alan ve hayvandan yararlanan kişi olduğu

3.2.1.2. Türk Borçlar Kanunu'na Göre

Türk Borçlar Kanunu'nda hayvanların verdiği zarardan sorumluluk, hayvan bulunduranın sorumluluğu başlığı altında, 67. ve 68. maddelerde düzenlenmiştir.³⁹² Ayrıca TBK m. 67/1'de, *“bir hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişi, hayvanın verdiği zararı gidermekle yükümlüdür”*, denilmiştir.³⁹³ Böylelikle, BK'dan farklı olarak, hayvanın verdiği zarardan sorumlu kişi için hayvan bulunduran kavramı tercih edilmiş ve hayvan bulunduranın kim olduğu hususuna da açıklık getirilmiştir.³⁹⁴ Biz de TBK'nın ifadesine uygun olarak, hayvan bulunduran kavramını kullanmayı tercih ediyoruz.

Doktrinde de konu ele alınırken istisnai olarak farklı kavramlar tercih edilse de daha ziyade hayvan bulunduranın sorumluluğu başlığı altında konu ele alınmıştır.³⁹⁵

Eren'e göre, hayvan bulunduran, *“hayvan üzerinde hukuki veya fiili bir hâkimiyete, bakım ve yönetim gibi tasarruf gücüne sahip olan, hayvandan kendi çıkarına fiilen yararlanan kişidir”*. Yazar, yarar kavramının kapsamına maddi yararların girdiği gibi manevi yararların da girdiğini belirtmiştir.³⁹⁶ Akıncı ise hayvan bulunduranı, *“hayvan üzerinde hukuki ya da fiili bir iktidara sahip bulunan ve hayvandan kendi menfaati doğrultusunda yararlanan kişi”* olarak tanımlamıştır.³⁹⁷ Ancak doktrinde bizimde katıldığımız bir görüşe göre, TBK m. 67'de, hayvandan

belirtilmiştir. Başka bir kararda ise hayvan üzerinde kimin tasarruf ettiği dikkate alınmıştır [İmre, “Kusursuz Mesuliyet (III)”, 784; Belgesay, “Kararlar”, 852-853].

³⁹² Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 95-97; Yavuz, *Şerh*, 545-549; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83.

³⁹³ Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 95; Yavuz, *Şerh*, 545; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435. İngiliz hukukundaki 1971 tarihli Hayvan Yasası'na göre, *“hayvan bulunduran, hayvanın sahibi, hayvanın maliki veya hayvanı kontrolünde bulunduran kişidir”*. Ayrıca ev başkanının sorumluluğu altındaki 16 yaşından küçüklerin hayvanlarının üçüncü kişilere verdikleri zararlardan dolayı, ev başkanı hayvan bulunduran olarak sorumludur (Hüseyin, “İngiliz Hukukuna Göre”, 144).

³⁹⁴ Mehmet Demir, *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Borçlar Hukuku Alanında Getirdiği Yenilik Ve Değişiklikler* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 22; Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 96; Antalya, *Borçlar*, 371; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83.

³⁹⁵ Reisoğlu, *Borçlar*, 188; Ayan, *Borçlar*, 273; Şenyüz, *Borçlar*, 93; Nomer, *Borçlar*, 133; Kayıhan, *Borçlar*, 248; Yıldırım, *Borçlar*, 195; Akıntürk ve Ateş Karaman, *Borçlar*, 100. Kılıçoğlu, konuyu hayvan bulunduranın sorumluluğu başlığı altında ele almış, ancak konu içerisinde hayvan sahibi kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Yazar, hayvan sahibi kavramını sadece hayvanın malikini değil, başkaca bir ayni veya şahsi hakka dayanarak hayvana zilyet olan kişileri de kapsayacak şekilde kullandığını belirtmiştir (Kılıçoğlu, *Borçlar*, 435-437). Bazı yazarlar, konuyu ele alırken hayvan bulunduran kavramı yanında hayvanı idare eden kavramını kullanmaya devam etmişlerdir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 157).

³⁹⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 722.

³⁹⁷ Akıncı, *Borçlar*, 159.

yararlanma şartına yer verilmemiştir. Dolayısıyla, hayvan bulunduranın hayvanın bakım ve yönetimini üstlenmiş olması yeterlidir.³⁹⁸

Hayvanın bakım ve yönetiminin sağlanabilmesi için hayvan üzerinde fiili hâkimiyetin sağlanması, yani hayvanın dolaysız zilyedi olunması gerekmektedir.³⁹⁹ Burada hayvanın maliki olmak şart değildir. Hayvanın bakım ve yönetimini üstlenen dolaysız zilyet hayvan bulunduran olarak sorumlu olur.⁴⁰⁰

Hayvan zararı meydana getirdiği sırada kimin fiili hâkimiyeti altındaysa o kişi sorumludur.⁴⁰¹

Hayvan bulunduranın hâkimiyetini sağlayabilmesi için tasma, yular gibi maddi bir bağın olması şart değildir. Hayvan, bulunduranının talimatlarıyla hareket edebilir veya arkasından bağımsız bir şekilde takip edebilir.⁴⁰²

Hayvan üzerindeki hâkimiyetin ne kadar süreyle devam ettiğinin de bir önemi yoktur.⁴⁰³ Hayvan bulunduranın hayvanın bakım ve yönetimini geçici olarak üstlenmiş olması durumunda da sorumluluğu devam eder.⁴⁰⁴ Ayrıca hayvan üzerindeki

³⁹⁸ Antalya, *Borçlar*, 371.

³⁹⁹ Ayan, *Borçlar*, 274; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Antalya, *Borçlar*, 373; Yıldırım, *Borçlar*, 195; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 139. Nomer, 818 sayılı Kanun zamanında, hayvan bulunduran kavramının kapsamına ilişkin iki farklı görüşün olduğunu belirtmiştir. İlk görüşe göre, hayvan bulunduran, hayvanın bakım ve yönetiminde söz sahibi olan hayvanın maliki, intifa hakkı sahibi gibi kişilerdir. Ancak bu görüşe göre, çoban veya hizmetçi hayvan bulunduran değildir. İkinci görüşe göre, hayvan bulunduran hayvanın üzerinde fiili egemenliği olan kişidir. Bu görüşe göre, çoban veya hizmetçi hayvan bulunduran olarak kabul edilmektedir. Yazar, kanunda yapılan değişiklikler ile ikinci görüşe üstünlük tanındığı çıkarımında bulunmuştur (Nomer, *Borçlar*, 133-134). Benzer görüş için bkz. Kayıhan, *Borçlar*, 249.

⁴⁰⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Yıldırım, *Borçlar*, 195; Bilgili ve Demirkapı, *Borçlar*, 107; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 83-84.

⁴⁰¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 151; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 85.

⁴⁰² Antalya, *Borçlar*, 373.

⁴⁰³ Antalya, *Borçlar*, 373; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246. Doktrindeki bir görüşe göre, hayvanın kiralınması halinde, hayvan bulunduranın kiracı mı yoksa kiraya veren mi olduğunun tespit edilebilmesi için hayvandan yararlanan kişinin menfaatinin ne kadar süreyle devam ettiği hususu dikkate alınmalıdır. Uzun süreli kiralamalarda kiracının, kısa süreli kiralamalarda kiralayanın sorumlu olduğu belirtilmiştir (Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 879). Ancak bu görüşe katılmıyoruz. Zira TBK m. 67/1’e göre, hayvan bulunduran, hayvanın bakım ve yönetimini sürekli ya da geçici olarak üstlenebilir. Hayvanı bulundurma süresi önemli değildir. Hayvan, zararı meydana getirdiği anda kimin bakım ve yönetimi altındaysa o kişi, hayvan bulunduran olarak sorumlu olur. Ayrıca hayvan bulunduranın hayvandan yararlanması şart değildir, bakım ve yönetimini üstlenmiş olması yeterlidir.

⁴⁰⁴ Antalya, *Borçlar*, 373; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246.

hâkimiyetin kısa süreli kesilmesi veya hayvanın kısa bir süre kaçmış olması, hayvan bulunduran sıfatını sona erdirmemektedir.⁴⁰⁵

Hayvan bulunduran kişi genellikle hayvanın maliki olsa da dolaysız zilyet olan kiracı, ariyet alan, hâsılat kiracısı, intifa hakkı sahibi veya hırsız⁴⁰⁶ gibi kişiler hayvan bulunduran olarak sorumlu olurlar.⁴⁰⁷ Hayvanın kısa süreli veya uzun süreli olarak kiralanması arasında ise fark yoktur. Hayvanı kiralayan kişi her iki durumda da hayvan bulunduran olarak sorumlu olur.⁴⁰⁸

Sahipsiz hayvanı bulup sahiplenen kişi de hayvan bulunduran olarak sorumlu olur.⁴⁰⁹

Hayvanın bakım ve yönetimini üstlenen tüzel kişiler, kamu tüzel kişileri ve devlet de hayvan bulunduran olarak sorumlu olabilir.⁴¹⁰ Örneğin, polis köpeklerinin veya polis atlarının verdikleri zararlardan dolayı devlet sorumlu olabilir.⁴¹¹ Zarar, kamusal bir hizmetin yerine getirilmesi esnasında ortaya çıkmışsa idarenin tam yargı davasından doğan sorumluluğu ise saklıdır.⁴¹²

⁴⁰⁵ Eren, *Borçlar Genel*, 723; Antalya, *Borçlar*, 373; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246.

⁴⁰⁶ Kaleli’ye göre, hayvan bulunduranın hayvanın çalınmaması için gerekli tüm dikkat ve özeni göstermemiş olması halinde sorumluluğu devam eder (Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 342).

⁴⁰⁷ Antalya, *Borçlar*, 372; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Akıncı, *Borçlar*, 159; Yıldırım, *Borçlar*, 195; Akıntürk ve Ateş Karaman, *Borçlar*, 101; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 85. Eren’e göre, hayvanı kiraya veren kişi, hayvanın huysuz olduğu hususunu kiracıya haber vermek zorundadır, bilgilendirmemesi halinde ise huysuzluktan doğan zarardan hayvanı kiraya veren kişi sorumlu olacaktır (Eren, *Borçlar Genel*, 725). Tandoğan ise huysuz hayvanın kısa süreli olarak kiraya verilmesi halinde, kiraya verenin huysuz hayvanı kiraya verdiği için veya kiracıyı uyarmadığı için hayvan bulunduran sıfatıyla sorumlu olması gerektiğini belirtmiştir (Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 151-152).

⁴⁰⁸ Antalya, *Borçlar*, 372. 818 sayılı Kanun zamanında doktrinde bazı yazarlar hayvanın kısa süreli olarak kiralanmasında kiracının hayvan bulunduran olarak sorumlu olmayacağını savunmaktaydı [Esat Arsebük, *Türk Kanunları Bakımından Borçlar Hukukunun Umumi Esasları I* (Ankara: Receb Uluoğlu Basımevi, 1937), 285]. Ancak 6098 sayılı Kanun ile böyle bir tartışmaya gerek kalmamıştır.

⁴⁰⁹ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 342.

⁴¹⁰ Karahasan, *Sorumluluk*, 505; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 152; Antalya, *Borçlar*, 372; Akıncı, *Borçlar*, 159; Reisoğlu, *Borçlar*, 188; Eren, *Borçlar Genel*, 722. Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 336; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246; Merve Keskin, *Hayvan Bulunduran*, 89; Y 3. HD, 17.11.2015, E 2015/274, K 2015/18147 sayılı ilamında, “...olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalı şirketin belirlenecek zarardan sorumlu tutulması gerekirken bu yön gözetilmeksizin yazılı gerekçe ile davalı şirket açısından davanın husumetten reddine karar verilmiş olması doğru görülmemiş, bu husus bozmayı gerektirmiştir...” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019).

⁴¹¹ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 89-90.

⁴¹² Antalya, *Borçlar*, 372, dn. 11; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 90.

Kimse tarafından bakım ve yönetimi üstlenilmemiş sahihsiz hayvanların verdikleri zararlardan dolayı hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyeceği⁴¹³ gibi devlet de sahihsiz hayvanlardan dolayı hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz. Devletten her bir sahihsiz hayvanın bakım ve yönetimini üstlenmesi beklenemez.⁴¹⁴ Ancak sahihsiz hayvanların verdikleri zararlardan dolayı ilgili idarenin hizmet kusurundan dolayı sorumluluğuna gidilebilir.

HKK m. 4(j)'de, *“Yerel yönetimler, gönüllü kuruluşlarla iş birliği içerisinde, sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanların⁴¹⁵ korunması için hayvan bakımevleri⁴¹⁶ kurarak onların bakımlarını ve tedavilerini sağlar ve eğitim çalışmaları yapar. Ayrıca yerel yönetimler, ilgili karar organının uygun görmesi halinde hayvan hastanesi kurar.”* hükmüyle bu konudaki ilke düzenlenmiştir. Ayrıca sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanların korunması ile ilgili olarak, HKK m. 6/4'te, *“Sahipsiz veya güçten düşmüş hayvanların en hızlı şekilde yerel yönetimlerce kurulan veya izin verilen hayvan bakımevlerine götürülmesi zorunludur. Bu hayvanların öncelikle söz konusu merkezlerde oluşturulacak müşahede yerlerinde tutulması sağlanır. Müşahede yerlerinde kısırlaştırılan, aşılanan ve rehabilite⁴¹⁷ edilen hayvanların kaydedildikten sonra öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır.”* hükmüne yer verilmiştir. HKK m. 17/2 ise, *“Yerel yönetimler, ev hayvanları ile sahihsiz hayvanların kayıt altına alınması ile ilgili işlemleri yapmakla yükümlüdürler.”* şeklindedir.

7332 sayılı kanun ile HKK'da belediyelerin sorumluluğu madde başlığı altında ek madde 1 düzenlenmiştir. Bu maddeye göre, *“(1)Büyükşehir belediyeleri, il belediyeleri ve nüfusu yirmi beş bini aşan büyükşehir ilçe belediyeleri ile diğer belediyeler, sahihsiz veya güçten düşmüş ya da tehlike arz eden hayvanların korunması ve bakımının yapılması ile rehabilitasyonunun sağlanması amacıyla hayvan bakımevleri*

⁴¹³ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 342.

⁴¹⁴ Metin, “Hayvan Bulunduran”, 257.

⁴¹⁵ HKK m. 3(f)'de, *“Sahipsiz hayvan: Barınacak yeri olmayan veya sahibinin ya da koruyucusunun ev ve arazisinin sınırları dışında bulunan ve herhangi bir sahip veya koruyucunun kontrolü ya da doğrudan denetimi altında bulunmayan evcil hayvanları”* ve HKK m. 3(g)'de, *“Güçten düşmüş hayvan: Bulaşıcı ve salgın hayvan hastalıkları haricinde yaşlanma, sakatlanma, yaralanma ve hastalanma gibi çeşitli nedenlerle fiziki olarak iş yapabilme yeteneğini kaybetmiş binek ve yük hayvanlarını”* şeklinde belirtilmiştir.

⁴¹⁶ HKK m. 3(k)'de, *“Hayvan bakımevi: Bakanlıktan izin alınmak suretiyle kurulan ve hayvanların rehabilite edileceği bir tesis”* olarak tanımlanmıştır.

⁴¹⁷ HKK m. 3(p)'de, *“Rehabilitasyon: Sahipsiz hayvanların tedavi ve parazit mücadelesinin yapılmasını, aşılanmasını, kısırlaştırılmasını ve dijital kimliklendirme yöntemleriyle işaretlenmesini”* ifade ettiği belirtilmiştir.

kurar. (2)Birinci fıkrada belirtilen hayvanlar, ilgili belediyeler tarafından hayvan bakımevine götürülür. Hayvan bakımevi kurma zorunluluğu olmayan belediyeler ise sorumluluk alanındaki bu hayvanları en yakın hayvan bakımevine götürür. Rehabilitasyon süreci tamamlanan hayvanların, bakımevine getiren belediye tarafından öncelikle alındıkları ortama bırakılmaları esastır. (3)Rehabilitasyon edilmemiş sahihsiz köpekler, belediyelerce hayvan bakımevlerinde veya geçici ünitelerde kısırlaştırılarak veri tabanına kaydedilir. Geçici ünitelerde yapılan kısırlaştırmalar sonrasında, köpekler alındıkları ortama bırakılmadan önce sağlıklarına kavuşmaları için gerekli tedbirler alınır. Bakanlık da bu kapsamdaki köpeklerin kısırlaştırılmasına her türlü yardımda bulunur.” şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği m. 7’de belediyelerin alacağı tedbirler düzenlenmiş ve madde 20’de ise sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanların toplatılması için oluşturulacak toplama ekibinin belediyeler tarafından kurulacağı belirtilmiştir.

Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği m. 5’te ise il müdürlüğünün görev ve sorumlulukları düzenlenmiştir. Maddeye göre İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, “*yerel hayvan koruma görevlileri ve gönüllü kuruluşlar ile işbirliği yaparak sahihsiz hayvanların kontrolünü takip etmekle*” yükümlüdür. Yönetmeliğin 6. maddesinde ise İl Hayvan Koruma Kurulu’nun⁴¹⁸ görev ve sorumlulukları arasında, sahihsiz ve güçten düşmüş hayvanların geçici ve özel geçici bakımevlerine götürülmesi kararlarının alınması ve uygulanmasının sağlanması sayılmıştır.

Danıştay birçok kararında, sahihsiz köpeklerin verdiği zararlardan dolayı belediyeleri hizmet kusurları sebebiyle sorumlu tutmuştur.⁴¹⁹ Danıştay 12.03.2021 tarihli kararında ise sahihsiz köpekler tarafından yaralanan ve kuduz tedavisi gören

⁴¹⁸ İl Hayvan Koruma Kurulu, Hayvanların Korunmasına Dair Uygulama Yönetmeliği m. 4/(ö)’de, “*Hayvanların korunması, sorunların tespiti ve çözümlerini karara bağlamak üzere; her ilde valinin başkanlığında, büyükşehir belediyesi olan illerde büyükşehir belediye başkanları, büyükşehir bağlı ilçe belediye başkanları, büyükşehir olmayan illerde ise belediye başkanları, il çevre ve orman müdürü, il tarım müdürü, il sağlık müdürü, il milli eğitim müdürü, il müftüsü, belediyelerin veteriner işleri müdürü, veteriner fakülteleri olan yerlerde fakülte temsilcisi, münhasıran hayvanları koruma ile ilgili faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan valilik takdiri ile seçilecek en çok iki temsilci, il veya bölge veteriner hekimler odasından bir temsilciden oluşan kurulu*” olarak tanımlanmıştır.

⁴¹⁹ Fatih Kırışık ve Kübra Öztürk, “Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 69 (2021): 369. Sokak köpeklerinin verdiği zararlardan dolayı belediyenin sorumlu olduğuna ilişkin kararlar için bkz. Kırışık ve Öztürk, “Sahipsiz Köpek”, 369-370.

kişinin uğradığı manevi zarardan, hizmet kusurlarından dolayı ilçe belediyesinin, büyükşehir belediyesinin ve valiliğin müteselsilen sorumlu olduklarını belirtmiştir.⁴²⁰

Danıştay bir kararında, lise öğrencilerinin sokak köpeklerinin saldırmasından dolayı uğradıkları maddi ve manevi zararların, kamu işleyişindeki yetersizlik, aksaklık ve düzensizliğin hizmet kusuru oluşturması sebebiyle idare tarafından karşılanmasına ilişkin yerel mahkeme kararını onamıştır.⁴²¹ Danıştay başka bir kararında ise, başıboş gezen bir köpeğin otoyolda kazaya sebep olduğu olayda, çelik tellerin onarımını yapmayarak yapım ve onarımından sorumlu olduğu otoyolu trafik düzeni ve güvenliğine elverişli halde bulundurmayan idarenin manevi tazminat ödemesine ilişkin kararını onamıştır.⁴²²

Devletin koruma altına aldığı yaban hayvanlarının verdiği zarara ilişkin, Danıştay bir kararında, koruma altına alınan ve avlanması yasak olan boz ayının,

⁴²⁰ D 8. Dairesi, 12.03.2021, E 2020/7528, K 2021/1532 sayılı kararında, "...Dosyanın incelenmesinden; davacının 16.11.2019 günü saat 12.30 sıralarında Konya İli, Aziziye Mahallesi, Evliya Çelebi Sokaka üzerinde bulunduğu esnada cadde üzerinde 6-7 adet sahipsiz sokak köpeğinin saldırısına uğradığı, köpekler tarafından ısırılıp yaralanması ve kuduz tedavizi görmesi nedeniyle bu olayda idarenin hizmet kusurunun olduğu ileri sürülerek tarafına 3.000,00 TL manevi tazminatın yasal faiziyle birlikte ödenmesine karar verilmesi istemiyle bakılan davanın açıldığı anlaşılmaktadır. Yukarıda belirtilen mevzuat hükümlerinin birlikte değerlendirilmesinden; sahipsiz hayvanların, başta köpekler olmak üzere, korunması, bakım ve gözetimi, saldırgan olanlarının eğitilmesi ve sahiplendirilmeleri, bakımevlerinin kurulması vb. birtakım görev ve sorumlulukların valiliklere, büyükşehir ve ilçe belediyelerine ait olduğu anlaşılmaktadır. Kamu idareleri yapmakla yükümlü bulundukları hizmetleri gereği gibi ifa etmekle beraber bu hizmetin işleyişini sürekli olarak kontrol etmek ve hizmetin yürütülmesi sırasında gerekli önlemleri almakla da yükümlüdür. İdarece bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi suretiyle hizmetin kötü veya geç işlemesi ya da gereği gibi işlememesi sonucunda bir zarara sebebiyet verilmiş olmasının, idareye hizmet kusuru nedeniyle meydana gelen maddi veya manevi zararları tazmin sorumluluğu yükleyeceği idare hukukunun yerleşmiş ilkelerindendir. Olayda, ilgili mevzuat gereği sahipsiz hayvanların kontrolünü takip etmek, sahipsiz hayvanlarla ilgili sorunların tespiti ve bu sorunların çözümlerini karara bağlama konusunda görevli ve yetkili olduğu görülen Konya Valiliği'nin ve sahipsiz hayvanlara barınak yapmak/yaptırmak, işletmek/işlettirmek görev ve sorumluluğu olan Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın da hasım mevkiine alınması gerekmektedir. Bu durumda; davalı Karatay Belediye Başkanlığı yanında, olayın özelliğine göre müteselsilen sorumluluğu bulunan Konya Valiliği ve Konya Büyükşehir Belediye Başkanlığı'nın da hasım konumuna eklenmesi gerekirken sadece Karatay Belediye Başkanlığı husumetiyle karar verilmesinin yürürlükteki mevzuata aykırı bir sonucu ifade ettiği anlaşılmakta olup, kanun yararına bozma istemini kabulü gerektiği sonucuna varılmıştır..." (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/07/20210701-14.pdf, ET 25.08.2021.2021).

⁴²¹ D 8. Dairesi, 25.06.2010, E 2010/3241, K 2010/3782, https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=18489700&arananKelime=%222010/3782%22, ET 06.07.2021.

⁴²² D 15. Dairesi, 26.01.2017, E 2014/398, K 2017/519, https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=343713900&arananKelime=%222014/398%22, ET 06.07.2021. Benzer karar için bkz. D 15. Dairesi, 26.01.2017, E 2014/426, K 2017/520, https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=343119600&arananKelime=%222014/426%22, ET 06.07.2021.

bahçesindeki ürünleri toplayan bir çiftçiyi öldürdüğü olayda, idarenin fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi gereğince kusursuz sorumlu olduğuna karar vermiştir.⁴²³

3.2.2. Yardımcı Kişilerin Durumu

Hayvanın malikinin yardımcı kişi kullanması durumunda hayvan bulunduranın kim olacağı hususuna açıklık getirilmesi gerekmektedir.

Doktrinde konuya ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Bir görüşe göre, yardımcı kişiler hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamazlar.⁴²⁴ Bu görüşe göre, yardımcı kişiler, hayvan bulunduranın talimatı altında hareket etmektedirler. Bu yüzden, hayvan bulunduran, hayvanın bakım ve yönetimini yardımcı kişilere bırakması halinde sorumluluktan kurtulamaz.⁴²⁵ Ancak hayvanın zararı meydana getirmesinde yardımcı kişinin kusuru varsa TBK m. 49'a göre, hayvan bulunduranla beraber sorumlu olur.⁴²⁶ Ayrıca hayvan bulunduran, yardımcı kişiyi seçerken gerekli özeni gösterdiğini ve

⁴²³ D 10. Dairesi, 10.11.2020, E 2015/3965, K 2020/4680 sayılı kararında, "...İdare kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin edilmektedir. Tam yargı davalarında, öncelikle zarara yol açtığı öne sürülen idari işlem veya eylemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi esas alındığından, olayın oluşumu ve zararın niteliği irdelenip, idarenin hizmet kusuru olup olmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkelerinin uygulanıp uygulanmayacağına incelenmesi, tazminata hükmedilirken de her halde sorumluluk sebebinin açıkça belirtilmesi gerekmektedir... İdare Mahkemesince, olayda davalı idarelerin kusuru olmadığı ve kusursuz sorumluluk şartlarının da oluşmadığı gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiştir. Yukarıda aktarılan mevzuat uyarınca idare, yaban hayvanlarını koruma görevi kapsamında boz ayıları mutlak koruma altına almıştır. Yaban hayatının ve yaban hayvanlarının korunması noktasında alınan bu kararın kamu menfaatinin korunması amacına yönelik olduğu açıktır. Kamunun genel menfaatinin korunmasına yönelik bu karardan doğan külfetin tek kişi üzerinde bırakılmaması, bu kişinin özel zararının kusursuz sorumluluk (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi uyarınca topluma pay edilmesi gerekmektedir. Uyuşmazlıkta, davacıların 2011-2012 Av Dönemi Merkez Av Komisyonu Kararından kaynaklanan özel nitelikteki zararlarının kusursuz sorumluluk (fedakârlığın denkleştirilmesi) ilkesi uyarınca tazmini gerekmektedir." şeklinde belirtilmiştir

(<https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=644175700&arananKelime=%222015/3965%22,ET 15.08.2021>). Benzer karar için bkz. D 10. Dairesi, 10.11.2020, E 2015/3265, K 2020/4679, <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=640356200&arananKelime=%222015/3265%22,ET 15.08.2021>.

⁴²⁴ Bozer, *Borçlar*, 104; Önen, *Borçlar*, 162; Arsebük, *Borçlar*, 285-286; Aybay, *Borçlar*, 88; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 396; Velidedeoğlu ve Kaynar, *Borçlar*, 124; Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 148; Eren, *Borçlar Genel*, 723; Şenyüz, *Borçlar*, 94; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439; Ateş, "Uygulamada", 159; Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 188.

⁴²⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438.

⁴²⁶ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439. Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 189. Bazı yazarlara göre, yardımcı kişilere aralarındaki sözleşme gereğince rücu edilebilir [Ferit Saymen ve Halid K. Elbir, *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 1966), 431].

gerekli talimatları verdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulamaz. Hayvan bulunduranın, yardımcı kişinin gerekli özeni gösterdiğini ispat etmesi gerekmektedir.⁴²⁷

Diğer görüşe göre, yardımcı şahıslar hayvan bulunduran sıfatına sahip olabilirler.⁴²⁸ Bunun tespit edilebilmesi için yardımcı kişinin başkası adına zilyet mi yoksa zilyet yardımcısı mı olduğu hususunda bir ayırım yapılması gerekmektedir.⁴²⁹

Başkası adına zilyet olanlar, hiçbir ayni veya şahsi hak iddia etmeksizin elinde bulundurdukları şeyi başkası için hâkimiyetleri altında tutmaktadırlar.⁴³⁰ Dolayısıyla, başkası adına zilyet olan kişilerin hayvan üzerinde hâkimiyetleri vardır. Bu yüzden, hayvan bulunduran olarak sorumlu olurlar.⁴³¹ Örneğin, hayvanı taşıyan nakliyecisi, hayvanı tedavi eden veteriner⁴³² hayvan bulunduran olarak sorumlu olur.⁴³³ Eğer, başkası adına zilyet olan kişi, adına hâkimiyet kullandığı kişinin emri altında bu işi yapıyorsa, adına hâkimiyet kullanılan kişi TBK m. 66 gereğince sorumlu olur.⁴³⁴

Zilyet yardımcısı, şey üzerinde hiçbir hâkimiyet iddia etmeksizin, şeyi kullanma hakkına sahip olan kişilerdir.⁴³⁵ Dolayısıyla zilyet yardımcısı olan kişilerin hayvan üzerinde hâkimiyetleri olmadığı için hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamazlar.⁴³⁶

⁴²⁷ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 155; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 522; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190.

⁴²⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163-164; Antalya, *Borçlar*, 372; Bilgili ve Demirkapı, *Borçlar*, 107.

⁴²⁹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163. Antalya’ya göre, zilyet yardımcıları da hayvanın bakım ve yönetimini üstlenmiş olmaları halinde hayvan bulunduran olarak sorumlu olacaklardır (Antalya, *Borçlar*, 372).

⁴³⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163-164; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 142; M. Kemal Oğuzman, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir, *Eşya Hukuku* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015), 59; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193.

⁴³¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 164; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 142; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193.

⁴³² Hayvanın tedavisini üstlenen veteriner, hayvanın zilyedi durumundadır. Dolayısıyla, hayvan bulunduran olarak sorumlu olması gerekmektedir [Tuğçe Oral, “Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu”, *TAAD*, 16 (2014): 331]. Hayvanı tedavi amacıyla kısa bir süreliğine de olsa hâkimiyeti altında bulunduran veteriner, hayvanın bu süre içerisinde verdiği zararlardan dolayı sorumlu olur (İnal, “Hayvanın Hukuki Kişiliği”, 55).

⁴³³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 164; Bilgili ve Demirkapı, *Borçlar*, 107-108; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 142; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193.

⁴³⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 164. Antalya, yardımcı kişinin hayvan bulunduran olarak sorumlu olacağını, yardımcı kişiyi çalıştıran kişinin de adam çalıştıran olarak sorumlu olacağını belirtmiştir (Antalya, *Borçlar*, 375-376).

⁴³⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Oğuzman, Seliçi ve Oktay-Özdemir, *Eşya*, 60.

⁴³⁶ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 142; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193.

Örneğin, hayvanın sadece yemini verip temizliğini yapan hizmetçi, TBK m. 67'ye göre sorumlu tutulamaz.⁴³⁷

Her somut olaya göre yardımcı kişinin zilyet yardımcısı mı yoksa başkası adına zilyet mi olduğu ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Örneğin, çoban hayvanları dağa otlatmak için çıkarıp hayvanlarla beraber dağda yatıp kalkıyorsa bu süreç boyunca hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulması gerekir. Ancak çoban, çiftlikteki hayvanların sadece yemini veriyor ve temizliğini yapıyorsa zilyet yardımcısıdır ve hayvan bulunduran olarak sorumlu tutulamaz.

Yargıtay kararlarının birçoğunda, yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu olmayacakları belirtilmiştir.⁴³⁸ Ancak Yargıtay bir kararında, hastanede tedavi altında olan kişinin sahip olduğu köpeğin bu süreçte verdiği zarardan dolayı, tedavi altındaki kişinin annesini köpeği fiili ve hukuki egemenliği altında bulundurduğu için sorumlu tutmuştur.⁴³⁹

⁴³⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193; Yıldırım, *Borçlar*, 195; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 246; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 139. İsviçre Federal Mahkemesi’nin bir kararında, hayvanı satın alan kişiye teslim etmek üzere hayvanı gara götüren hizmetlinin, hayvan bulunduran olarak sorumlu olmadığı belirtilmiştir. Karar ve ayrıntılı bilgi için bkz. Emile Thilo, “İsviçre Federal Mahkemesi’nin 1932-1933 Seneleri İçtihadının Nazari Bakımdan Analizi”, Çev. Ferit H. Saymen, *İÜHFM*, 2/0 (1936): 112-113.

⁴³⁸ Y 3. HD, 17.09.2014, E 2014/5132, K 2014/11997 sayılı ilamında, “...Hayvan idare etmekten amaç ondan iktisaden ve fiilen yararlanmaktır. Buna mukabil, hayvanın bakıcısı, hayvandan iktisaden faydalanmak maksadıyla onun zilyedi olmadığı ve sadece yardımcı sayıldığı için (hayvanı idare eden) sayılamaz. Onun için bakıcı Borçlar Kanunu md. 56 (6098 sayılı yasa 67. m.)ye göre sorumlu değildir; kişisel kusurları varsa ancak BK. 41. (6098 sayılı yasa 49.) maddesi gereğince sorumlu olabilir. Hayvanın gözetimi ehil bir yardımcı kişiye bırakılsa ve bu yardımcı kişinin özen ödevine aykırı davranışı (kusuru) sonucu hayvan bir zarara sebebiyet verse; bu durumda da hayvan idare edenin bir kusurundan söz edilemeyeceği halde, o zarardan sorumludur. (Çünkü hayvan idare edenin sorumluluğu kusura dayanmaz; onun sorumluluğu (tıpkı adam çalıştırmanın sorumluluğunda olduğu gibi) bir sebep sorumluluğudur...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019); Y 4. HD, 06.02.1996, 9668/908 sayılı ilamında, “... İki yıldır bakımını üstlendiği köpeğin, bakıcısının elinden kurtularak başkasını ısırması halinde BK m. 56’da belirtildiği üzere kusursuz sorumluluk hükümlerine göre hayvan sahibi sorumlu olacak, ancak kusuru varsa hayvanın bakımını fiilen üstlenen bakıcı da sorumlu olabilecektir...” [Hasan Tahsin Gökcan, *Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010), 326]; Y 4. HD, 08.02.1947, E 486, K 465 sayılı ilamında, “...zarar yapan hayvanların çobanın idaresinde bulunması hayvan sahiplerinin sorumluluğunu bertaraf edecek hallerden olmayıp bunların, ödedikleri zararlar çobana rücu hakları bulunmuş olması itibarıyla tazminatın tahsiline dair verilen karar doğrudur...” (Olgaç, Kazai, 492); Y 3. HD, 16.03.1962, 2629/1948, Y 4. HD, 14.12.1978, 12406/14155, Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 335, dn. 90.

⁴³⁹ Y 4 HD, 24.09.1984, 5518/6862, Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2760. Benzer karar için bkz. Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 335, dn. 90.

3.2.3. Terk Edilen Hayvanın Ve Kaçan Hayvanın Durumu

Hâkimiyet altında bulundurulan bir hayvanın terk edilmesi halinde terk edilen hayvanın verdiği zarardan hayvan bulunduran sorumlu değildir.⁴⁴⁰ Ancak zarar vereceği önceden belli olan bir hayvan terk edilirken gerekli tedbirler alınmamışsa meydana gelen zarardan hayvanı terk eden sorumlu olur.⁴⁴¹

Hayvan bulunduran, kural olarak kaçan hayvanın verdiği zarardan sorumlu değildir.⁴⁴² Ancak hâkimiyeti altındaki hayvanın kaçması halinde hayvanın kaçmasına engelleyecek tedbirleri almayan hayvan bulunduran kaçan hayvanın verdiği zarardan sorumludur.⁴⁴³ Burada, hayvan bulunduranın ne zamana kadar sorumluluğunun devam edeceği önem kazanmakta ve hayvanın kaçma anında verdiği zarar ile kaçma kesinleştikten sonra verdiği zararın birbirinden ayırt edilmesi gerekmektedir.⁴⁴⁴ Hayvanın kaçma sırasında verdiği zarardan hayvan bulunduran sorumludur. Ancak kaçma kesinleşmişse hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemeyecektir.⁴⁴⁵ Hayvanların doğal ortamlarına veya ormana gidinceye dek kaçma halinde oldukları kabul edilmektedir.⁴⁴⁶

Geçmiş yıllarda basına yansıyan bir olayda, bir binek atı, safkan yarış atlarının da bulunduğu bir at çiftliğine çitleri kırarak girmiştir. Çiftlikte bulunan beş at ve bir eşek ile çiftleşmiştir. Bu olay neticesinde, atlardan üçü hamile kalmış ve kendi

⁴⁴⁰ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 327; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193; Karahasan, *Sorumluluk*, 505; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422. Öz, egemenlik altındaki hayvanın terk edilirken gereken tedbirleri almayan kişinin hayvanın verdiği zarardan hayvan bulunduran olarak sorumlu olacağını ifade etmiştir. Ayrıca her hayvanın terk edilirken tedbir alınmasına gerek olmayabileceğini, tedbir almanın gerekli olup olmayacağını ve nasıl bir tedbir alınacağını terk edilen hayvana ve terk etme anındaki şartlara göre değerlendirileceğini ifade etmiştir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 160).

⁴⁴¹ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 327; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 94.

⁴⁴² Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 327; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Karahasan, *Sorumluluk*, 505.

⁴⁴³ Berksoy, “Sorumluluk”, 2193; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Karahasan, *Sorumluluk*, 505; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 160. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, kaçmanın hayvan üzerindeki hâkimiyetin iyi kullanılmadığını gösterdiğini, dolayısıyla kaçma anındaki zarardan sorumluluğun söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir (Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 696).

⁴⁴⁴ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 696; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193.

⁴⁴⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 160, dn. 72; Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 696; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93.

⁴⁴⁶ Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 696; Berksoy, “Sorumluluk”, 2193; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 93. Tekinay/ Akman/ Burcuoğlu/ Altop, sirkten kaçan hayvanların hemcinslerinin olduğu yere veya ormana gidinceye kadar kaçma halinde olduklarını ifade etmişlerdir (Tekinay vd., *Borçlar Genel*, 696).

cinsleriyle çiftleşmesi gereken atların soyağaçları bozulmuştur. Eşek ise depresyona girmiş ve üç ay boyunca ahırından çıkmamıştır.⁴⁴⁷ Bu olayda, zarar veren atın bulunduranının olması ve kaçma eylemi sırasında zararın meydana gelmesi halinde, hayvan bulunduranı sorumlu olacaktır. Ancak hayvan bulunduranı, hayvanın kaçmaması için gerekli tüm tedbirleri aldığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Eğer, kaçan at kendi doğal ortamına veya ormana ulaştıktan sonra yani kaçma kesinleştikten sonra zarar meydana gelmişse hayvan bulunduranı sorumluluğuna gidilemez. Eğer, at kaçmamış sahibi tarafından terk edilmişse ve atın zarar vereceği önceden belliyse hayvan terk edilirken yerleşim yerlerinden uzak bir yere bırakılması gibi gerekli önlemlerin alınması gerekir. Aksi halde, zarar vereceği belli olan atın verdiği zarardan gerekli tedbirleri almayan hayvan bulunduranı sorumlu olur. Hayvanın sahibinin olmaması halinde ise sahipsiz atın verdiği zarardan belediyenin hizmet kusurundan dolayı sorumluluğu gündeme gelebilir.⁴⁴⁸

Binek atının, çitleri kırması nedeniyle verdiği maddi zarar, safkan yarış atlarıyla çiftleşmesi neticesinde hamile olan atların soyağaçlarının bozulması ve yarışlara katılamadıkları süre boyunca uğranılan maddi zararların; eşeğin psikolojisinin düzelmesi için yapılan masrafların ve hayvanların sahibinin tüm bu olaylar nedeniyle uğradığı manevi zararın giderilmesi gerekmektedir. Eğer, hamile atlar kürtaj yaptırılırsa kürtaj masraflarının da tazmin edilmesi gerekir. Kürtaj yaptırılmaz ve hayvanlar doğar ise elde edilen bu yararın tazminattan indirilmesi gerekir.

3.2.4. Birden Fazla Kişinin Sorumlu Olması

Bir hayvanın aynı anda birden çok hayvan bulunduranı olabilir. Bu durumda, birden fazla kişinin müteselsil sorumluluğu söz konusu olur.⁴⁴⁹ Örneğin, hayvanın miras ortaklığında olması⁴⁵⁰ veya birden fazla kişinin aynı hayvanın bakım ve yönetimini üstlenmesi⁴⁵¹ gibi hallerde hayvan bulunduranların müteselsil sorumluluğu söz konusu olur.

⁴⁴⁷ Gazete Vatan, “Tecavüze Uğrayan Atlar Hamile”, 22.07.2010, (ET 14.08.2021) <https://www.google.com/amp/m.gazetevatan.com/amp/tecavuze-ugrayan-atlar-hamile-318580>

⁴⁴⁸ Sahipsiz hayvanın verdiği zararlardan dolayı belediyenin sorumluluğu için bkz. 68-70.

⁴⁴⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 723; Antalya, *Borçlar*, 373; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 88-89.

⁴⁵⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 723; Antalya, *Borçlar*, 373.

⁴⁵¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 164; Antalya, *Borçlar*, 373. Velidedeoğlu/Özdemir’e göre, hayvanın hem sahibi hem de kiralayan kişi hayvan bulunduranı olarak sorumludurlar ve birbirlerine karşı rücu hakları vardır (Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 148).

Farklı kişilere ait hayvanlar birlikte bir zarar meydana getirmişse, birden fazla hayvan bulunduran müteselsilen sorumludur. Örneğin, birden fazla köpeğin bir kişiye saldırması hali böyledir.⁴⁵²

3.3. Hukuka Aykırılık

Hayvan bulunduranın zarardan sorumlu olması için diğer bir şart da hukuka aykırılık unsurunun bulunmasıdır.⁴⁵³ Doktrinde, hukuka aykırılık kavramını açıklayan iki teori bulunmaktadır. Bunlar, sübjektif teori ve objektif teoridir.⁴⁵⁴ Sübjektif teoriye⁴⁵⁵ göre, hukuka aykırılık kavramı tanımlanırken failin zarar verici davranışta bulunmasında yetkili ve izinli olup olmaması dikkate alınmaktadır. Eğer, fail yetkili ve izinli olmadan bir zarar vermişse hukuka aykırılık söz konusudur. Yani, failin kendisine tanınan yetki alanı içerisindeki davranışları neticesinde bir zarar meydana gelmesi halinde dahi hukuka aykırılık söz konusu değildir.⁴⁵⁶ Objektif teoriye⁴⁵⁷ göre ise hukuka aykırılık, *kişilerin mal ve şahıs varlıklarını koruma amacı güden emredici hukuk kuralı niteliğindeki genel davranış normlarına aykırılıktır*.⁴⁵⁸ Hukukumuzdaki hâkim görüş objektif teoridir.⁴⁵⁹

Hukuka aykırılık için iki unsurun bulunması gerekmektedir. İlk olarak, zarar vermeyi yasaklayan veya zararı önleme amacı olan emredici hukuk kuralına aykırı davranışın olması gerekmektedir. İkinci unsur ise hukuka uygunluk nedenlerinin olmamasıdır. Bu iki unsurun varlığı halinde hukuka aykırılık söz konusudur.⁴⁶⁰

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilmesi için de hukuka aykırılık unsurunun olması gerekmektedir.⁴⁶¹ Doktrindeki bir görüşe göre, hayvan bulundurana

⁴⁵² Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439.

⁴⁵³ Eren, *Borçlar Genel*, 721; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 56; Karahasan, *Sorumluluk*, 506-507; Yüce, “Roma ve Türk”, 416.

⁴⁵⁴ Eren, *Borçlar Genel*, 659. Kurtulan, hukuka aykırılık kavramını açıklayan teorileri üç başlık altında ele almıştır. Bunlar, sübjektif hukuka aykırılık teorisi, objektif hukuka aykırılık teorisi ve üçüncü hukuka aykırılık teorisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökçe Kurtulan, “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru”, *MÜHF-HAD*, 23/1 (2017): 468-477.

⁴⁵⁵ Olumsuz hukuka aykırılık teorisi olarak da adlandırılmaktadır (Eren, *Borçlar Genel*, 723; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 14).

⁴⁵⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 659-660.

⁴⁵⁷ Normatif teori olarak da adlandırılmaktadır (Eren, *Borçlar Genel*, 660; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 14).

⁴⁵⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 660.

⁴⁵⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 660-661; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 14; Kurtulan, “Hukuka Aykırılık”, 470; Antalya, *Borçlar*, 89.

⁴⁶⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 663.

⁴⁶¹ Eren, *Borçlar Genel*, 721; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 56. Hukuka aykırılık ve kusur kavramları karıştırılmamalıdır. Hukuka aykırılık kavramı, emredici hukuk kurallarına aykırılığı ifade

kanunen yüklenen özen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde hukuka aykırılık gerçekleşir.⁴⁶² Bu görüşe göre, hayvan bulunduranın sorumluluğunun hukuka aykırılık unsurunu, hayvan bulunduran kişinin kendi fiili oluşturmaktadır.⁴⁶³ Doktrindeki diğer bir görüşe göre, hayvan bulunduranın sorumluluğunda hayvanın zarara sebep olan içgüdüsel davranışı, zarar vermeyi yasaklayan veya zararı önleme amacıyla konulan emredici hukuk kuralına aykırıysa ve somut olayda hukuka uygunluk nedenleri de mevcut değilse hayvan bulunduranın sorumluluğu söz konusudur.⁴⁶⁴ Ancak kanaatimizce, hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilmesi için hem hayvanın zarara sebep olan hareketinin hem de hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmeme şeklindeki fiilin hukuka aykırı olması gerekmektedir. Kanunda hayvan bulundurana özen yükümlülüğü getirilmiştir. Kanunda belirtilen yükümlülüğünün yerine getirilmemesi hukuka aykırılık oluşturmakla birlikte hayvanın verdiği zararın tazmini için tek başına yeterli değildir. Hayvanın hareketinin de hukuka aykırı olması gerekmektedir. Hayvan bulunduranın sorumluluğunun düzenlenmesindeki amaç da dikkate alındığında hem hayvan bulunduranın özen yükümlülüğüne ilişkin fiilin hem de hayvanın hareketinin hukuka aykırı olması gerekmektedir.

3.4. Zarar

Sorumluluk hukukunun en önemli kavramı zarardır. Zira tazminat borcunun doğabilmesi için hukuka aykırı fiil neticesinde bir zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir.⁴⁶⁵

Doktrinde, zarar kavramı dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Dar anlamda zarar, kişinin sadece maddi zararını ifade ederken; geniş anlamda zarar, hem maddi zararı hem de manevi zararı ifade etmektedir.⁴⁶⁶ Maddi zarar, “*kişinin malvarlığında iradesi dışında meydana gelen*

ederken; kusur kavramı ise failin davranışının kınanan bir davranış olması ile ilgilidir (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 14).

⁴⁶² Karahasan, *Sorumluluk*, 506-507; Yüce, “Roma ve Türk”, 416.

⁴⁶³ Karahasan, *Sorumluluk*, 507.

⁴⁶⁴ Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 58.

⁴⁶⁵ Tiftik, *Maddi Tazminat*, 51; Elif Aydın Özdemir, *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar Ve Tazmini* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2013), 22; Feyzioğlu, *Borçlar*, 471-472.

⁴⁶⁶ Tiftik, *Maddi Tazminat*, 51; Aydın Özdemir, *Maddi Zarar*, 22; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 63.

eksilmedir”.⁴⁶⁷ Manevi zarar ise “kişilik değerlerinde iradesi dışında meydana gelen eksilmedir”.⁴⁶⁸

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda da tazminat borcunun doğabilmesi için başkasının bir zarara uğramış olması gerekmektedir.⁴⁶⁹ Meydana gelen zarar, maddi veya manevi zarar olabilir.⁴⁷⁰ Hayvanın hareketi neticesinde meydana gelen zararın bir özelliği yoktur. Zarar, kişiye yönelik olabileceği gibi şeye veya cismani bütünlüğün bozulmasına yönelik de olabilir.⁴⁷¹

Tarladaki ekinlerin büyükbaş hayvanlar tarafından otlanması sebebiyle meydana gelen zarardan⁴⁷² veya hayvanın başka bir hayvana verdiği zarardan⁴⁷³ ya da köpeğin

⁴⁶⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 590. Feyzioğlu, zararı, “bir kimsenin malvarlığında rızası dışında meydana gelen eksilmeler” olarak tanımlamıştır. Maddi zararı ise “bir kimsenin malvarlığında, rızası olmadan meydana gelen ve para ile kıymeti takdir olunabilen eksilme”, olarak tanımlamıştır (Feyzioğlu, *Borçlar*, 473).

⁴⁶⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 600-601.

⁴⁶⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 721; Antalya, *Borçlar*, 377; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 516; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 429; Köroğlu, “Hayvan Bulunduran”, 230.

⁴⁷⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 721; Antalya, *Borçlar*, 377; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 161; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 87; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 429; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438; Saymen, *Köylünün ve Ziraatın Yeri*, 297.

⁴⁷¹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 152; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 515; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 422; Tunçomağ, *Borçlar*, 578; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 429; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438; Saymen, *Köylünün ve Ziraatın Yeri*, 297.

Doktrinde, maddi zarar çeşitli ayrımlara tabi tutularak ele alınmaktadır. Bunlar, fiili zarar-yoksun kalınan kar, şahsa verilen zarar-şeyaya verilen zarar-diğer zararlar, doğrudan doğruya zarar-dolaylı zarar şeklindedir. Fiili zarar, malvarlığının aktif kısmının azalması veya malvarlığının pasif kısmının artması sonucunda meydana gelir. Yoksun kalınan kar ise gelecekteki malvarlığı artışına engel olunması ile ortaya çıkan zarardır (Tiftik, *Maddi Tazminat*, 52; Aydın Özdemir, *Maddi Zarar*, 47-49; Eren, *Borçlar Genel*, 595-596).

Şahsa verilen zarar, kişinin hayatına veya bedensel bütünlüğünün ihlal edilmesi nedeniyle malvarlığındaki azalmadır. Şeyaya verilen zarar ise maddi malların kaybedilmesi, tahrip edilmesi veya hasara uğratılması ile ortaya çıkan zarardır. Diğer zararlar ise bu zararların dışında kalan şahıs varlığının ihlalinin doğan zararlardır (Tiftik, *Maddi Tazminat*, 52; Aydın Özdemir, *Maddi Zarar*, 48-49; Eren, *Borçlar Genel*, 597-598; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 69).

Doğrudan doğruya zarar, “zarar verici olayın ilk ev en yakın sonucu olan zarardır”. Dolaylı zarar ise “zarar verici olayın ilk ve en yakın sonucuna bağlı olan ve ondan doğan zarardır” (Tiftik, *Maddi Tazminat*, 52).

⁴⁷² Y 3. HD, 22.11.2018, E 2017/2486, K 2018/11980 sayılı ilamında, “...Mahkemece; dinlenen tanık beyanlarına göre davalılara ait hayvanların davacıya ait taşınmaza zarar verdiği, zarar veren hayvanlar arasında davalıların hayvanlarının da olduğu belirlendiğinden davacının talep edebileceği zarar miktarının davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken, delillerin yanlışlığı değerlendirilmediği sonucunda yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019); Y 3. HD, 02.07.2018, E 2016/21057, K 2018/7433, https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019; Y 3. HD, 02.10.2013, E 2013/10676, K 2013/13759, https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019.

⁴⁷³ YHGK, 06.05.1953, E 66, K 66 sayılı ilamında, “...davacının bağlı olan atının ayağını davalının atının kırdığı anlaşılmış ve hayvanın ika ettiği zarardan Borçlar Kanununun 56. maddesi gereğince

çocuğun yüzünü ısırarak vermiş olduğu maddi ve manevi zarardan⁴⁷⁴ hayvan bulunduran sorumludur.

Hayvanın maliki ile hayvan bulunduranın farklı kişiler olması halinde hayvan, malikine karşı da zarara sebep olabilir. Hayvanın malikinin hayvan bulunduranın gerekli özeni göstermemesinden dolayı, diğer hayvanları veya beden bütünlüğü zarara uğrarsa hayvan bulunduranın sorumluluğuna dayanarak zararının giderilmesini isteyebilir. Ancak hayvanın maliki, hayvanın bizzat kendisinin uğradığı zararlardan dolayı hayvan bulunduranın sorumluluğuna göre değil, hayvan bulunduran ile aralarındaki sözleşme gereğince zararın tazminini isteyebilir.⁴⁷⁵

3.5. İlliyet Bağı

Hukuki sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için zarar ile sorumluluğu doğuran olay veya fiil arasında sebep sonuç ilişkisinin yani illiyet bağının olması gerekmektedir.⁴⁷⁶ Doktrinde illiyet bağına açıklayan iki temel teori bulunmaktadır.

davalı mesul tutulmuştur...” (Dalamanlı, *Şerh*, 595); Y 4.HD, 12.03.1981, E 1591, K 3059, Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2761-2762; Y 3. HD, 03.12.1963, 9774/8657, Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 319, dn. 8; Y 3. HD, 24.09.2012, E 2012/17037, K 2012/1909, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019.

⁴⁷⁴ Y 3. HD, 28.05.2018, E 2016/19378, K 2018/5863 sayılı ilamında, “...Davacılar; müşterek çocukları ...'in 03/04/2008 günü ... otogarinin içinde arkadaşları ile oyun oynarken davalıya ait köpeğin saldırısına uğradığını ve ağır yaralandığını, davalının köpeğini hiç bir önlem alınmaksızın başı boş bir şekilde sokağa bıraktığını, ...'ın yanağında ve dudağında derin kesilerin meydana geldiğini ve yüzünde sabit iz oluştuğunu, bu saldırı nedeniyle psikolojilerinin ciddi bir şekilde bozulduğunu ve manevi zarara uğradıklarını, ayrıca sosyal güvenlik kurumu tarafından karşılanmayan tedavi giderleri bakımından da maddi zararlarının bulunduğunu belirterek, fazlaya ilişkin haklarının saklı kalmak kaydıyla 50.000 manevi ve 2.000,00 TL maddi zararın davalıdan tahsiline karar verilmesini istemiştir...” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019); Y 3. HD, 22.01.2018, E 2016/8953, K 2018/387, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019; Y 3. HD, 15.02.2018, E 2016/13323, K 2018/1116; <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019; YHGK, 17.02.2010, E 2010/4-77, K 2010/82, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019.

⁴⁷⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 163, dn. 84; Y 13. HD, 01.10.2013, E 2013/14352, K 2013/23985 sayılı ilamında, “...Taraflar arasında sözleşme ilişkisi mevcut olup davacının ve tüm köy halkının hayvanını davalı çoban otlatmakta ve karşılığında da yıllık bir ücret almaktadır. Davalının sorumluluğu haksız fiil olmayıp sözleşmesel sorumluluktur. Somut olay değerlendirildiğinde, davalının davacının yaşadığı köyün hayvanlarının çobanlığını yaptığı, olay günü de hayvanların otlatılmak üzere teslim edildiği ancak davalının hasta olması nedeniyle hayvanları davalının oğlunun otlatmaya götürdüğü, otlatma esnasında davacıya ait hayvanın başka bir hayvan tarafından sulama kanalına düşürüldüğü ve boğularak öldüğü taraf beyanlarından ve dosya kapsamından açıkça anlaşılmaktadır. O halde davalı, davacıya verilen zarardan sorumludur. Bu nedenle davanın esasına girilip taraf delilleri toplanarak sonucuna uygun karar verilmesi gerekirken yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup, bozmayı gerektirir...” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019).

⁴⁷⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 607; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 397; Antalya, *Borçlar*, 277.

Bunlar, şart teorisi ve uygun illiyet bağı teorisi⁴⁷⁷ Şart teorisine göre, zararın oluşması için zorunlu olan her bir fiil ile zarar arasında illiyet bağı vardır.⁴⁷⁸ Uygun illiyet bağı teorisine göre, yaşam deneyimlerine ve olayların normal akışına göre zararın meydana gelmesinde en uygun olan olay ile zarar arasındaki bağ önemlidir.⁴⁷⁹ Türk hukukunda hâkim görüş, uygun illiyet bağı teorisi⁴⁸⁰

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilmesi için hayvanın hareketi ile zarar arasında uygun illiyet bağının olması gerekmektedir.⁴⁸¹ Yani, zararın hayvanın hareketi neticesinde meydana gelmiş olması gerekmektedir. Zarar ile hayvanın hareketi arasında uygun illiyet bağı yoksa hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilemez.⁴⁸²

Yargıtay bir kararında, arıların gül hasadı yapan işçileri sokması ve tedirgin etmesi sebebiyle uğranılan zararın davalılara ait arılar tarafından meydana getirildiği ispat edilemediği için davanın reddine karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁸³ Bir başka kararında ise yonca ekili olan ve erik, elma ve söğüt ağaçlarının da bulunduğu

⁴⁷⁷ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 397; Eren, *Borçlar Genel*, 609; Antalya, *Borçlar*, 279.

⁴⁷⁸ Antalya, *Borçlar*, 279; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 397.

⁴⁷⁹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 397; Eren, *Borçlar Genel*, 612; Antalya, *Borçlar*, 281.

⁴⁸⁰ Eren, *Borçlar Genel*, 611; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 398.

⁴⁸¹ Eren, *Borçlar Genel*, 721; Antalya, *Borçlar*, 377; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 521; Bozer, *Borçlar*, 105; Aybay, *Borçlar*, 88; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 89; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 153; Nomer, *Borçlar*, 134; Karahasan, *Sorumluluk*, 508; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 142.

⁴⁸² Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 521; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 162.

⁴⁸³ Y 3. HD, 17.03.2016, E 2016/3770, K 2016/4146 sayılı ilamında, “...Yerel Mahkemece; 2012 gül hasadı sırasında bal arılarının davacının gül bahçesine yoğun şekilde gelerek işçileri soktukları, tedirgin ettikleri böylece işçilerin verimlerini düşürdükleri, geç toplanan bir kısım güllerin randıman ve ağırlıklarının azaldığı, davacının maddi yönden zarar gördüğü, davalıların kovanlarının gül bahçesine mesafesinin 1.300-1400 metre, yerel arıcıların kovanlarının mesafesinin ise 3,5-4 km olması karşısında davacının gül bahçesine gelerek zarar veren arıların davalılara ait olduğu gerekçe gösterilerek davanın kısmen kabulü ile 3.700 TL alacağın 07.06.2012 tarihinden itibaren yasal faiziyle birlikte davalılardan müştereken ve müteselsilen tahsiline karar verilmiştir ... Türk Medeni Kanunu’nun 6.maddesi uyarınca kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça taraflardan her biri hakkını dayandırdığı olguların varlığını kanıtlamakla yükümlüdür. Gerek doktrinde, gerek Yargıtay İçtihatlarında kabul edildiği üzere ispat yükü hayatın olağan akışına aykırı durumu iddia eden ya da savunmada bulunan kimseye düşer. Öte yandan ileri sürdüğü bir olaydan kendi yararına haklar çıkarmak isteyen kimse iddia ettiği olayı kanıtlaması gerekir. Somut olayda; gül hasadı esnasında bir kısım arılar nedeniyle işçilerin gül toplama kapasiteleri düşmüş, geç toplanan ve ağırlıkları, randımanları azalan ürün nedeniyle davalı zarara uğramış ise de, meydan gelen zararın davalılara ait arıların yol açtığı ispat edilemediği göz önünde bulundurularak davanın reddine karar verilmesi gerekirken yanılığlı değerlendirme ve yazılı gerekçe ile davanın kısmen kabulüne karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir ...”
(<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019).

taşınmaza davalının hayvanları tarafından zarar verildiği ispat edilemediği için davanın reddine karar verilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴⁸⁴

İllyet bağıını kesen hallerin olması halinde, hayvan bulunduran sorumluluktan kurtulur.⁴⁸⁵ İllyet bağıını kesen haller ise mücbir sebep, zarar görenin ağır kusuru ve üçüncü kişinin ağır kusurudur.⁴⁸⁶

Yargıtay, zarar görenin, hayvan bulunduranın köpeğinin de olduğu bahçesinde bulunmasını⁴⁸⁷ veya hayvana taş atması şeklindeki hareketini⁴⁸⁸ hayvan bulunduranın

⁴⁸⁴ Y 3. HD, 17.02.2016, E 2016/152, K 2016/2004 sayılı ilamında, “...Dosyanın incelemesinde; davacı tarafından dava konusu taşınmaza davalıya ait hayvanların zarar verdiği iddia edilmiş, davalı tarafça iddianın soyut olduğu savunmasında bulunulmuştur. Keşif sırasında dinlenen mahalli bilirkişi ... beyanında; “Dava konusu yerin ...'e ait olduğunu, davacının taşınmazındaki ağaçların zarar gördüğünü, ancak bu zararın nasıl meydana geldiğini bilmediğini, ağaçların değerinin ne kadar olduğunu bilmediğini, dava konusu taşınmazın etrafının tamamının çitle çevrili olmadığını, çit olan yerlerden hayvanların geçemeyeceğini ancak açık yerlerden geçeceğini”, Tarafların ortak tanığı ... beyanında ise; “ davacı ve davalının komşuları olduğunu, davalının hayvancılıkla uğraştığını, kendisinin de hayvancılık yaptığını, hayvanların üst dişlerinin olmadığını, ağaçları kemiremeyeceklerini ancak başka şekilde zarar verebileceklerini, hayvanların dava konusu taşınmaza girdiklerini duymadığını ve görmediğini, dava konusu taşınmazın bulunduğu yerin herkesin hayvancılıkla uğraştığı yer olduğunu, başkasının hayvanının da davacının ağaçlarına zarar verebileceğini” ifade etmiştir. Hal böyle olunca; mahkemece davacı tarafından davalıya ait hayvanların taşınmazına zarar verdiği iddiası ispatlanmadığından davanın reddine karar verilmesi gerekirken, delillerin yanlışlığı değerlendirilmesi sonucunda yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019).

⁴⁸⁵ Eren, Borçlar Genel, 721; Antalya, Borçlar, 377.

⁴⁸⁶ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 523.

⁴⁸⁷ Y 3. HD, 16/05/2019, E 2017/13265, K 2019/4609 sayılı ilamında, “...Somut olayda, davalının evinin bahçesinde bulunan köpek ile yine bakım ve gözetimini yaptığı komşusunun köpeğinin saldırması sonucu, davacının kaçarken düşüp yaralandığı sabittir. Davalı yukarıda açıklanan yasal düzenleme gereğince kusursuz sorumlu olup, davacının davalının bahçesinde bulunması, davalının sorumluluğunun niteliği itibarıyla başlı başına illiyet bağıını kesecek boyutta-nitelikte bir hareket olarak kabul edilemez. Buna göre, olayın gelişim biçimi ve hayvan bulunduranın sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalının meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, davacının ise müterafik kusuru olup olmadığı değerlendirilmek suretiyle, hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hukuki olmayan gerekçelerle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019).

⁴⁸⁸ Y 3. HD, 01.10.2018, E 2016/21918, K 2018/927 sayılı ilamında, “...Somut olayda, davalının ilçe merkezinde bulunan evinin bahçesinde büyükbaş hayvanlarını otlattığı ve bu sırada davalıya ait hayvanın (tosunun) saldırması sonucu davacının yaralandığı sabittir. Davalı yukarıda açıklanan yasal düzenleme gereğince kusursuz sorumlu olup, mahkeme gerekçesinde dayanak yapılan davacının hayvana taş atması şeklindeki hareketi, davalının sorumluluğunun niteliği itibarıyla başlı başına illiyet bağıını kesecek boyutta-nitelikte bir hareket olarak kabul edilemez. Bu husus ancak davacı bakımından müterafik kusur olarak değerlendirilebilir. Buna göre, yukarıda açıklandığı şekilde olayın gelişim biçimi ve hayvan idare edenin (hayvan tutucusunun) sorumluluğunu düzenleyen ilkeler birlikte değerlendirildiğinde, davalının meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, konusunda uzman bilirkişiden tarafların kusur durumuna ilişkin taraf ve yargıtay denetimine elverişli rapor alınarak, davacının müterafik kusuru olup olmadığı da değerlendirilmek suretiyle, hasıl olacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde davanın reddine karar verilmesi doğru

sorumluluğunun niteliği gereğince başlı başına illiyet bağıni kesecek nitelikte olmadığını belirtmiştir. Ancak etrafı çitle çevrili bahçeye giren çocuğun köpek tarafından ısırıldığı olayda, zararın çocuğun hareketi sebebiyle meydana geldiğini ve hayvan bulunduranın sorumlu olmayacağına karar verilmiştir.⁴⁸⁹

3.6. Hayvan Bulunduranın Kurtuluş Kanıtı Getirememesi

Türk Borçlar Kanunu m. 67/2’de, hayvan bulunduranın, hayvanın meydana getirdiği zararın doğmasını engellemek için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabileceği belirtilmiştir.⁴⁹⁰ Kanun koyucu, bu hüküm ile hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmediğini varsayarak kanuni karine koymuştur.⁴⁹¹ Hayvan bulunduran, özen yükümlülüğünü yerine getirdiğini ispat edemezse, yani kurtuluş kanıtı getiremezse doğan zarardan sorumlu olur.⁴⁹²

Özen yükümlülüğünün yerine getirilmesinde kriter olarak objektif özen dikkate alınmaktadır.⁴⁹³ Hayvan bulunduranın eğitimi, yetiştiği çevre gibi sübjektif kriterler hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmesinde dikkate alınmamaktadır.⁴⁹⁴

görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir...”
(<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019).

⁴⁸⁹ YHGK, 24.03.1954, E 3/50, K 49 sayılı ilamında, “... davacını oğlu, davalının etrafı çitle çevrili bahçesine girmiş ve zincirini koparan köpek de çocuğu kovalayarak ısırılmıştır. Etrafı çitle çevrili olan bahçenin herkesin serbestçe girebileceği yerlerden madut olmadığı aşikardır. Şahitlerden bir kısmının zaman zaman bu bahçeye girip su içtiklerini söylemeleri, kendilerine bu yolda müsaade ve müsamaha edildiğine delalet etmez. Kaldı ki, şahitler, gördükleri takdirde, bahçıvan tarafından kovalandıklarını da ifade etmişlerdir. Görülüyor ki, hakkı olmadığı ve kaçınılmaz bir sebebe dayanmadığı halde komşusunun bahçesine giren çocuk, zarara kendi fiili ile sebebiyet vermiştir... vaka çocuğun hakkı olmadığı halde davalının bahçesine girmesinden neşet etmiştir. Bu esaslı amil de davalıyı BK nun 56. maddesinde tedvin edilen mesuliyet hükümlerinin neticelerinden tahlis eder...” (Olgaç, Kazai, 490, dn. 4).

⁴⁹⁰ Kostakoğlu, *Gereğeli ve Açıklamalı*, 95; Kayhan, *Borçlar*, 249.

⁴⁹¹ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 164-165; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Metin, “Hayvan Bulunduran”, 247. Oğuzman/Öz, bu karineyi fiil karinesi olarak adlandırmaktadır (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 165).

⁴⁹² Antalya, *Borçlar*, 378; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 165; Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 139; Hatemi, *Sözleşme Dışı Sorumluluk*, 84; Y 11. HD, 10.02.2005, E 2004/4365, K 2005/1034, Günay, *Şerh*, 301; Y 4. HD, 01.12.1949, E 6938, K 6344, Dalamanlı, *Şerh*, 596.

⁴⁹³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 166; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398; Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 148; Deschenaux ve Tercier, *Sorumluluk*, 90; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 148; Antalya, *Borçlar*, 378; Belgesay, “Kararlar”, 852; Feyzioğlu, *Borçlar*, 649; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190. Kılıçoğlu, makul bir hayvan bulunduranın dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir (Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190).

⁴⁹⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 166; Eren, *Borçlar Genel*, 726; Antalya, *Borçlar*, 378; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190.

Özen yükümlülüğünün ölçüsü her somut olayın hal ve şartlarına göre objektif olarak değerlendirilir.⁴⁹⁵ Hayvanın yaşı, cinsi, tehlikeliliği, kullanılma tarzı, huyu ve tepkisine göre gösterilmesi gereken özen değişir.⁴⁹⁶ Örneğin, köpeğine tasma takmayan⁴⁹⁷ veya vahşi hayvanı sağlam kafeste bulundurmayan⁴⁹⁸ hayvan bulunduran, hayvanın başkasına zarar vermesi halinde gerekli özeni göstermediği için sorumlu olur.⁴⁹⁹ Hayvan bulunduran, hayvanın zarar verme tehlikesini göz önünde bulundurarak özen yükümlülüğünü yerine getirmelidir.⁵⁰⁰ Örneğin, yırtıcı av köpeğini başıboş bırakan hayvan bulunduran, hayvanın verdiği zarardan sorumludur.⁵⁰¹

⁴⁹⁵ Antalya, *Borçlar*, 378; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 166; Önen, *Borçlar*, 162; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 429; Karahasan, *Sorumluluk*, 509; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 522; Ateş, “Uygulamada”, 159. İsviçre Federal Mahkemesi 1. HD, 21.02.2019, 4A_36/2019 sayılı Kararında, “...İBK m. 56/1’de düzenlenen sorumluluk, objektif özen yükümlülüğü ihlaline dayanır. Kurtuluş kanıtı getirilmesi, sıkı şartlara bağlıdır. Hayvan bulunduran, genel özen yükümlülüğüne uygun davrandığına dayanarak sorumluluktan kurtulamaz. tam tersi, objektif açıdan zorunlu olan ve somut olayın şartlarının gerektirdiği tüm tedbirleri aldığı ispat etmek zorundadır. Eğer sorumlu tutulmamasını gerektiren vakıalar bakımından tereddüt varsa, hayvan bulunduranın sorumlu olduğu kabul edilir. Somut özen yükümlülükleri, ilk etapta güvenlik ve kazadan korunmasına ilişkin yürürlükteki kurallara göre belirlenir. Eğer, kanunda veya diğer mevzuatta bu tarz davranış kuralları öngörülmemişse ve ilgili özel kurumlardan da genel kabul gören hükümler ihdas etmemişse, somut olayın tüm seyri dikkate alınarak hangi tür özenin gösterilmesi gerektiğinin araştırılması gerekir...” [Kerem Öz, “İsviçre Federal Mahkemesi I. Hukuk Dairesi’nin Hayvan Bulunduranın Hukuki Sorumluluğuna İlişkin Güncel Bir Kararı”, *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7/13 (2019): 399].

⁴⁹⁶ Antalya, *Borçlar*, 378; Eren, *Borçlar Genel*, 725; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398; Önen, *Borçlar*, 162; Arsebük, *Borçlar*, 285; Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 148; Tuhr, *Borçlar*, 399; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 155; Karahasan, *Sorumluluk*, 509; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 522; Oftinger, “Çiftçi”, 321-322; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190; Saymen, *Köylünün ve Ziraatın Yeri*, 296; Y 4. HD, 25.11.1993, E 1081, K 13614 sayılı ilamında, “... Kanunun öngördüğü bu özen borcu, zararın gerçekleşmesini önlemeye elverişli ve hayvan güdenin almak zorunda olduğu tedbirlerin tümünü kapsar. Durum ve koşullara göre, gereken özenle gözetim gösterilmez ya da gösterilmiş olsa idi zararın önlenemeyeceği kanıtlanmaz ise, hayvan güden sorumlu olur. Özenle gözetim, hayvanın cinsine, özellikle huyuna göre takdir edilir. İnceleme konusu olan bu işte dosyada bulunan olay mahallinin resminin tetkikinden, davalıyı yeni yavrulayan köpeğini evine bitişik vaziyetteki, bir tarafı tamamen açık olan yol üzerindeki barakada barındırdığı anlaşılmaktadır. davacı taraf köpeğin bağlandığı zincirin çok uzun olduğunu iddia etmektedir. Köpeğin barındırıldığı barakanın herkesin girmesi caiz olmayan vasıfta bir yer olmadığı düşünülmeksizin ve davacı tarafın zincirin uzunluğu konusundaki iddiası araştırılmaksızın, esik inceleme sonucu davanın reddine karar verilmiş olması bozmayı gerektirmiştir...” (Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2760).

⁴⁹⁷ Eren, *Borçlar Genel*, 725.

⁴⁹⁸ Arsebük, *Borçlar*, 285, dn. 12. Velidedeoğlu/Kaynar, vahşi hayvanların sağlam kafeslere konulmasının yanında kafese yaklaşılmaması için gereken tedbirlerin alınması ve diğer tüm tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmişlerdir (Velidedeoğlu ve Kaynar, *Borçlar*, 124-125).

⁴⁹⁹ Y 4. HD, 07.04.2004, E 2003/14911, K 2004/4505 sayılı ilamında, “... Davacının hayvanına sahip olmaması, gerekli önlemleri almaması ve hayvanın ortalıkta başıboş kalmasına neden olması davacının da ihmali olduğunu gösterir...” (Günay, *Şerh*, 301); Y 4. HD, 04.12.1997, E 1997/7235, K 1997/11558, Günay, *Şerh*, 302.

⁵⁰⁰ Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 398; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 438; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 190.

⁵⁰¹ Y 4. HD, 18.03.1980, E 2696, K 3507 sayılı ilamında, “... Olayımızda, davalı hayvan sahiplerinin köpeklerini başıboş bıraktıkları ve köpeklerin davacıya ait tavuk çiftliğine girip tavukları kümes içinde boğduğu ve diğer tavuklara da zarar verdiği gerçeğine göre, davalıların, hayvanları

Hayvan bulunduranın aldığı önlemlerin yerel örf'e uygun olması sorumluluktan kurtulması için yeterli değildir.⁵⁰² Durumun gerektirdiği tüm önlemlerin alınmış olması gerekmektedir.⁵⁰³

Hayvan bulunduran, hayvanın zarara sebep olmaması için gerekli özeni gösterirken, muhafaza, gözetme ve bakım ödevlerini yerine getirmesi gerekmektedir.⁵⁰⁴ Hayvan bulunduran, hayvanı durumuna göre başkalarına zarar vermeyecek şekilde muhafaza etmelidir.⁵⁰⁵ Örneğin, Yargıtay, hayvan bulunduranın satın aldığı büyükbaş hayvanları aracına yüklerken hayvanlardan birinin yola fırlayarak zarara sebep olduğu olayda kurutuluş kanıtından yararlanma şartlarının oluşmadığını belirtmiştir. Olayda hayvanların iple bağlandığı aracın üstünde branda veya ağ örtüsü gibi engelleyici malzemenin olmadığı ve yükleme yapılan yerin trafiği yoğun olan ana yola 30 metre mesafede olması hususları dikkate alınmıştır.⁵⁰⁶ Ayrıca hayvan bulunduranın

üzerinde gerekli özen ve gözetim ödevlerini göstermemiş bulundukları açıkça anlaşılmaktadır. Esasen davalılar bu konuda gerekli özeni göstermiş olsalar dahi zarara engel olamayacaklarını da ispatlayamamışlardır. BK'nun 56. maddesindeki dikkat ve özen kavramı, zararın doğmasına engel olmak için alınması gerekli önlemleri içine alır. Bu önlemlerinin alınmamasında, hayvan idare edenin kusuru bulunmaması durumu değiştirmez. Bu bakımdan, hayvan idare eden kimse hiçbir kusuru bulunmasa da (doğan zarardan yukarıda anılan tedbirleri aldığını ispatlayamadıkça) sorumlu tutulur. Davalıların yirtıcı av köpeklerini başıboş bırakmak suretiyle dikkat, özen ve gözetim ödevini yerine getirmediikleri gerçekleşmiştir. O halde davacıya ait tavuk çiftliğinin içinde bulunan bir kümesin telinin bir hayvan girecek kadar açık olması olgusu, birlikte bir kusur ve hele hele tüm tazminatın kaldırılmasını gerektiren birlikte kusur olarak nitelendirilemez. Çünkü teldeki bu bozukluk, olayın meydana gelişi, yani gerçekleştirme şekli itibarıyla zararın meydana gelmesine asla etkili değildir ve davacının bu davranışı ile zarar arasında bir illiyet bağı oluşturmaz..." (Uygur, Sorumluluk ve Tazminat, 2758).

⁵⁰² Karahasan, Sorumluluk, 509; İnal, "Hayvanın Hukuki Kişiliği", 53; Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 190.

⁵⁰³ Kararlar için bkz. Olgaç, Kazai, 496; BGE 39 II 536=JdT 1914 I 235 [Şener Akyol, Medeni Hukukla İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararları I (İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1980), 17].

⁵⁰⁴ Eren, Borçlar Genel, 726; Kılıçoğlu, Sorumluluk, 398; Ateş, "Uygulamada", 160; BGE 85 II 243=JdT 1960 409, Karl Oftinger, Borçlar Kanununun Genel Kısımına İlişkin Federal Mahkeme İçtihatları, Çev. Kemal Dayınlarlı (Ankara: Olgaç Basımevi, 1985), 330-333; Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 190.

⁵⁰⁵ Eren, Borçlar Genel, 726; Antalya, Borçlar, 378.

⁵⁰⁶ Y 17. HD, 30.11.2015, E 2015/5736, K 2015/13018 sayılı ilamında, "...Davacı tarafın, hayvan sahibinin sorumluluğuna ilişkin kurtuluş beyyinesinden yararlanabilmek bakımından delil olarak dayandığı davacı tanığı, davacının yükleme yapılan tır içinde hayvanları iple bağladığını, yükleme yapılan aracın üstünde branda ya da ağ örtüsü gibi engelleyici bir malzemenin bulunmadığını ifade etmiştir. Olay sonrasında düzenlenen kaza tespit tutanağına göre de, davacının hayvanlarını araca yükleme işini yaptığı yerin, araç trafiğinin yoğun olduğu ana yola 30 metre mesafede bulunduğu tespit edilmiştir. Anılan bu hususlar dikkate alındığında, davacının hayvanın sebep olduğu zararın oluşmaması için her tür tedbiri aldığını ilişkin kurtuluş beyyinesinden yararlanma şartlarının oluşmadığı görülmektedir. Mahkemece bu yönler göz önünde bulundurularak, davacının davaya konu trafik kazasında meydana gelen zarardan sorumlu olduğu gözetilerek, işin esasının incelenmesine geçilmeyişi doğru görülmüştür..." (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019). Hayvan

karayollarında, KTK m. 46/3 ve m. 69'a uyması gerekmektedir. Bu hükümlere aykırı hareket etmesi halinde kusurlu sayılmaktadır.⁵⁰⁷

Hayvan bulunduran, durumun gereği olan tüm gözetim ve bakım tedbirlerini almalıdır.⁵⁰⁸ Gözetimin kesintisiz olarak yerine getirilmesi şart değildir.⁵⁰⁹

Türk Borçlar Kanunu m. 67'de, BK m. 56'da yer alan “yahut bu dikkat ve itinada bulunmuş olsa bile zararın vukuuna mani olamayacağını ispat etmedikçe tazmine mecburdur” hükmüne yer verilmemiştir.⁵¹⁰ Zira bu hüküm illiyet bağının kesilmesine ilişkindir. Bu yüzden, özel olarak kanunda düzenlenmesine gerek

bulunduranın kurtuluş kanıtı getirmesi ile ilgili İsviçre Federal Mahkemesi kararları için bkz. Akyol, *Federal Mahkeme Kararları*, 17, 27, 38.

⁵⁰⁷ Karahasan, *Sorumluluk*, 510-511; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 155. KTK m. 46/3, “Karayollarının belirli kesimlerinde, bu yollardan faydalanma zorunda olan hayvan sürücülerini, hayvanlarını veya hayvan sürülerini gidiş yönünde yolun en sağından ve en az genişlik işgal ederek ve imkân olduğunda taşıt yolu dışından götürmek zorundadırlar” şeklindedir. KTK m. 69, “(1)Yerleşim birimleri dışındaki karayolunda, taşıt yolu üzerinde zorunlu haller dışında hayvan bulundurmak, karayollarının yasaklanmamış kesimlerinde ise hayvanla çekilen veya elle sürülen araçları, hayvanları, hayvan sürülerini ve binek hayvanlarını trafik kurallarına uymadan sürmek ve bunları sürme yeteneğinden yoksun kimselerin yönetimine vermek veya başıboş bırakmak yasaktır. (2) Bu madde hükümlerine uymayanlar 1 800 000 lira para cezası ile cezalandırılırlar. Ancak başıboş hayvan bırakma yasağına riayet etmeyerek trafik kaza-sına sebebiyet veren faile üç ay hafif hapis cezası uygulanır. (3)Taşıt yolunu kullanmak zorunda olan hayvan sürü ve kümelerini sevk ve idare edenler yönetmelikte belirtilen usul ve şartlara uymak zorundadırlar” şeklindedir. Karayolları Trafik Yönetmeliği m. 139, “Hayvanla çekilen ve elle sürülen araçları sürenler ile hayvan sürücülerini hakkında aşağıdaki kurallara uygulanır.

a) Yasaklar;

(1) Yerleşim birimleri dışındaki karayollarında taşıt yolu üzerinde mecburi haller dışında hayvan bulundurmak,

(2) Karayollarının bunlara yasaklanmamış olan kesimlerinde hayvanla çekilen ve elle sürülen araçları, hayvanları, hayvan sürülerini ve binek hayvanlarını trafik kurallarına uymadan sürmek,

(3) Bunları sürme yeteneğinden yoksun kimselerin yönetimine vermek veya başıboş bırakmak,

(4) Sürü veya kümeleri; gerekli tedbirleri almadan tünellerden geçirmek,

(5) İşaretleme ile girmelerinin yasaklandığı açıkça belirtilen yol kesimlerine girmek yasaktır.

b) Taşıt yolunu kullanmak mecburiyetinde kalan hayvan sürücüsü ve kümelerini sevk ve idare edenler;

(1) Sürü veya kümelerin boyunu 30 metreden kısa tutmak,

(2) Boyu 30 metreyi aşan sürü veya kümeleri kısımlara ayırmak ve ayrılan kısımlar arasında en az 30 metre uzunlukta açıklıklar bırakmak,

(3) Sürü ve kümelerin, tünellerden geçirilmesinde; gece ve gündüz oluşuna göre her iki taraftan 150 metre mesafedeki kırmızı ışık veya kırmızı bezle, bunların olmaması halinde beyaz bezle işaret verilip, tünele yaklaşan araçların durdurulmasını sağlamak ve bu işaretleri geçiş tamamlanıncaya kadar devam ettirmek,

(4) Taşıt yolunun en sağ şeridinde bulunmak ve bu şeridin mümkün olan en az genişlikte bir kısmını işgal etmek zorundadırlar” şeklindedir.

⁵⁰⁸ Eren, *Borçlar Genel*, 726.

⁵⁰⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 726.

⁵¹⁰ Ayan, *Borçlar*, 274; Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 96; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 166; Antalya, *Borçlar*, 378; Süleyman Yılmaz, “Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler” , *AÜHFD*, 59/3 (2010): 567; Ateş, “Uygulamada”, 159. Oğuzman/Öz, bu düzenlemeyi nedensellik karinesi olarak adlandırmaktadır (Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 166); Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 164.

duyulmamıştır.⁵¹¹ Hayvan bulunduran, illiyet bağının kesildiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Uygun illiyet bağının olmaması halinde sorumlulukta söz konusu değildir.⁵¹²

⁵¹¹ Ayan, *Borçlar*, 274; Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 96; Demir, *Yenilik ve Değişiklikler*, 22; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 423; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439; Antalya, *Borçlar*, 378; Yılmaz, “Yeni Hükümler”, 567; Ateş, “Uygulamada”, 159; Akartepe, “Yenilikler ve Değişiklikler”, 164. Nomer, Kanun’da değişiklik yapılmadan önce nedensellik karinesinin kabul edildiğini ve hayvan bulunduranın illiyet bağının bulunmadığını ispat ederek sorumluluktan kurtulduğunu, ancak yapılan değişiklikle Kanun’da bu hükme yer verilmediğini ve yüzden de illiyet bağının ispat külfetinin zarar görene ait olduğunu ifade etmiştir (Nomer, *Borçlar*, 134).

⁵¹² Ayan, *Borçlar*, 274; Reisoğlu, *Borçlar*, 189. Oğuzman/Öz, buradaki illiyet bağının, hayvan bulunduranın gerekli özeni göstermemesi ile zarar arasındaki illiyet bağı olduğunu ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 167.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HAYVAN BULUNDURANIN SORUMLULUĞUNUN HÜKÜM VE SONUÇLARI

4.1. Zararın Tazmini

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda kusur aranmadığı için hayvan bulunduran kusursuz olduğunu ispat ederek sorumluluktan kurtulamaz.⁵¹³ Hayvan bulunduranın kusurunun olması halinde kusurun derecesinin tazminatın belirlenmesinde önemi yoktur.⁵¹⁴ Ancak hayvan bulunduranın kusurlu olması halinde hayvan bulunduranın sorumluluğuna ilişkin karinelerin çürütülmesine engel olmaktadır. Ayrıca tazminatın indirilmesini gerektiren sebeplerin olması halinde dahi indirime engel olabilir.⁵¹⁵

Zararın kapsamının belirlenmesinde, haksız fiile ilişkin hükümler uygulanır.⁵¹⁶ Bir hayvanın hareketi neticesinde kişinin yaralanması halinde, tedavi giderleri, kazanç kaybı, kar mahrumiyeti gibi zararları ile manevi zararı;⁵¹⁷ ölmesi halinde ise defin

⁵¹³ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 168; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 423; Tunçomağ, *Borçlar*, 579; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 320; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 517.

⁵¹⁴ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 168; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 517.

⁵¹⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 168; Kaleli, “Hayvan Tutucusu (I)”, 320. Y 3. HD, 26.11.2019, E 2019/4263, K 2019/9309 sayılı ilamında, “...BK’nın 56 ncı (TBK 67) maddesi gereğince hayvan bulunduranın sorumlu tutulabilmesi için kusuru aranmaz ancak sorumluluktan kurtulabilmesi; hayvanı, hal ve şartlara göre, gerekli bulunan özenle gözetmiş olduğunu ya da bu özen gösterilmiş olsaydı bile, zararın önlenemeyeceğini ispat etmesine bağlıdır. Bu durumun ispat edilememesi halinde oluşan zararı tazmin etmek zorundadır. Bu zarar maddi bir zarar olabileceği gibi manevi bir zararda olabilir. Ancak hayvan tutucunun aynı zamanda kusuru varsa, bu kusur munzam (ek) kusur olarak göz önünde tutulur... Bu durumda, her ne kadar davalıya ait köpek, davacının müdahalesi nedeniyle korkuya bağlı tepkisel olarak sinirlenip davacıyı ısırması ise de, davalının da köpeğine, iyi eğitim vererek, kilosunu, saldırganlık durumunu, mevsimsel etkileri göz önünde bulundurarak, yeterli güce sahip (gerektiğinde müdahalede bulunabilecek güce ve yaşa) bir vekil-yardımcı marifetiyle sitenin ortak kullanım alanına tahsis edilmiş yere göndermesi gerekir iken, bu durumlara dikkat etmeden hareket eden davalın da bu bağlamda munzam kusurlu olduğu anlaşılmaktadır...” (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 07.11.2020).

⁵¹⁶ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 516; Berksoy, “Sorumluluk”, 2188.

⁵¹⁷ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 516-518; Berksoy, “Sorumluluk”, 2188-2189; Y 3. HD, 23.09.2013, E 2013/13620, K 2013/13056, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019; Y 4. HD, 04.05.2009, E 2008/11216, K 2009/6308 sayılı ilamında, “... Açıklanan

giderleri, ölüme kadar ki tedavi masrafları⁵¹⁸ sorumluluğun kapsamındadır. Ayrıca ölen kişinin yakınları, destekten yoksun kalma tazminatı ya da manevi tazminat isteyebilirler.⁵¹⁹

Hayvanın eşyaya verdiği zararlardan da hayvan bulunduran sorumlu olacaktır.⁵²⁰ Hayvanların kavgaları neticesinde birbirlerini yaralamaları halinde ise hayvan bulunduranlar, TBK m. 67'ye göre sorumlu olurlar.⁵²¹

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda tazminatın belirlenmesinde, durumun gereğine göre,⁵²² zarar görenin birlikte kusurunun bulunup bulunmaması⁵²³ ve

olayın gelişim biçimi, yaralanma derecesi ile yukarıda açıklanan ilkeler gözetildiğinde manevi tazminat istemi koşulları oluşan davacı baba ve anne yararına uygun bir manevi tazminat takdir edilmesi gerekirken, anılan kişilerin manevi tazminat istemlerinin yerinde olmayan yazılı gerekçe ile tünden reddedilmiş olması usul ve yasaya uygun düşmediğinden kararın bozulması gerekmiştir..." (Gökcan, Haksız Fiil, 325).

⁵¹⁸ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 516-518; Berksoy, "Sorumluluk", 2188.

⁵¹⁹ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 516-518; Berksoy, "Sorumluluk", 2188-2189; Y 3. HD, 04.12.2017, E 2016/9777, K 2017/16934, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019.

⁵²⁰ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 519; Berksoy, "Sorumluluk", 2189; Y 3. HD, 26.05.2016, E 2015/12776, K 2016/8248 sayılı ilamında, "...Maddi zarar, haksız eyleme maruz kalan şahsın mal varlığında, zarar verici eylem sonucu meydana gelen durum ile bu eylemden önce mevcut olan durum arasındaki fark olup, tazminatın amacı, mal varlığındaki eksilmenin giderilmesi ve onun eski duruma getirilmesinin sağlanmasıdır. Hukukumuzda gerçek zarar ilkesi geçerlidir. Buna göre zarar gören ancak haksız fiil nedeniyle uğradığı gerçek zararını haksız fiil sorumlusundan isteyebilir. Somut olayda mahkemece hükme esas alınan bilirkişi raporunda; 415 ada 10 parselin toplam 16.850 m2'sinin, 416 ada 6 parselin 5.920 m2'sinin zarar gördüğü, şeker pancarının dekara veriminin 8.5 ton ve fabrika alım fiyatının 130,00 TL olduğu belirtilerek, zarar hesabı yapılmıştır. Ancak bilirkişi, bu rakamlara nasıl ulaştığını raporunda açıklamamıştır. Rapor ekine verileri gösteren cetveller eklenmediği için rapor bu haliyle denetime elverişli değildir... Diğer taraftan, ekili ürünlerin hayvanlarca yenmesinin ardından davacının, bu tarihten sonra yapılacak hasat, nakliye ve pazarlama gibi giderleri yapmaktan kurtulduğu açıktır. Davacının zarar tarihinden sonraki aşamada yapacağı hasat, nakliye ve pazarlama vb. giderlerin yapılmasına ihtiyacı kalmadığından bu giderlerin, zararın denkleştirilmesi kuralı uyarınca hesaplanan tazminat miktarından indirilmesi gerekirken, bilirkişi raporunda, davacının yapmadığı giderler belirlenmemiş, belirlenen tazminat tutarından indirilmemiştir. Ayrıca tespit dosyaları içinde bulunan bilirkişi raporları ve ekindeki fotoğraflardan, hayvanların şeker pancarının toprağın üstünde kalan yaprak kısmını yedikleri anlaşılmaktadır. Buna göre şeker pancarı bitkisinin ekim ve hasat zamanı ile zarar gördüğü tarih birlikte değerlendirilerek, yapraklarının yenmesinin şeker pancarı bitkisine ne oranda zarar vereceği hususu üzerinde durulması gerekirken, davacının, zarar gören alanlardan hiç ürün almadığı varsayılarak hatalı hesaplama yapılmıştır..." (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019); Y 3. HD, 20.10.2015, E 2014/20477, K 2015/16200, <https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019.

⁵²¹ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 519; Berksoy, "Sorumluluk", 2189.

⁵²² Y 3. HD, 11.05.1951, E 7744, K 5344 sayılı ilamında, "...mahsulün zarar görmesi arpa ve çayırın biçme ve toplama ve nakil ve harman masraflarının tazminattan indirilmesi gerekir. Arpa ile orun şehirdeki rayici değil, fakat zararın vuku bulunduğu köydeki rayiç nazara alınmalıdır..." (Olgaç, Kazai, 491).

⁵²³ Y 3. HD, 03.10.2013, E 2013/10365, K 2013/13791 sayılı ilamında, "...Somut olaya bakıldığında yaralanma olayının davalılara ait köpeğin ısırmasından kaynaklandığı bu nedenle davalıların zarardan sorumlu olmaları gerektiği yönündeki mahkeme kabulünde bir isabetsizlik yoktur. Ne var ki

belirlenecek tazminatın hayvan bulunduranı yoksulluğa düşürüp düşürmeyeceğinin⁵²⁴ dikkate alınarak karar verilmesi gerekmektedir.⁵²⁵

Hayvan bulunduranın sorumluluğunda zamanaşımı TBK m. 72'e göre belirlenmektedir. Zarar görenin zararı ve hayvan bulunduranın kim olduğunu öğrendiği tarihten itibaren iki yıllık ve herhalde fiilin işlendiği tarihten itibaren 10 yıllık zamanaşımı başlamaktadır. Ayrıca tazminatın ceza kanunlarının daha uzun bir zamanaşımını öngördüğü cezayı gerektiren bir fiilden doğmuş olması halinde, bu zamanaşımı uygulanır.⁵²⁶ Hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü ihlal etmesinin ceza kanunlarına göre suç teşkil etmesi halinde, ceza zamanaşımı hayvan bulunduranın sorumluluğuna uygulanabilir.⁵²⁷

dosya kapsamına göre olayın gerçekleştiği tarihte küçük...’ın 3.5 yaşında bulunduğu, yaşı itibariyle yaptığı hareketlerin anlam ve sonuçlarını kavrayabilecek olgunlukta bulunmadığı bu nedenle sürekli olarak bir büyüğün koruması ve gözetimi altında bulunması gerektiği, olay günü küçük...’ın bir büyüğü yanında olmadan arkadaşlarıyla birlikte davalılara ait zincirle bağlı köpekle oynamaya gittiği ve köpeğin hırsızlanarak saldırması nedeniyle yaralandığı anlaşılmaktadır. Yapılan bu açıklama ışığında, zararın kapsamını tayinde davacıların da kusurunun olup olmadığına da araştırılıp, tartışılması gerekmektedir. Ancak mahkemece zararın oluşumunda ve artmasında tarafların kusurlu olup olmadığı yönünde bir araştırma ve değerlendirme yapılmadan hüküm tesisi yoluna gidilmiştir. Bu durumda, mahkemece, küçük...’ın davalılara ait köpek tarafından yaralanması nedeniyle davacıların da olayda müterafik kusurunun bulunup bulunmadığı karar yerinde tartışılmadan, eksik incelemeye dayanılarak hüküm tesisi doğru görülmemiştir...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019).

⁵²⁴ Y 3. HD, 09.11.2015, E 2014/22200, K 2015/17483 sayılı ilamında, “..., manevi tazminatın tutarını belirlerken, saldırı oluşturan eylem ve olayın özelliği yanında tarafların kusur oranını, sıfatını, işgal ettikleri makamı ve diğer sosyal ve ekonomik durumlarını da dikkate almalıdır. Tutarın belirlenmesinde her olaya göre değişebilecek özel durum ve koşulların bulunacağı da gözetilerek takdir hakkını etkileyecek nedenleri karar yerinde nesnel (objektif) olarak göstermelidir. Çünkü yasanın takdir hakkı verdiği durumlarda hâkimin, hukuk ve adalete uygun karar vereceği Medeni Yasa’nın 4. maddesinde belirtilmiştir. Takdir edilecek bu para, zarara uğrayanda manevi huzuru doğurmayı gerçekleştirecek tazminata benzer bir işlevi (fonksiyonu) olan özgün bir nitelik taşır. Bir ceza olmadığı gibi malvarlığı hukukuna ilişkin bir zararın karşılanmasını da amaç edinmemiştir. O halde, bu tazminatın sınırı, onun amacına göre belirlenmelidir. Takdir edilecek tutar, var olan durumda elde edilmek istenilen doyum (tatmin) duygusunun etkisine ulaşmak için gerekli olan kadar olmalıdır...” (https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019). Benzer karar için bkz. Y 3. HD, 13.05.2015, E 2014/15200, K 2015/8501, https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019.

⁵²⁵ Oğuzman ve Öz, Borçlar, 168; Y 3. HD, 04.07.2018, E 2016/20945, K 2018/7622, https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019.

⁵²⁶ Keskin Orhan, Hayvan Bulunduran, 125-128; Oğuzman ve Öz, Borçlar, 168; Ayan, Borçlar, 275; Y 11. HD, 12.09.1989, 7008/4273 sayılı ilamında, “... Şu halde hayvan idare eden davalı aleyhine açılan tazminat davasında KTK 109. maddesindeki zamanaşımı değil, BK 60/1 maddesinde öngörülen zamanaşımı uygulanır...” (Kaçak, Emsal İçtihatlarla, 420); Y 17. HD, 22.01.2008, E 2007/3316, K 2008/258, https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/, ET 15.11.2019.

⁵²⁷ Keskin Orhan, Hayvan Bulunduran, 128.

4.2. Rücu Hakkı

Hayvan bulunduranın rücu hakkını, TBK m. 62'ye göre hâkim belirler. TBK m. 67/3'te ise hayvanın bir başkası veya başka bir hayvan tarafından ürkütülmesi halleri için rücu hakkı özel olarak belirtilmiştir.⁵²⁸ Aşağıda öncelikle genel olarak rücu hakkına değinilmiştir. Daha sonra ise özel olarak düzenleme yapılan hayvanın başka biri veya başka bir hayvan tarafından ürkütülmesi hallerine yer verilmiştir.

4.2.1. Genel Olarak

Kural olarak, hayvan bulunduran hâkimiyeti altındaki hayvanın hareketi neticesinde meydana gelen zararı karşılamakla yükümlüdür. Zararı karşılayan hayvan bulunduran bazı durumlarda ödediği bu miktar için üçüncü kişilere başvurabilir.⁵²⁹

Rücu hakkı ile hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurtulması karıştırılmamalıdır. Hayvan bulunduranın rücu hakkını kullandığı hallerde, hayvan bulunduran olarak sorumludur, ancak zarar görene ödediği tazminat için üçüncü bir kişiye başvurabilmektedir.⁵³⁰

Hayvanın birden çok hayvan bulunduranı olabilir. Bu durumda, bu kişiler zarar görenin zararını birlikte karşılamak zorundadırlar. Hayvan bulunduranlardan biri zararı karşılamışsa diğer hayvan bulunduranlara karşı payları oranında rücu edebilir.⁵³¹ Farklı kişilere ait hayvanların birlikte bir zarara sebep olması halinde de birden fazla hayvan bulunduran zarardan müteselsilen sorumlu olur.⁵³²

Hayvan bulunduran, hayvanın vereceği zararı sigorta ettirmişse sigorta poliçesine göre sigortacıya rücu edebilir.⁵³³

⁵²⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 168-169.

⁵²⁹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439; Berksoy, "Sorumluluk", 2195; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 106.

⁵³⁰ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; Kılıçoğlu, *Sorumluluk*, 399; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 429; Kılıçoğlu, "Olağan Sebep Sorumluluğu", 191; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 109.

⁵³¹ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 526; Berksoy, "Sorumluluk", 2196; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 106.

⁵³² Kılıçoğlu, *Borçlar*, 439. 765 sayılı Kanun'un 519. maddesinde, birden fazla kişinin başkasının arazisine hayvanlarını sokması ve otlatması halinde doğan zarardan garameten sorumlu olacakları belirtilmiştir. 5237 sayılı Kanun'da ise bu düzenlemeye yer verilmemiştir. Konuyla ilgili eski tarihli Yargıtay kararları için bkz. Y 4. HD, 06.12.1972, 774/11625, Gökcan, *Haksız Fiil*, 326; Y 4.HD, 27.12.1963, 3338/11036, Olgaç, *Kazai*, 487; Y 4. HD, 1986, 3692/4530, Kaçak, *Emsal İçtihatlarla*, 418.

⁵³³ Kaleli, "Hayvan Tutucusu (II)", 526; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157; Berksoy, "Sorumluluk", 2196; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 111.

Hayvanın ürkmesine bir çocuk sebep olmuşsa hayvan bulunduran, çocuğun ev başkanına rücu edebilir.⁵³⁴

4.2.2. Hayvanın Başka Biri Veya Başka Bir Hayvan Tarafından

Ürkütülmesi

Türk Borçlar Kanunu m. 67/3 , “*Hayvan, bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmüş olursa, hayvanı bulunduranın, bu kişilere rücu hakkı saklıdır.*” şeklindedir.⁵³⁵ Hayvanın ürkütülmesi ile üçüncü kişi, hayvan bulunduranın zilyetliğine müdahale etmekte ve başka bir kişinin zarara uğramasına sebep olmaktadır.⁵³⁶

Doktrinde, TBK m. 67/3 düzenlemesinin TBK m. 62 kapsamına girip girmediği hususunda farklı görüşler bulunmaktadır.⁵³⁷ Bir görüşe göre, TBK m. 67/3 (BK m. 56/2), TBK m. 62 (BK m. 51)’de bulunan rücu bakımından hâkimin takdir yetkisine yer vermemektedir. Bu görüşe göre, hayvanı ürküten üçüncü kişinin kusuru olmasa veya ürküten hayvanı bulunduran kişi kurutuluş kanıtı getirse bile hayvan bulunduran bu kişilere rücu edebilir.⁵³⁸ Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise TBK m. 67/3 (BK m. 56/2), TBK m. 62 (BK m. 51)’nin uygulama alanlarındandır. Yani, TBK m. 67/3 olmasa dahi TBK m.62’den aynı sonucu ulaşmak mümkündür.⁵³⁹ Hayvanın bir başka hayvan tarafından ürkütülmesi durumunda, ürküten hayvanı bulunduranın kurtuluş kanıtı getirmesi halinde rücu edilmemesi gerekir.⁵⁴⁰ Ürküten hayvanı bulunduran kişi

⁵³⁴ Kaleli, “Hayvan Tutucusu (II)”, 527; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157; Berksoy, “Sorumluluk”, 2196; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 111.

⁵³⁵ Antalya, *Borçlar*, 379; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 107; İsviçre Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerine ilişkin 2020 tasarısında, rücuya ilişkin bu özel düzenlemeye yer verilmemiştir (Topuz, “OR 2020 Tasarısı”, 2709).

⁵³⁶ Eren, *Borçlar Genel*, 726; Antalya, *Borçlar*, 379; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 108.

⁵³⁷ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157.

⁵³⁸ Schmid, 171 (Aynen Atıf, Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157, dn. 47).

⁵³⁹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157; Eren, *Borçlar Genel*, 726. Oğuzman/Öz’e göre, TBK m. 67/3 hükmü ürkütme olgusuna dayandığı için TBK m. 61’e göre özellik göstermektedir. Yazar, hayvanı ürküten kişinin fiilinin hayvanı ürkütmeye yönelik olması gerektiğini belirtmiştir. Hayvanı ürküten hayvanın hareketi ile zarar arasında uygun nedensellik bağının varlığı halinde ürküten hayvanı bulunduran kişinin sorumlu olacağını ifade etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 169. Aynı doğrultudaki görüş için bkz. Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 144. Aksi yöndeki bir görüşe göre, hayvanın bir başka kişi tarafından ürkütülmesi halinde, hayvanı ürküten kişinin zararı yaratma kastı aranmaz (Antalya, *Borçlar*, 380).

⁵⁴⁰ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157; Reisoğlu, *Borçlar*, 190; Karahasan, *Sorumluluk*, 515.

kurtuluş kanıtı getirmezse hâkim, takdir hakkını kullanarak hangi oranda rücu edilebileceğine karar vermelidir.⁵⁴¹

Hayvan bulunduranın sorumluluğundaki hayvanın bir başka kişi tarafından ürkütülmesi neticesinde zarar meydana gelebilir.⁵⁴² Örneğin, otomobili hızlı süren kişi ineklerin ürkmesine sebep olabilir ve ineklerde bir çocuğa zarar verirlse hayvan bulunduran, otomobil sürücüsüne rücu edebilir.⁵⁴³

Hayvanın bir başka hayvan tarafından ürkütülmesi neticesinde zarar meydana gelebilir ve hayvan bulunduran sorumlu olabilir.⁵⁴⁴ Örneğin, bir köpeğin tavukları kovalaması neticesinde tavuklar bir başkasının bahçesine girerek zarara sebep olabilirler. Bu durumda, tavukları bulunduran kişi, köpeği bulunduran kişiye karşı rücu hakkını kullanabilir.⁵⁴⁵

Doktrinde, hayvanın bir başka hayvan tarafından ürkütülmesi halinde rücu hakkının kullanılabilmesi için ürküten hayvanın bulunduranının olup olmaması hususunda farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre, ürküten hayvanın bulunduranının olmaması halinde rücu hakkı kullanılamaz.⁵⁴⁶ Diğer görüşe göre ise rücu hakkının kullanılabilmesi için ürküten hayvanın bulunduranının olması şart değildir.⁵⁴⁷

Ürkütülen hayvanın meydana getirdiği zarar ile hayvanı ürküten kişinin veya başka hayvanın hareketi arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekmektedir.⁵⁴⁸

Bir başka kişi veya başkasının hayvanı tarafından ürkütülen hayvanın hareketinden dolayı zarar gören kişi, hayvan bulundurana veya üçüncü kişiye karşı dava açabileceği gibi ikisine karşı da dava açabilir.⁵⁴⁹

⁵⁴¹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 157.

⁵⁴² Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 424; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 430; Karahasan, *Sorumluluk*, 514; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 110.

⁵⁴³ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; Berksoy, “Sorumluluk”, 2196; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 110.

⁵⁴⁴ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 424; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 430. Y 4. HD, 23/02/1982, E 1982/1342, K 1982/1964, Günay, *Şerh*, 302-303; Karahasan, *Sorumluluk*, 515; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 109.

⁵⁴⁵ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; Berksoy, “Sorumluluk”, 2196; Karahasan, *Sorumluluk*, 515; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 109.

⁵⁴⁶ Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 431; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 156; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 110.

⁵⁴⁷ Antalya, *Borçlar*, 379.

⁵⁴⁸ Berksoy, “Sorumluluk”, 2196.

⁵⁴⁹ Eren, *Borçlar Genel*, 726.

Türk Borçlar Kanunu m. 67/3'e göre rücu hakkı, TBK m. 73'teki zamanaşımına tabidir.⁵⁵⁰

4.3. Taşınmaz Zilyedinin Hakları Ve Yükümlülüğü

Hayvancılığın yaygın olduğu yerlerde hayvanlar taşınmazlara büyük zararlar verebilmektedirler.⁵⁵¹ Taşınmazına zarar verilen taşınmaz zilyedine, sorumlu kişinin tespit edilebilmesi ve meydana gelen zararın tazmin edilebilmesini güvence altına almak için hayvanı alıkoyma ve etkisiz hale getirme hakları verilmiştir.⁵⁵²

Türk Borçlar Kanunu'nun alıkoyma hakkı başlığını taşıyan 68. maddesi, “(1) Bir kişinin hayvanı, başkasının taşınmazı üzerinde bir zarar verdiği takdirde, taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir; hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir. (2) Bu durumda, taşınmazın zilyedi derhâl hayvan sahibine bilgi vermek ve sahibini bilmiyorsa, onun bulunması için gerekli girişimleri yapmak zorundadır.” şeklindedir.⁵⁵³ Maddeden anlaşıldığı üzere, taşınmaz zilyedinin hayvanı alıkoyma ve etkisiz hale getirme hakkı⁵⁵⁴ ile hayvan sahibine haber verme yükümlülüğü vardır.⁵⁵⁵ Böylece, taşınmaz zilyedine tazminat hakkından başka haklar da tanınmıştır.⁵⁵⁶

⁵⁵⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 170; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 111.

⁵⁵¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440.

⁵⁵² Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440. TMK m. 752'de, “(1) Su, rüzgâr, çığ veya diğer doğal güçlerin etkisiyle ya da rastlantı sonucunda başkasının arazisine sürüklenen veya düşen şeyler ile buraya giren büyük ve küçükbaş hayvan, arı oğlu, kanatlı hayvan ve balık gibi hayvanların hak sahipleri tarafından aranıp alınmasına, arazi maliki izin vermek zorundadır. (2) Arazi maliki, bu yüzden uğradığı zararın denkleştirilmesini istemek ve denkleştirme bedeli kendisine ödeninceye kadar o şeyleri hapsedmek hakkına sahiptir” şeklindedir. Bu hüküm ile arazi sahibinin zararının tazmini özel olarak düzenlenmiştir (Nomer, *Borçlar*, 135).

⁵⁵³ Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 96-97. BK'nın hayvan üzerinde hapis hakkı başlıklı 57. maddesinde, “Bir kimsenin hayvanı diğerinin gayri menkulü üzerinde bir zarar yaptığı takdirde gayrimenkulün zilyedi o hayvanı zabt ve kendisine ita olunabilecek tazminat mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapsedmeğe hakkı vardır. Eğer hal ve maslahat icabederse, gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir. Şukadar ki gayrimenkulün zilyedi heman keyfiyetten hayvanların sahibini haberdar etmeğe ve eğer onu bilmiyorsa kendisini bulmak için lazımgelen tedbirleri ittihaz eylemeğe mecburdur.” şeklindedir (Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 97).

⁵⁵⁴ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440-441.

⁵⁵⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 170-172; Antalya, *Borçlar*, 381-382.

⁵⁵⁶ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 516-517; Berksoy, “Sorumluluk”, 2197.

4.3.1. Alıkoyma Hakkı

Türk Borçlar Kanunu m. 68’de, bir kişinin hayvanının başkasının taşınmazı üzerinde zarara sebep olması halinde, taşınmaz zilyedinin o hayvanı yakalayabileceği ve zararı giderilinceye kadar alıkoyabileceği ifade edilmiştir.⁵⁵⁷

4.3.1.1. Hukuki Niteliği

Alıkoyma hakkının hukuki niteliğine ilişkin doktrinde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüşe göre, taşınmaz zilyedi, uğradığı zararın teminatı olarak hayvanı alıkoyabilir ve hayvan sahibine haber verilmesine rağmen borcunu ödemez veya başka bir teminat vermezse hayvanı icra yolunu başvurarak sattırıp zararının giderilmesini sağlayabilir.⁵⁵⁸

Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, alıkoyma hakkı, taşınmaz zilyedine hayvanı yakalama ve zararı giderilinceye kadar sadece alıkoyma hakkı vermektedir.⁵⁵⁹ Bu görüşe göre, alıkoyma hakkı, hayvanı icra yoluyla satma ve zararını giderme hakkı vermemektedir.⁵⁶⁰ Kanun koyucu, BK’da hayvan üzerinde hapis hakkı başlığı altında konuyu düzenlenmiş ve ilgili maddede , “...*gayrimenkulün zilyedi o hayvanı zabt ve kendisine ita olunabilecek tazminat mukabilinde teminat olmak üzere yedinde hapsetmeğe hakkı vardır...*” şeklinde ifade etmiştir.⁵⁶¹ Ancak TBK’nın 68. maddesinin başlığı alıkoyma hakkı olarak düzenlenmiş ve maddede, “...*taşınmazın zilyedi, o hayvanı yakalayabilir, zararı giderilinceye kadar alıkoyabilir...*” şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁶² Yapılan bu değişikliklerle de hayvanı satma hakkı veren bir hapis hakkı

⁵⁵⁷ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 170-171; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440. İsviçre Borçlar Kanunu’nun genel hükümlerine ilişkin 2020 tasarısında, bu konuya ilişkin hüküm yoktur (Topuz, “OR 2020 Tasarısı”, 2709).

⁵⁵⁸ Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 431; Önen, *Borçlar*, 163; Reisoğlu, *Borçlar*, 190; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 424; Kayıhan, *Borçlar*, 249; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 516-517; Dalamanlı, *Şerh*, 597; Saymen, *Köylünün ve Ziraatın Yeri*, 297; Suat Sarı, *Alıkoyma Hakkı* (İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1997), 55-56. Sarı, söz konusu maddenin İsviçre Borçlar Kanunu’ndaki karşılığı olan 57. maddede geçen ifadenin hapis etmek anlamında da kullanıldığını, BK m. 57’de hayvanı öldürme hakkının verildiği için hapis hakkının öncelikle verileceğini ve hayvanın alıkonulması halinde bakımının zorluk doğuracağını ifade etmiştir (Sarı, *Alıkoyma*, 56). İmre ise hapis hakkına ilişkin yazdığı bir makalesinde, BK m. 57’yi (TBK m. 68) hapis hakkına ilişkin özel düzenlemeler arasında saymıştır. Ayrıca hayvanın hapis hakkına ilişkin yapılan bu düzenlemenin başka eşya için kıyas yoluyla uygulanamayacağını ifade etmiştir (Zahit İmre, “Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik”, *İÜHFM*, 18/3-4 (1952): 780-781).

⁵⁵⁹ Tunçomağ, *Borçlar*, 581; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 170-171; Kılıçoğlu, “Olağan Sebep Sorumluluğu”, 191; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 114.

⁵⁶⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 170.

⁵⁶¹ Kostakoğlu, *Gereğeli ve Açıklamalı*, 97.

⁵⁶² Kostakoğlu, *Gereğeli ve Açıklamalı*, 97; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440.

değil, taşınmaz zilyedine zararı giderilinceye kadar hayvanı alıkoyma hakkı tanındığı anlaşılmaktadır.⁵⁶³

4.3.1.2. Şartları

Alıkoyma hakkını kullanma hakkı, taşınmazın zilyedine verilmiştir. Yani, alıkoyma hakkının kullanılabilmesi için taşınmazın maliki olunmasına gerek yoktur, taşınmazın zilyedi olmak yeterlidir.⁵⁶⁴ Buradaki zilyetlik doğrudan zilyetliktir. Ancak doğrudan zilyedin hangi sıfatla zilyet olduğunun önemi yoktur.⁵⁶⁵ Asli zilyet, fer'i zilyet, kiracı, intifa hakkı sahibi veya haksız zilyet de alıkoyma hakkını kullanabilir.⁵⁶⁶ Ancak taşınmaz üzerindeki taşınır malların zilyedi alıkoyma hakkından yararlanamaz.⁵⁶⁷

Alıkoyma hakkının kullanılabilmesi için taşınmaz üzerinde bir zararın meydana gelmiş olması gerekmektedir.⁵⁶⁸ Taşınmaz üzerinde meydana gelen zarardan maksat, hayvanın taşınmaz üzerindeki bitkilere, diğer hayvanlara, ürünlere, geçici veya sabit yapı eserlerine ve insanlara verdiği zararlardır.⁵⁶⁹

Zarar tehlikesinin olması yeterli değildir, zararın meydana gelmesi gerekmektedir.⁵⁷⁰ Zira zarar meydana gelmemişse taşınmaz zilyedinin tazminat alacağı olmadığından teminat altına alınması da gerekmemektedir.⁵⁷¹

Taşınmaza zarar veren hayvan, alıkoyma hakkının kullanılacağı anda taşınmazın sınırları içinde olmalıdır. Hayvanın zarar verdikten sonra taşınmazın dışına kaçması halinde, başka bir yerde daha sonra yakalanarak alıkoyma hakkı kullanılamaz. Ancak

⁵⁶³ Nomer, *Borçlar*, 135; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 440-441; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 171; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 114.

⁵⁶⁴ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 431; Antalya, *Borçlar*, 380; Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 150; Feyzioğlu, *Borçlar*, 653; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 114.

⁵⁶⁵ Berksoy, "Sorumluluk", 2197; Sarı, *Alıkoyma*, 54.

⁵⁶⁶ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 516-517; Sarı, *Alıkoyma*, 54; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 114.

⁵⁶⁷ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 516-517; Belgesay, "Kararlar", 855; Feyzioğlu, *Borçlar*, 653; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 114-115.

⁵⁶⁸ Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 150; Karahasan, *Sorumluluk*, 517; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 115.

⁵⁶⁹ Şenyüz, *Borçlar*, 94; Yıldırım, *Borçlar*, 196; Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 97; Antalya, *Borçlar*, 381; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 115. Aksi yöndeki bir görüşe göre, alıkoyma hakkının kullanılabilmesi için taşınmaza zarar verilmiş olması gerekmektedir. Taşınmazda bulunan taşınırlara zarar verilmesi halinde, taşınmaz zilyedinin veya taşınır zilyedinin alıkoyma hakkı yoktur (Sarı, *Alıkoyma*, 54).

⁵⁷⁰ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 171; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 517; Sarı, *Alıkoyma*, 54.

⁵⁷¹ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Karahasan, *Sorumluluk*, 517.

taşınmaz zilyedi taşınmazından kaçan hayvanı takip edip yakalayarak alıkoyma hakkını kullanabilir.⁵⁷²

Doktrindeki bir görüşe göre, hayvan daha önce taşınmaz üzerinde zarar meydana getirmişse ve tekrar zarar verme tehlikesi varsa taşınmaz zilyedi hayvanı yakalayıp, alıkoyma hakkını kullanabilir.⁵⁷³ Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre ise hayvanın daha önce verdiği bir zarar için taşınmaz sınırlarında olmayan hayvan alıkonulamaz. Ayrıca yeni bir zarar meydana gelmediği için de hayvanı alıkoyma hakkı kullanılamaz.⁵⁷⁴

Taşınmaz üzerindeki zararın zilyede ait olması da gerekmemektedir. Kiracı, zararın kiraya verene ait olması halinde de hayvanı alıkoyma hakkını kullanabilir.⁵⁷⁵

Taşınmaz zilyedinin zararının giderilmesi veya yeterli teminatın gösterilmesi halinde, hayvan alıkonulamaz.⁵⁷⁶ Herkes tarafından hayvan sahibinin borcu ödeyebilecek durumda olduğunun bilinmesi, taşınmaz zilyedinin alıkoyma hakkını kullanmasını engellemez. Taşınmaza zarar veren hayvanın alıkonulması bu durumun ispatını sağlamaktadır.⁵⁷⁷

Alıkoyma hakkı kullanılırken, hayvana zarar verilmemesi veya yarar elde edilmemesi gerekir. Hayvandan yarar elde edilmesi halinde, sebepsiz zenginleşme söz konusu olur.⁵⁷⁸

4.3.2. Etkisiz Hale Getirme Hakkı

Taşınmaz zilyedi, taşınmazı üzerinde zarar meydana getiren hayvanı yakalayıp alıkoyamıyor ve somut olayda durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı⁵⁷⁹ diğer yollarla etkisiz hale getirebilir.⁵⁸⁰

⁵⁷² Sarı, *Alıkoyma*, 54-55; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 116.

⁵⁷³ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158; Tandoğan, *Kusura Dayanmayan*, 135; Karahasan, *Sorumluluk*, 517.

⁵⁷⁴ Sarı, *Alıkoyma*, 55, dn. 205; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 116-117.

⁵⁷⁵ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 171.

⁵⁷⁶ Karahasan, *Sorumluluk*, 517; Feyzioğlu, *Borçlar*, 653.

⁵⁷⁷ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 158-159; Karahasan, *Sorumluluk*, 517.

⁵⁷⁸ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Keskin Orhan, *Hayvan Bulunduran*, 116.

⁵⁷⁹ Doktrindeki bir görüşe göre, etkisiz hale getirme hakkı ele alınırken, sahipli ve sahipsiz hayvan ayrımı yapılmalı ve etkisiz hale getirme hakkının şartlarının oluşmaması halindeki hukuka aykırılık sadece sahipli hayvanlar bakımından söz konusu olmamalıdır (Kumru Kılıçoğlu, “Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısının’daki Düzenleme –Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme”,

Borçlar Kanunu'nda, "...Eğer hal ve maslahat icabederse, gayrimenkul zilyedi o hayvanı öldürebilir..." şeklinde ifade edilmiştir.⁵⁸¹ TBK hükümet tasarısında karşılığı olan 67. maddede, "... hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı öldürebilir..." olarak ifade edilmiştir.⁵⁸² Adalet komisyonunda karşılığı olan 68.madde de ise hayvanların korunmasına yönelik hassasiyet nedeniyle, "...hatta durum ve koşullar haklı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hâle getirebilir..." olarak değiştirilmiştir.⁵⁸³ Kanun koyucu, hayvanın diğer yollarla etkisiz hale getirilmesi düzenlemesini kabul etmiştir.⁵⁸⁴

Türk Borçlar Kanunu m. 68'de ifade edilen hayvanın etkisiz hale getirilmesinden ne anlaşılması gerektiği ve kapsamına nelerin girdiği üzerinde durmak gerekmektedir.⁵⁸⁵ Bu hususta doktrinde farklı görüşler bulunmaktadır. Doktrindeki bir görüşe göre, hayvanın etkisiz hale getirilmesinin kapsamına hayvanın öldürülmesi girmemektedir.⁵⁸⁶ Antalya, HKK m. 13'te hayvanların öldürülmesinin özel olarak düzenlendiğini⁵⁸⁷ ve TBK m. 68'de taşınmaz zilyedine açık bir şekilde hayvanı öldürme hakkının verilmediği için HKK'nın yasal bir istisnası olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Yazara göre, HKK m. 13'te belirtilen önlenemez tehdit ve acil durumlarda, taşınmaz zilyedi hayvanı öldürebilir.⁵⁸⁸ Kalafatoğlu'na göre ise kanundaki

Ankara Barosu Dergisi, 4 (2010): 337). Ayrıntılı bilgi için bkz. Kılıçoğlu, "Hayvanı Öldürme", 337-339.

⁵⁸⁰ Antalya, *Borçlar*, 381; Ateş, "Uygulamada", 160. Kılıçoğlu, hayvanın etkisiz hale getirilmesi hakkının hayvanın taşınmaza vermesi halinde söz konusu olduğunu belirtmiştir. Kişilere zarar vermesi neticesinde hayvanın öldürülmesinde ise zorunluluk haline başvurulabileceğini ifade etmiştir (Kılıçoğlu, *Borçlar*, 443).

⁵⁸¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Kılıçoğlu, "Hayvanı Öldürme", 335. Dalamanlı, hayvanın öldürülebilmesi için, başka çarenin kalmamış olması, zararın büyük olması, hayvanın yakalanmasının tehlikeli olması ve masrafinin çok olması şartlarının gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmiştir (Dalamanlı, *Şerh*, 597). Benzer görüş için bkz. Feyzioğlu, *Borçlar*, 654.

⁵⁸² Adalet Bakanlığı, *Türk Borçlar Kanunu Tasarısı*, (Ankara: Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, 2008), 17; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Yılmaz, "Yeni Hükümler", 567; Kılıçoğlu, "Hayvanı Öldürme", 336; Yavuz, "TBK Tasarısı'na Göre", 53.

⁵⁸³ Kostakoğlu, *Gerekçeli ve Açıklamalı*, 98; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442.

⁵⁸⁴ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442; Kılıçoğlu, "Hayvanı Öldürme", 336.

⁵⁸⁵ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442.

⁵⁸⁶ Antalya, *Borçlar*, 382; Tavşancıl Kalafatoğlu, "Hayvan Bulunduran", 140; Metin, "Hayvan Bulunduran", 253.

⁵⁸⁷ HKK m. 13, "(1)Kanunî istisnalar ile tıbbî ve bilimsel gerekçeler ve gıda amaçlı olmayan, insan ve çevre sağlığına yönelen önlenemez tehditler bulunan acil durumlar dışında yavrulama, gebelik ve süt anneliği dönemlerinde hayvanlar öldürülemez. (2)Öldürme işleminden sorumlu kişi ve kuruluşlar, hayvanın kesin olarak öldüğünden emin olunduktan sonra, hayvanın ölüsünü usulüne uygun olarak bertaraf etmek veya ettirmekle yükümlüdürler. Öldürme esas ve usulleri Bakanlıkça çıkarılacak yönetmelikle belirlenir." şeklindedir.

⁵⁸⁸ Antalya, *Borçlar*, 382.

düzenleme ile hayvanı öldürme hakkı kaldırılmıştır. Yazara göre, hayvanın etkisiz hale getirilmesinden anlaşılması gereken, zarar vermeyecek hale getirilmesidir ve bu duruma hayvanın öldürülmesi dâhil değildir.⁵⁸⁹

Bizim de katıldığımız diğer görüşe göre, kanun koyucu taşınmaz zilyedinin hayvanı öldürme hakkını kaldırmamıştır.⁵⁹⁰ Hayvanın etkisiz hale getirilmesi için somut olaydaki durum ve koşullara göre gerekli önlemler alınmalıdır.⁵⁹¹ Hayvan, uyuşturucu iğne ile sakinleştirilebilir, havaya ateş açarak kaçması sağlanabilir.⁵⁹² Tüm bu önlemlere rağmen hayvanın zarar vermesi önlenemiyorsa son çare olarak hayvan öldürülebilir.⁵⁹³ BK'da, hayvanın hal ve maslahat icap ederse öldürülebileceği belirtilmiştir.⁵⁹⁴ Eski tarihli Yargıtay kararlarında da hayvanın ölümüne sebep olmanın hal ve maslahat icabında olup olmadığının ve hayvanı taşınmazdan çıkarmanın başka bir yolunun mümkün olup olmadığının araştırılması gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁹⁵

⁵⁸⁹ Tavşancıl Kalafatoğlu, “Hayvan Bulunduran”, 140.

⁵⁹⁰ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442-443; Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 171; Akıntürk ve Ateş Karaman, *Borçlar*, 101; Bilgili ve Demirkapı, *Borçlar*, 109; Şenyüz, *Borçlar*, 94; Eren, *Borçlar Genel*, 727; Koç, “Sözleşme Dışı”, 1681; Ateş, “Uygulamada”, 159. Tandoğan, hayvanı öldürme hakkının kullanılabilmesi için zararın meydana gelmiş olmasının gerekmediğini tehlike halinde bile kullanılabileceğini belirtmiştir (Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 159).

⁵⁹¹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442-443.

⁵⁹² Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442.

⁵⁹³ İnan ve Yücel, *Borçlar*, 424-425; Koç, “Sözleşme Dışı”, 1681; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 443. Kılıçoğlu, kanundaki ifade değişikliği ile hayvanın öldürülmesinin biraz daha zorlaştırıldığını ifade etmiştir (Kılıçoğlu, *Borçlar*, 442).

⁵⁹⁴ Hayvanın öldürülmesinin hal ve maslahat uygun olup olmadığının tespiti yapılırken, zararın önemi, hayvanın tehlikeli olup olmaması, tecavüzün başka yollarla önlenip önlenemeyeceği, hayvanın koruma giderlerine göre değerinin az olması ve sahibinin belli olup olmaması hususları dikkate alınmaktaydı (Karahasan, *Sorumluluk*, 518; Kılıçoğlu, “Hayvanı Öldürme”, 336).

⁵⁹⁵ Y 4. HD, 15.10.1964, 3984/4185 sayılı ilamında, “... Davalının davacıya ait taray ekinine girdiğinden dolayı attığı taşla ayağının kırılması sonunda ölümüne neden olduğu... hayvanın ayağını kırarak kadar taşın atılması hal ve maslahat icabında olup olmadığı ve başka suretle hayvanı tarladan çıkarmanın mümkün bulunup bulunmadığı incelenmek ve sonucuna göre bir karar verilmek gerekir...” (Kaçak, *Emsal İçtihatlarla*, 421); Y 3. HD, 25.01.1990, E 3645, K 360 sayılı ilamında, “... Davalının böyle bir durumda, özellikle BK m. 57’de öngörülen diğer haklarını kullanması mümkün iken, o yola gitmeyerek ve hakkın kötüye kullanılması sayılacak bir şekilde hayvanları zehirleyerek öldürme eylemi kendisini hukuksal sorumluluktan kurtaramaz...” (Uygur, *Sorumluluk ve Tazminat*, 2764); Y 4. HD, 04.04.1946, E 1432, K 1428 sayılı ilamında, “... Davaya konu olan kısırağın gece davalının bahçesine girmiş olması sebebiyle öldürülmesi hal ve maslahat icabından olup olmadığının düşünülmesi ve kabul suretine göre de davacının geceleyin bahçe aralarına hayvanı başıboş olarak bırakmak suretiyle başkasına zarar vermemek için kendisinden beklenen dikkat ve ihtimamı sarf etmediği ve zararın vukusuna kendi fiilinin de yardım ettiği şahadet ve cereyanı halde anlaşılmasına binaen Borçlar Kanunun 44. maddesi hükmü nazara alınarak bir karar verilmek gereklidir...” (Dalamanlı, *Şerh*, 598). Benzer karar için bkz. YHGK, 07/05/2003, E 2003/4-330, K 2003/339, Günay, *Şerh*, 304.

Hayvan taşınmazdan çıktıktan sonra taşınmaz zilyedi hayvanı etkisiz hale getirme hakkını kullanamaz.⁵⁹⁶

Yargıtay'ın bir kararındaki karşı oy yazısında, davalının taşınmazına giren av köpeğini öldürmesi nedeniyle hayvan sahibinin haksız fiile dayanarak açtığı tazminat davasının, TBK m. 67 açısından değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁵⁹⁷

4.3.3. Haber Verme Yükümlülüğü

Türk Borçlar Kanunu m. 68'e göre, taşınmaz zilyedi, hayvanı alıkoyma veya etkisiz hale getirme hakkını kullandıktan sonra, durumu derhal hayvanın sahibine bildirmek zorundadır. Hayvan sahibini bilmiyorsa kolluk güçlerine haber vermek gibi gerekli işlemleri yapması gerekmektedir.⁵⁹⁸ Kanunda, haber verme yükümlülüğünün

⁵⁹⁶ Velidedeoğlu ve Özdemir, *Şerh*, 150; Feyzioğlu, *Borçlar*, 654; Y 4. HD, 31.03.1950, 1980/1877 sayılı ilamında, "...Davacıya ait mandanın davalı tarafından tarladan çıkarıldıktan sonra ormana götürülüp öldürüldüğüne kanaat getirilmiş... tarladan çıkarılan ve bu suretle zararı bertaraf edilen mandanın ormana götürülüp öldürülmesi hal ve maslahat icaplarına uygun değildir..." (Kaçak, *Emsal İçtihatlarla*, 421).

⁵⁹⁷ Y 4. HD, 15.04.2014, E 2013/10852, K 2014/6265 sayılı ilamında, "...2) Davalının diğer temyiz itirazlarına gelince; a) Dava, haksız fiilden kaynaklanan tazminat istemine ilişkindir. Yerel mahkemece açılan davanın kabulüne karar verilmiş; hüküm, davalı tarafından temyiz edilmiştir. Davacı, kendisine ait olan av köpeğinin haksız olarak davalı tarafından iki el ateş edilmek suretiyle öldürüldüğünü iddia ederek uğradığı zararın davalıdan tazminini talep etmiştir. Davalı, davacıya ait av köpeğinin gece vakti kendi mülküne geldiğini ve hayvanlarına saldırdığını, davacının köpeğini başıboş bıraktığını asıl sorumlunun davacı olduğunu beyanla davanın reddini savunmuştur. Yerel mahkemece, açılan davanın kabulüne karar verilmiştir. Dosya kapsamına göre; gerekçe gösterilmeksizin davacıya ait köpeğin bedelinin bildirilen en üst rakam üzerinden tespiti doğru değildir. Gerekli araştırma yapılarak, köpeğin gerçek bedeli tespit edildikten sonra davalının gece vakti karanlıkta, kendi mülkünde aniden köpekle karşılaşması da gözönüne alındığında hükmedilecek tazminat miktarından BK. 42, 43 ve 44 maddeleri gereğince uygun miktarda hakkaniyet indirimi yapılarak sonucuna göre karar verilmesi gerekirken talebin tamamına hükmedilmesi doğru olmamış ve kararın bozulması gerekmiştir... **KARŞI OY YAZISI:** 2/A bendindeki bozmaya aşağıdaki nedenlerle karşıyım. 6098 sayılı BK 67. maddesine göre hayvan bulunduranın sorumluluğu kurtuluş kanıtı getirilebilen objektif sorumluluk kapsamındadır. Buna göre bir hayvanı bulunduran o hayvanın verdiği zararı karşılamak zorundadır. 68. maddeye göre de bir kişinin hayvanı başkasının taşınmazı üzerine zarar verdiği takdirde zarar gören hayvanı yakalayabileceği gibi alıkoyabilir ve hatta diğer yollarla hayvanı etkisiz hale getirebilir. Bu madde eski Borçlar Kanunu 57. madde de hayvanın öldürülebileceği yönde de belirtilmiştir. Şu durumda hayvan sahibi hayvanını kendi mülkiyetinde tutmak zorundadır. Taraflar arasında bulundugu öldürülen hayvan nedeniyle birtakım komşuluk uyumsuzluklarının da bulunduğu anlaşılmaktadır. İlk derece mahkemesi konuyu bu açıdan değerlendirmeli ve gerektiğinde tazminat hükmü kurmaktan sarfi nazar etmeliydi..." (<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>, ET 15.11.2019).

⁵⁹⁸ Oğuzman ve Öz, *Borçlar*, 172; Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 160; Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441; Önen, *Borçlar*, 163; Akıntürk ve Ateş Karaman, *Borçlar*, 101; İnan ve Yücel, *Borçlar*, 425. Bozer'e göre, taşınmaz zilyedi öldürme hakkını kullanmadan önce hayvanın sahibini bilgilendirmek zorundadır (Bozer, *Borçlar*, 105). Saymen/Elbir'e göre, taşınmaz zilyedi kendisine verilen hakları kullanmadan önce hayvan sahibini bulmak için gerekli tedbirleri almalıdır (Saymen ve Elbir, *Borçlar*, 432).

derhal yerine getirilmesi ifade edilerek hakkın kötüye kullanılması önlenmek istenmiştir.⁵⁹⁹

Taşınmaz zilyedinin haber verme yükümlülüğü, hayvan sahibinin borcunu ödeyerek veya teminat göstererek hayvanı geri almasını ya da alıkoyma veya etkisiz hale getirme hakkının hukuka aykırı olarak kullanılması halinde bunu ispat edebilme imkânını korumaktadır.⁶⁰⁰

Haber verme yükümlülüğünün yerine getirilmesi herhangi bir şekle bağlı değildir.⁶⁰¹

⁵⁹⁹ Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441.

⁶⁰⁰ Tandoğan, *Mesuliyet Hukuku*, 160; Berksoy, “Sorumluluk”, 2199. Kılıçoğlu, alıkoyma hakkının kendiliğinden hak almaya dönüştürülmeme ve bu nedenle hayvana zarar verilmemesi veya hayvandan yarar sağlanılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Yazar, bu sebeplerle haksızlıklara yol açılmaması için hayvanın sahibine haber verme yükümlülüğünün getirildiğini belirtmiştir (Kılıçoğlu, *Borçlar*, 441).

⁶⁰¹ Karahasan, *Sorumluluk*, 518; Feyzioğlu, *Borçlar*, 653-654.

SONUÇ

Kusursuz sorumluluk hallerinden biri olan hayvan bulunduranın sorumluluğu, TBK m. 67 ve m. 68’de, özen sorumluluğu olarak düzenlenmiştir. Hayvan bulunduranın sorumluluğu için hayvanın varlığı ve hareketi, hayvan bulunduran kişi, hukuka aykırılık, zarar, uygun illiyet bağı ve son olarak hayvan bulunduranın kurtuluş kanıtı getirememesi gerekmektedir.

Öncelikle, hayvan kavramının kapsamının tespit edilmesi gerekmektedir. Hayvan kavramı, zooloji biliminin inceleme alanına girmektedir. Ancak zoolojiye göre hayvan kavramı ile TBK’ya göre hayvan kavramının kapsamı farklılık arz etmektedir. Zira hayvan bulunduranın sorumluluğuna üzerinde hâkimiyet kurulabilen hayvanlar girmektedir. Dolayısıyla, zooloji bilimine göre hayvan kavramı daha dar kapsamlıdır. Bu yüzden, zooloji bilimine göre hayvan kabul edilen bit, pire gibi canlılar, üzerinde hâkimiyet kurulamadığı için hayvan bulunduranın sorumluluğunun kapsamında değildir. Ayrıca tutulmamış av hayvanları ile kovalanan av hayvanları madde kapsamına girmemektedir.

Hayvan bulunduranın sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için hayvanın kendi bağımsız ve içgüdüsel hareketi ile zarara sebep olması gerekmektedir. Hayvanın kendi bağımsız ve içgüdüsel davranışının sebebi iç dünyası veya dış etkenler olabilir. Ancak kişinin hayvanı bir araç olarak kullanılması ve zarara sebep olması halinde, bu kişi TBK m. 49’a göre sorumlu olur.

Türk Borçlar Kanunu’nda BK’dan farklı olarak, hayvan bulunduran kavramı kullanılmış ve tanımı yapılmıştır. Buna göre, hayvan bulunduran, hayvanın bakımını ve yönetimini sürekli veya geçici olarak üstlenen kişidir. Hayvanın bakımının ve yönetiminin sağlanabilmesi için üzerinde hâkimiyet kurulması, yani hayvanın dolaysız zilyedi olunması gerekmektedir. Yardımcı kişilerin, hayvan bulunduran olarak sorumlu

olup olamayacağı ile ilgili doktrinde farklı görüşler vardır. Bizim katıldığımız görüşe göre, yardımcı kişiler hayvan bulunduran olarak sorumlu olabilirler. Başkası adına zilyet olan yardımcı kişilerin hayvan üzerinde hâkimiyetleri olacağı için hayvan bulunduran olarak sorumludurlar. Ancak zilyet yardımcılarının hayvan üzerinde hâkimiyetlerinin olması söz konusu olmadığı için hayvan bulunduran olarak sorumlulukları doğmaz. Yargıtay kararlarının çoğunluğunda, bu ayrıma dikkat edilmeden yardımcı kişilerin hayvan bulunduran olarak sorumlu olmayacakları ifade edilmiştir.

Terk edilen veya kaçan hayvanların verdiği zarardan kural olarak hayvan bulunduran sorumlu değildir. Ancak zarar vereceği önceden belli olan hayvan terk edilirken veya hayvanın kaçmaması için gerekli tedbirlerin alınmaması halinde, hayvan bulunduranın sorumluluğu söz konusu olur.

Hayvan bulunduranın sorumluluğuna gidilebilmesi için hem hayvanın hareketinin hem de hayvan bulunduranın özen yükümlülüğünü yerine getirmeme şeklindeki fiilin hukuka aykırı olması gerekmektedir.

Hayvan bulunduranın sorumluluğu için hayvanın hareketi ile bir zarara sebep olması gerekmektedir. Hayvanın verdiği her türlü zarardan hayvan bulunduran sorumludur. Hayvanın hareketi ile zarar arasında uygun illiyet bağının olması gerekmektedir.

Kanun koyucu, hayvan bulundurana kurtuluş kanıtı getirerek sorumluluktan kurutulma imkânı vermiştir. Hayvan bulunduran, zararın meydana gelmemesi için gerekli özeni gösterdiğini ispat ederek sorumluluktan kurtulabilir. Özen yükümlülüğü, her somut olayda objektif olarak değerlendirilir.

Hayvan bulunduran, hayvanın bir başkası veya bir başkasına ait hayvan tarafından ürkütülmesi halinde, bu kişilere rücu edebilir.

Hayvanın bir başkasının taşınmazı üzerinde zarara sebep olması halinde, taşınmaz zilyedi hayvanı yakalayabilir, alıkoyabilir, durum gerektiriyorsa hayvanı etkisiz hale getirebilir. Alıkoyma hakkı, taşınmaz zilyedine hayvanı satarak zararını tazmin etme hakkı vermemektedir. Zararı giderilinceye kadar hayvanı yakalama ve alıkoyma hakkı vardır. Alıkoyma hakkının kullanılabilmesi için hayvanın taşınmaz

üzerinde bir zarara sebep olması gerekmektedir. Bu hakkın kullanılabilmesi için taşınmazın maliki olmak şart değildir, zilyedi olmak yeterlidir.

Taşınmaz zilyedi, hayvanı yakalayıp alıkoyamıyor ve durum ve koşullar hakkı gösteriyorsa hayvanı diğer yollarla etkisiz hale getirebilir. Hayvanı diğer yollarla etkisiz hale getirme hakkının kapsamına hayvanın öldürülmesi de dâhildir. Taşınmaz zilyedi, somut olaydaki durum ve koşullara göre gerekli önlemleri almalıdır. Uyuşturucu iğne kullanılabilir veya havaya ateş açarak hayvanın kaçması sağlanabilir. Tüm bu önlemlere rağmen hayvanın zarar vermesi önlenemiyorsa son çare olarak hayvan öldürülebilir. Taşınmaz zilyedi, durumdan hayvan bulunduranı derhal haberdar etmelidir. Haber verme yükümlülüğü bir şekle bağlanmamıştır.

Hayvanları Koruma Kanunu m. 5/2’de, hayvan sahiplerinin sorumluluğuna ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Hayvanların hareketleriyle çevreye verdikleri zararlardan dolayı hem TBK m. 67’ye göre hem de ÇK m. 28’e göre sorumluluk doğabilir. Hayvan bulunduranın sorumluluğunda kurtuluş kanıtı imkânı vardır. Ancak çevreyi kirletene kurtuluş kanıtı getirme imkânı verilmemiştir. Bu durumda, zarar görenin çevreyi kirletenin sorumluluğuna gitmesi, kendisi için daha avantajlı olur. Hayvan bulunduranın sorumluluğunda zamanaşımı, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten başlayarak iki yıl ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten başlayarak on yıldır. Çevreyi kirletenin sorumluluğunda ise zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren beş yıldır.

Hayvanın hareketinden dolayı meydana gelmeyen sadece bulundurulmalarından doğan, hayvanın varlığından doğan, kötü koku veya çıkardıkları seslerden doğan gürültü için ÇK m. 28’e göre, zararın tazmini istenebilir. Ayrıca bu durumlarda, TMK m. 730 ve m. 737 hükümlerine göre de zararın tazmini istenebilir.

KAYNAKÇA

- Acabey Beşir. “Hayvanların Çevreye Verdikleri Zararlardan Doğan Sorumluluk”. İçinde *Prof. Dr. İrfan Baştuğ Armağanı*. Haz. Bahri Öztürk, 83-105. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2001.
- Adalet Bakanlığı. *Türk Borçlar Kanunu Tasarısı*. Ankara: Ankara Açık Ceza İnfaz Kurumu Matbaası, 2008.
- Akartepe Alpaslan. “Türk Borçlar Kanunu’nun Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkileri Alanında Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler”. *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 16/1-2 (2012): 159-190.
- Akgündüz Ahmet. *Karşılaştırmalı Mecelle-i Ahkam-ı Adliye*. İstanbul: İmak Ofset Basım Yayın, 2013.
- Akıncı Şahin. *Borçlar Hukuku Bilgisi*. Konya: Sayram Basım Yayın, 2011.
- Akıntürk Turgut ve Derya Ateş Karaman. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri*. İstanbul: Beta Basım, 2015.
- Akkurt Sinan Sami. “Yapay Zekânın Otonom Davranışlarından Kaynaklanan Hukuki Sorumluluk”. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 13 (2019): 39-59.
- Aktümsek Abdurrahman, Sadettin Ünsal ve Leyla Kalyoncu. *Genel Zooloji*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2009.
- Akyol Şener. *Medeni Hukukla İlgili İsviçre Federal Mahkemesi Kararları I (BGE 38 II- BGE 47 II)*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1980.
- Ali Haydar Efendi. *Dürerü’l-Hükkam Şerhu Mecelleti’l-Ahkam I*, Çev. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Ali Haydar Efendi. *Dürerü’l-Hükkam Şerhu Mecelleti’l-Ahkam II*, Çev. Raşit Gündoğdu, Osman Erdem, İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2016.
- Antalya Gökhan. “Sorumluluk Hukukunda Yeni Gelişmeler”. *MÜHF-HAD*. 14/4 (2008): 63-83.
- Antalya Gökhan. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler V/1,2*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2019.
- Arsebük Esat. *Türk Kanunları Bakımından Borçlar Hukukunun Umumi Esasları I*. Ankara: Receb Ulusoglu Basımevi, 1937.
- Ateş Turan. “Uygulamada Kusursuz Sorumluluk” . İçinde *Prof. Dr. İsmet Sungurbey’e Armağan Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II*, Ed. Herdem Belen, İsmail Altay, 150-166. İstanbul: İstanbul Baro Yayınları, 2014.
- Ayan Mehmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Konya: Mimoza Yayınları, 2015.
- Aybay Aydın. *Borçlar Hukuku Dersleri Genel Bölüm*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2000.

- Aydın Ahmet. “İslam ve Roma Hukukunda Hayvanın Verdiği Zarardan Sorumluluk”. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 28 (2016): 213-239.
- Aydın Özdemir Elif. *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Zarar ve Tazmini*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2013.
- Bardakoğlu Ali. “Mukayeseli Hukukta Hayvanın Verdiği Zararın Hukuki Sorumluluğu”. *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 7/6 (1989): 43-60.
- Başoğlu Başak. “Sözleşme Dışı Kusursuz Sorumluluk Hukuku ve Özellikle Tehlike Sorumluluğuna İlişkin Değerlendirmeler”. *İNÜHFD*. 6/2 (2015): 29-56.
- Belgesay Mustafa Reşit. “Türkiye Temyiz Mahkemesi ve İsviçre Federal Mahkemesi Kararlarının Analizi”. *İÜHFM*, 6/4 (1940): 850-859.
- Berksoy İrem. “Hayvan İdare Edenin Sorumluluğu”. *Legal Hukuk Dergisi*. 5/55 (2007): 2185-2200.
- BGE 39 II 536=JdT 1914 I 235.
- BGE 85 II 243=JdT 1960 409.
- Bilgiç Emin. “Eski Mezopotamya Kavimlerinde Kanun Anlayışı ve Ananesi”. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*. 21/3-4 (1963): 103-119.
- Bilgili Fatih ve Ertan Demirkapı. *Borçlar Hukuku*. Bursa: Dora Basım-Yayın, 2015.
- Bolat Türkdoğan Elif. *Türk Hukukunda Bir Kusursuz Sorumluluk Türü Olarak Objektif Özen Ödevine Dayalı Sorumluluk*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2021.
- Bozer Ali. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Sözkese Matbaacılık, 2007.
- Çakırca Seda İrem. “Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu”. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 47 (2012): 59-94.
- Dalamanlı Lütfü. *Borçlar Kanunu Şerhi*. Ankara: Ünal Matbaası, 1976.
- Danıştay 10. Dairesi. K 2020/4679 (10 Kasım 2020). <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=640356200&arananKelime=%222015/3265%22>
- Danıştay 10. Dairesi. K 2020/4680 (10 Kasım 2020). <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=644175700&arananKelime=%222015/3965%22>
- Danıştay 15. Dairesi. K 2017/519 (26 Ocak 2017). <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=343713900&arananKelime=%222014/398%22>
- Danıştay 15. Dairesi. K 2017/520 (26 Ocak 2017). <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=343119600&arananKelime=%222014/426%22>
- Danıştay 8. Dairesi. K 2010/3782 (25 Haziran 2010). <https://karararama.danistay.gov.tr/getDokuman?id=18489700&arananKelime=%222010/3782%22>
- Danıştay 8. Dairesi. K 2021/1532 (12 Mart 2021). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/07/20210701-14.pdf>
- Demir Mehmet. *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun Borçlar Hukuku Alanında Getirdiği Yenilik Ve Değişiklikler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.
- Deschenaux Henri ve Pierre Tercier. *Sorumluluk Hukuku*, Çev. Salim Özdemir, Ankara: Kadioğlu Matbaası, 1983.

- Erdoğan İhsan. “Haksız Fiilde Kusurlu Sorumluluk ve Özellikle Kusur Unsuru”. *SÜHFD*. 3/1 (1990): 109-134.
- Eren Fikret. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2020.
- Feyzioğlu Feyzi Necmeddin. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler 1*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1976.
- Gazete Vatan. “Tecavüze Uğrayan Atlar Hamile”, 22.07.2010. (ET 14.08.2021) <https://www.google.com/amp/m.gazetevatan.com/amp/tecavuze-ugrayan-atlar-hamile-318580>
- Gökcan Hasan Tahsin. *Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Gönenç Fulya İlçin. “Haksız Fiil Sorumluluğu’nun Tarihsel Gelişimi”. *MÜHF-HAD*. 14/4 (2008): 13-28.
- Gönül Koşar Günhan. “Haksız Fiil Hukukunun Amacı”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 69/3 (2020): 1437-1473.
- Gözübüyük Şeref. *Hukuka Giriş ve Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Sevinç Matbaası, 1986.
- Güdük Zeynep. “Türk Mevzuatında Çevreyi Kirletenin Hukuki Sorumluluğu”. *TBB Dergisi*. 130 (2017): 187-224.
- Günay Cevdet İlhan. *Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2015.
- Gür A. Refik. *Hukuk Tarihi ve Tefekkürü Bakımından Mecelle*. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1993.
- Güvel Övünç. “Roma Hukukunda Sorumluluk”. *SÜHFD*. 25/2 (2017): 375-404.
- Harpwood Vivienne. *Principles of Tort Law*. London: Cavendish Publishing, 2000.
- Hatemi Hüseyin. *Kocayusufpaşaoğlu/ Hatemi/ Serozan/ Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm II Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1998.
- Hüseyin İhsan. “İngiliz Hukukuna Göre Bir Objektif Sorumluluk Hali Olarak Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu”. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 25/1 (2021): 135-163.
- İmre Zahit. “Hapis Hakkı Üzerinde Bir Tetkik”. *İÜHFM*. 18/3-4 (1952): 742-781.
- İmre Zahit. “Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri”. *İÜHFM*. 13/4 (1947): 1475-1536.
- İmre Zahit. “Doktrinde ve Türk Hukukunda Kusursuz Mesuliyet Halleri (III)”. *İÜHFM*. 14/3-4 (1948): 755-849.
- İmre Zahit. “Hukuki Mesuliyetin Esası Üzerinde Bazı Düşünceler”. *İÜHFM*. 45/1-4 (1981): 401-420.
- İnal Tamer. “Hayvanın Hukuki Kişiliğinin ve Haklarının Tanınması Gereği Üzerine”. *Kazancı Hakemli Dergi (Hukuk, İşletme ve Maliye Bilimleri)*. 1 (2004): 28-71.
- İnan Ali Naim ve Özge Yücel. *İnan Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2014.
- İsviçre Federal Mahkemesi 1. Hukuk Dairesi. K 4A_36/2019 (21 Şubat 2019).
- Kaçak Nazif. *Emsal İçtihatlarla Borçlar Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2011.
- Kaleli Şakir. “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (I)”. *Yargıtay Dergisi*. 5/2 (1979): 313-342.

- Kaleli Şakir. “Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu (II)”. *Yargıtay Dergisi*. 5/3 (1979): 515-530.
- Karadeniz Çelebican Özcan. *Roma Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınları, 2004.
- Karahasan Mustafa Reşit. *Sorumluluk ve Tazminat Hukuku 1*. İstanbul: Beta Basım, 1989.
- Karaman Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku II*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Kayhan Şaban. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012.
- Keskin Orhan Merve. *Türk Borçlar Hukukunda Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2020.
- Kılıçoğlu Ahmet. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2020.
- Kılıçoğlu Kumru. “Hayvan Haklarına İlişkin Olarak Borçlar Kanunu Tasarısının’daki Düzenleme –Hayvanı Öldürme ya da Etkisiz Hale Getirme”. *Ankara Barosu Dergisi*. 4 (2010): 335-340.
- Kılıçoğlu Mustafa. “Borçlar Hukukunda Olağan Sebep Sorumluluğu”. *Yargıtay Dergisi*. 30/3 (2004): 179-222.
- Kılıçoğlu Mustafa. *Sorumluluk Hukuku I Sözleşme Dışı Sorumluluk*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2002.
- Kırışik Fatih ve Kübra Öztürk. “Şiddet Haberlerinden Hayvan Haklarına, Sahipsiz Köpek Sorunu”. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 69 (2021): 360-388.
- Kocayusufpaşaoğlu Necip. *Kocayusufpaşaoğlu/Hatemi/Serozan/Arpacı Borçlar Hukuku Genel Bölüm I*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2008.
- Koç Nevzat. “Türk Borçlar Kanununun Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukukuna İlişkin Hükümlerinin Değerlendirilmesi”. *Journal Of Yaşar University*. 8/Özel Sayı (2013): 1669-1689.
- Koçhisarlıoğlu Cengiz. “Objektif Sorumluluğun Genel Teorisi”. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2/2 (1984): 175-305.
- Kostakoğlu Cengiz. *Gerekçeli ve Açıklamalı Yeni Türk Borçlar Kanunu*. İstanbul: Beta Basım, 2011.
- Koroğlu Emre. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu (TBK m. 67-68)”. *Yargıtay Dergisi*. 44/2 (2018): 221-256.
- Kurtulan Gökçe. “Haksız Fiilde Hukuka Aykırılık Unsuru”. *MÜHF-HAD*. 23/1 (2017): 465-504.
- Metin Umut. “6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu Hükümlerine Göre Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu”. *İstanbul Barosu Dergisi*. 86/5 (2012): 244-261.
- Nomer Haluk. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Basım, 2012.
- Oftinger Karl. “Çiftçinin Hukuki Mesuliyeti”. Çev. Ferit Saymen. *İÜHF*. 9/1-2 (1943): 314-335.
- Oftinger Karl. *Borçlar Kanununun Genel Kısımına İlişkin Federal Mahkeme İçtihatları*, Çev. Kemal Dayınlarlı, Ankara: Olgay Basımevi, 1985.
- Oğuz Habip. “Sorumluluk Hukukunda Kusur”. *TAAD*. 28 (2016): 273-286.
- Oğuzman M. Kemal ve M. Turgut Öz. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler 2*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2020.

- Oğuzman M. Kemal, Özer Seliçi ve Saibe Oktay-Özdemir. *Eşya Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015.
- Olgaç Senai. *Kazai ve İlmi İçtihatlarla Türk Borçlar Kanunu Genel Hükümler*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1969.
- Oral Tuğçe. “Veteriner Hekimin Sözleşme Dışı Sorumluluğu”. *TAAD*. 16 (2014): 319-335.
- Önen Turgut. *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Yargı Yayınevi, 1999.
- Öz Kerem. “İsviçre Federal Mahkemesi I. Hukuk Dairesi’nin Hayvan Bulunduranın Hukuki Sorumluluğuna İlişkin Güncel Bir Kararı”. *Antalya Bilim Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 7/13 (2019): 395-402.
- Özel Çağlar. “Türk Özel Hukukunda Sözleşme Dışı Sorumluluk Olgularına Genel Bakış”. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 18/2 (2000): 415-432.
- Reisoğlu Safa. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Beta Basım, 2013.
- Rezazad Yaser. “Türk Hukukunda Sorumluluk Kavramı ve Kusursuz Sorumluluk Halleri”. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2016.
- Sarı Onur. “Yapay Zekânın Sebep Olduğu Zararlardan Doğan Sorumluluk”. *TBB Dergisi*. 147 (2020): 251-312.
- Sarı Suat. *Alıkoyma Hakkı*. İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 1997.
- Saymen Ferit ve Halid K. Elbir. *Türk Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 1966.
- Saymen Ferit. *Medeni Kanunumuzda Köylünün ve Ziraatin Yeri*. İstanbul: Kenan Matbaası, 1943.
- Sütken Elvan. “Roma Borçlar Hukukunda Sorumluluk ve Günümüz Hukukuna Etkileri”. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, 2003.
- Şahin Turan. “Türk-İsviçre Borçlar Kanunu ve İsviçre Borçlar Kanunu (2020) Tasarısında Kusursuz Sorumluluk Hallerinin Görünümü”. *Terazi Hukuk Dergisi*. 13/145 (2018): 125-129.
- Şen Yusuf. “İslam Hukukunda Tehlike Sorumluluğu ve Uygulama Alanları”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2007.
- Şenyüz Doğan. *Borçlar Hukuku Genel ve Özel Hükümler*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2011.
- Tandoğan Haluk. *Kusura Dayanmayan Sözleşme Dışı Sorumluluk Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi, 1981.
- Tandoğan Haluk. *Türk Mes’uliyet Hukuku (Akit Dışı ve Akdi Mesuliyet)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2010.
- Tavşancıl Kalafatoğlu Deniz. “Hayvan Bulunduranın Sorumluluğu Ve Hayvan Hakları”. İçinde Prof. Dr. İsmet Sungurbey’e Armağan *Borçlar Kanunu Genel Hükümler Konferansları II*, Ed. Herdem Belen, İsmail Altay, 137-149. İstanbul: İstanbul Baro Yayınları, 2014.
- Tekinay Selahattin S. vd. *Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler I*. İstanbul: Fakülteler Matbaası, 1985.
- Thilo Emile. “İsviçre Federal Mahkemesi’nin 1932-1933 Seneleri İçtihadının Nazari Bakımdan Analizi”. Çev. Ferit H. Saymen. *İÜHFM*. 2/0 (1936): 102-135.

- Tiftik Mustafa. *Akit Dışı Sorumlulukta Maddi Tazminatın Kapsamı*. Ankara: Yetkin Yayınları, 1994.
- Topuz Murat. “İsviçre Borçlar Kanunu’nun (OR) Genel Hükümlerine İlişkin 2020 Tasarısında Haksız Fiilden Doğan Borç İlişkilerinin Düzenleniş Biçimi Ve Türk Borçlar Kanunu ile Karşılaştırılması”. *MÜHF-HAD*. 22/3 (2016): 2693-2714.
- Tuhr Andreas Von. *Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı 1-2*, Çev. Cevat Edege, Ankara: Olgaç Matbaası, 1983.
- Tunçomağ Kenan. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler I*. İstanbul: Sermet Matbaası, 1976.
- Türkoğlu-Özdemir Gökçe. “Roma Hukukunda Hayvanların Yol Açtıkları Zararlardan Doğan Sorumluluk”. *SÜHFD*, 14/2 (2006): 69-96.
- Uluslan İlhan. *Medeni Hukukta Fedakârlığın Denkleştirilmesi İlkesi ve Uygulama Alanı*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2012.
- Uyar Özbek Zeynep. “Türk Hukukundaki Kusursuz Sorumluluk ve Tehlike Sorumluluğu Halleri”. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2009.
- Uygur Turgut. *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi 1*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.
- Uygur Turgut. *Açıklamalı-İçtihatlı Borçlar Kanunu Sorumluluk ve Tazminat Hukuku 3*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2010.
- Ünal Mustafa. *İslam Hukukunda Haksız Fiil Sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2019.
- Ünver Ender ve Zafer Arslan. *Ortaöğretim Biyoloji 9. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Tutku Yayıncılık, 2020.
- Üstündağ Saim. *İcra Hukukunun Esasları*. İstanbul: Sulhi Garan Matbaası, 1970.
- Velidedeoğlu H. V. ve Reşat Kaynar. *Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku Umumi Hükümler*. İstanbul: Tan Matbaası, 1960.
- Velidedeoğlu Hıfzı Velvet ve Refet Özdemir. *Türk Borçlar Kanunu Şerhi*. Ankara: Yargıtay Yayınları, 1987.
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. K 2005/1034 (10 Şubat 2005).
- Yargıtay 11. Hukuk Dairesi. K 4273 (12 Eylül 1989).
- Yargıtay 13. Hukuk Dairesi. K 2013/23985 (1 Ekim 2013).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 14. Hukuk Dairesi. K 2016/4189 (7 Nisan 2016).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 14. Hukuk Dairesi. K 2020/5562 (29 Eylül 2020).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 17. Hukuk Dairesi. K 2008/258 (22 Ocak 2008).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 17. Hukuk Dairesi. K 2015/13018 (30 Kasım 2015).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 1948 (16 Mart 1962).
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2012/1909 (24 Eylül 2012).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>

- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2013/13056 (23 Eylül 2013).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2013/13759 (2 Ekim 2013).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2013/13791(03 Ekim 2013).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2014/11997 (17 Eylül 2014).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2015/16200 (20 Ekim 2015).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2015/17483 (9 Kasım 2015).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2015/18147 (17 Kasım 2015).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2015/8501 (13 Mayıs 2015).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2016/2004 (17 Şubat 2016).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2016/4146 (17 Mart 2016).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2016/8248 (26 Mayıs 2016).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2017/16934 (4 Aralık 2017).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/1116 (15 Şubat 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/11980 (22 Kasım 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/387 (22 Ocak 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/5863 (28 Mayıs 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/7433 (2 Temmuz 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/7622 (4 Temmuz 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2018/927 (1 Eylül 2018).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2019/4609 (16 Mayıs 2019).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2019/9309 (26 Kasım 2019).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
- Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 2377 (4 Nisan 1961).

Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 360 (25 Ocak 1990).
Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 3729 (14 Haziran 1954).
Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 5344 (11 Mayıs 1951).
Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 8148 (26 Eylül 1962).
Yargıtay 3. Hukuk Dairesi. K 8657 (3 Aralık 1963).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 11036 (27 Aralık 1963).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 11315 (7 Aralık 1982).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 11625 (6 Aralık 1972).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 13614 (25 Kasım 1993).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 14155 (14 Aralık 1978).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1428 (04 Nisan 1946).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1877 (31 Mart 1950).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1978/15077 (29 Aralık 1978).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1980/3507 (18 Mart 1980).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1982/10276 (10 Kasım 1982).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1988/10843 (25 Kasım 1993).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 1997/11558 (4 Aralık 1997).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 2004/4505 (7 Nisan 2004).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 2009/6308 (4 Mayıs 2009).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 2014/6265 (15 Nisan 2014).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 3036 (1 Nisan 1985).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 3059 (12 Mart 1981).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 3507 (18 Mart 1980).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 4185 (15 Eylül 1964).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 4530 (1986).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 465 (8 Şubat 1947).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 6344 (1 Aralık 1949).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 6862 (24 Eylül 1984).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 908 (6 Şubat 1996).
Yargıtay 4. Hukuk Dairesi. K 9545 (8 Kasım 1976).
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 2003/339 (7 Mayıs 2003).
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 2010/82 (17 Şubat 2010).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 2014/438 (2 Nisan 2014).
<https://karararama.yargitay.gov.tr/YargitayBilgiBankasiIstemciWeb/>
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 203 (18 Mart 1987).
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 49 (24 Mart 1954).
Yargıtay Hukuk Genel Kurulu. K 66 (6 Mayıs 1953).

- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu. K 1957/3 (27 Mart 1957).
<https://www.turkhukuksitesi.com/serh.php?did=9817>
- Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kurulu. K 2018/7 (6 Temmuz 2018).
<http://kazanci.com.tr/gunluk/yibgk-2017-5.htm>
- Yavuz Cevdet. “Türk Borçlar Kanunu Tasarısı’na Göre ‘Kusursuz Sorumluluk’ Halleri ve İlkeleri”. *MÜHF-HAD*. 14/4 (2008): 29-61.
- Yavuz Nihat. *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Şerhi 1*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2015.
- Yıldırım Abdulkerim. *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2016.
- Yılmaz Süleyman. “Türk Borçlar Kanunu Tasarısında Sebep Sorumluluklarına İlişkin Yeni Hükümler”. *AÜHF*. 59/3 (2010): 551-578.
- Yüce Tunay. “Roma Ve Türk Hukuklarında Hayvanın Yol Açtığı Zararlardan Dolayı Hayvan Tutucusunun Sorumluluğu”. *İNÜHFD*, 8/2 (2017): 393-422.
- Zeydân Abdulkerim. *İslam Hukukuna Giriş*, Çev. Ali Şafak, İstanbul: Kayıhan Yayınları, 2008.